

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

MAPA ČESKÉHO LITERÁRNÍHO REALISMU

Vedoucí práce: prof. PhDr. Dalibor Tureček, CSc.

Autor práce: Barbora Baštová

Studijní obor: Bohemistika

Ročník: 3

2012

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1995 Sb. V platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 SB. Zveřejněny posudky školitele a oponentů práce a záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 20. července 2012

.....

podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala prof. PhDr. Daliboru Turečkovi, CSc. za odborné vedení této práce, za jeho vstřícný přístup, užitečné rady a čas, který mi věnoval.

Anotace

Cílem předložené práce je sestavit a vizualizovat databázi českého literárního realismu. První část práce se zabývá pojmem realismus. Následující dvě části se věnují zmapování realistické tvorby v české literatuře v období od počátku druhé poloviny 19. století až do roku 1938 tak, jak ji předkládají analyzovaná díla, kterými jsou *Přehledné dějiny literatury české* a *Dějiny české literatury II, III a IV*. Čtvrtým oddílem práce je vlastní interpretace zjištěných údajů. Součástí práce jsou také přílohy obsahující vizualizaci realistických děl.

Annotation

The aim of my bachelor thesis is to compile and visualise the database of Czech realism in literature. The first part of the thesis deals with the term of realism. The following two parts capture realistic writings in Czech literature in the period from the beginning of the second half of 19th century to 1938 in the way in which they are presented in the texts *Přehledné dějiny literatury české* and *Dějiny české literatury II, III, IV*, which I have analysed. The fourth part of the thesis is my own interpretation of found data. There are also appendixes in the thesis which contain visualisation of realistic works.

Obsah

Úvod.....	8
1. Pojem realismus.....	10
2. Přehledné dějiny literatury české	13
2.1. Literatura národního obrození (od. r. 1774 do 1859).....	13
2.2. Literatura obrozeného národa (r. 1860) – do našich dnů.....	15
2.2.1. Doba tendenčního realismu v duchu světo-občanském (dobu „Máje“) od roku 1860 do roku 1879.....	15
2.2.2. Doba zápasu snah národně výchovných se západnickým umělectvím (1879 - 1894).....	19
2.2.3. Doba kritického a sociálního realismu a reakce proti němu (1894 – 1914).....	28
2.2.4. Doba válečná a převratová (1914 - 1938).....	36
3. Dějiny české literatury.....	40
3.1. Dějiny české literatury II.....	40
3.2. Dějiny české literatury III.....	41
3.2.1. Rozvoj demokratické literatury.....	41
3.2.2. Diferenciace literatury v období nástupu dělnického hnutí.....	44
3.2.3. Literatura odkazem krize buržoazní společnosti.....	46
3.3. Dějiny české literatury IV.....	51
3.3.1. Česká literatura na počátku 20. století.....	51
3.3.2. Česká literatura v letech 1918 – 1929.....	53
3.3.3. Česká literatura v letech 1929 – 1938.....	55

4. Interpretace zjištěných údajů.....	57
4.1. Přehledné dějiny literatury české.....	57
4.2. Dějiny české literatury II, III, IV.....	59
Závěr.....	63
Prameny a zdroje.....	65
Seznam příloh.....	67

Úvod

Hlavním předpokladem realistického umění je, aby zobrazovalo člověka a jeho život v reálné, nijak nezidealizované podobě. Umělecké zobrazení skutečnosti muselo být pravdivé. Pravdou je, že ačkoliv byl realismus ve své době velmi významným literárním směrem, není mu dle mého názoru věnován literární vědou takový prostor a zájem, jaký by si zasloužil. Jedním z cílů této práce je tedy vytvořit databázi realistické tvorby v české literatuře, jež by mohla posléze posloužit k dalšímu studiu tohoto uměleckého směru.

První část práce se krátce věnuje pojmu realismus. Záměrem této části je stručně nastínit historii a podstatu tohoto termínu.

Úkolem této práce je kromě jiného ukázat, jaká realistická díla jsou považována za stěžejní, v jakých letech byla produkce děl literárního realismu nejčetnější a jak se v řešení těchto otázek odlišují dva zdroje, které přinášejí přehled české literatury tohoto období, *Přehledné dějiny literatury české* od Arne Nováka a *Dějiny české literatury II, III a IV*. Analýza těchto publikací tvoří druhou a třetí část. V *Dějínách české literatury II* se zaměřím především na období let 1845–1850, jelikož díla z této doby jsou mapována v části *Přehledných dějin literatury české* a bylo by proto nesprávné opomíjet toto období u jiného zdroje. Přestože je mi známá skutečnost, že se realismus rozvíjel také prostřednictvím publicistického žánru, tato práce neobsahuje přehled děl fejetonistických a cestopisných, pokud se v práci taková díla objeví, je to způsobeno neuvedením této informace v primárním zdroji. Výjimkou jsou *Obrazy z Rus* Karla Havlíčka Borovského v druhé části.

V zadání bakalářské práce je mimo jiné uveden úkol sestavit databázi opakovaných vydání jednotlivých textů, včetně edic ve spisech příslušných autorů, a to pomocí databáze *caslin* a *Lexikonu české literatury*. Od toho jsem pro rozsah dat obsažených již v primárních zdrojích po dohodě s vedoucím práce upustila.

Součástí příloh jsou tabulky, jež přinášejí chronologický přehled děl, která byla v druhé a třetí části práce uvedena jako realistická. Seřazení těchto děl odpovídá datům vydání uvedených v analyzovaných zdrojích a preferována jsou knižní vydání. V případech, kdy tyto prameny neobsahovaly data vydání nebo u několikadílných prací uváděla pouze rozsah let, která přinášela informaci o vydání prvního a posledního dílu, jsem využila k určení přesných dat *Databázi národní knihovny*, jež je dostupná na

www.caslin.cz. Výchozí informace publikací, které sloužily jako primární zdroje této práce, se ukazují jako nespolehlivé, a to zejména v datech vydání. Další část příloh tvoří grafy, které vychází z informací obsažených ve zmíněných tabulkách a které jsou taktéž po dohodě s vedoucím práce vytvořeny v programu Microsoft Office Word, a nikoliv v programu matlab nebo correl, jak je uvedeno v zadání.

Čtvrtá část je věnována interpretaci údajů, jež byly zjištěny v analyzovaných dílech a posléze vizualizovány v grafech. Tato část již nemá sloužit jako výčet děl.

1. POJEM REALISMUS

Realismus je „jedna ze základních tendencí v literatuře a umění od samého jeho počátku, zahrnující vztah díla i autora k realitě jakožto objektu umění, ztvárnění této reality v uměleckých dílech i funkci díla ve společnosti“¹.

Spojitosť mezi uměním a realitou studovala estetika a literární věda již od nejstarších dob. Příkladem je Aristoteles, který byl ve starověku zastáncem koncepce, jež předcházela pojmu *realismus* tak, jak ho chápeme dnes. Definoval ji jako „mimesis“, tedy nápodobu skutečnosti. V období renesance se tímto pojetím zabývali například L. Alberti, L. da Vinci, v 17. století D. Diderot či J. W. Goethe. Termín *realismus* se objevuje také v „Kritice soudnosti I“ z roku 1790 od Immanuela Kanta.

„Podstatou realismu je směřování k převaze objektivního principu v umělecké tvorbě, k poznávání objektivních zákonitostí života na základě pravdivého zobrazení skutečnosti.“² Předmětem literární tvorby je sama realita, ta ovlivňuje spisovatelův světový názor, ale také volbu obsahu konkrétního díla a to, jakým způsobem ho zpracuje. Jako druhého činitele Vlašín označuje autorský subjekt. „Hraje zde významnou úlohu jeho světový názor, který pozitivně či negativně ovlivňuje pravdivost uměleckého poznání, dále autorovo vědomé úsilí dobrat se pravdy, jeho upřímnost, odpor k falši a přetvářce, zaujetí pro současné společenské problémy i snaha sdělit svým dílem toto zaujetí čtenářům.“³

Vývoj tohoto směru lze sledovat na skutečnosti, že jednotlivé realistické prvky bylo možné nalézt nejprve v dílech, která mezi realistická nepatří. Příkladem toho je *Dekameron*. Na počátku 19. století nacházíme prvky realismu v jiných literárních směrech. „Technologické prvky se tu utvářejí a manifestují v rámci jiných dominantních diskurzů (romantismu a biedermeieru).“⁴

Snahy o literární realismus se v české literatuře uplatňovaly již od 40. let 19. století, a to autory jako Němcová, Tyl a další. „Realismus v jejich pojetí je umění

¹ Vlašín 1983, s. 255

² Vlašín 1983, s. 256

³ Vlašín 1983, s. 256

⁴ Tureček 2011, s. 71

v podstatě tendenční, věrným zobrazením reality má pomoci národnímu hnutí k dalšímu rozvoji a emancipaci.“⁵

Realismus se jako literární směr rozvíjí během druhé poloviny 19. století a mnohé zdroje jeho vznik označují za reakci na umění romantické. „Předpoklady k tomu má ve vědě i ve filozofii, v různých druzích umění i v politice.“⁶ Nastupovalo nové období, jež bylo zaměřeno na realitu. Realistická literatura byla velice produktivní zejména v románu a v povídce. Klade si za cíl pravdivé zobrazení skutečnosti. Wellek chápe realismus jako „teorii, jež odmítá rysy fantastické, pohádkové, alegorické a symbolické, vysoce stylizované, ryze abstraktní a dekorativní“⁷. V literatuře se v této době objevují do té doby tabuizovaná témata, například sex.

K přesnějšímu vymezení a tohoto termínu přispěl mimo jiné i Otakar Hostinský, jenž byl vůdčí osobností české estetiky a je autorem studie *O realismu uměleckém* z roku 1890.

K pravdivému zobrazení skutečnosti napomáhá typizace, jejíž podstata tkví v tom, že „v konkrétních, individuálních obrazech jsou obsaženy odstavné otázky a konflikty, jejichž objasnění přispívá k přiblížení se objektivní pravdě.“⁸ Pravdivost, jež je základním principem tohoto směru, je zobrazena v celé její komplexnosti a složitosti a to ve vývoji, pohybu nikoliv jen v daném okamžiku. Do doby na konci 80. let datujeme počátek realistického románu, jenž je považován za vrcholnou formu realismu a který je následně v 90. letech velice oblíbený.

Realismus lze označit jako směr pokrokový, který vychází z tradic, které dále rozvíjí. Na začátku svého vývoje budil tento směr stejnou pozornost jako ve své době například avantgarda. Chceme-li o realismu přemýšlet, je dle Dalibora Turečka nutné brát v potaz dva základní faktory, které se vzájemně doplňují a působí na sebe. Ve spojitosti s prvním faktorem hovoří Tureček ve své pracovní hypotéze⁹

⁵ Galík 2004, s. 148

⁶ Galík 2004, s. 147

⁷ Wellek 2005, s. 119

⁸ Vlašín 1983, s. 257

⁹ Studie vyšla v rámci knihy „Realna podoba realizmu“ v roce 2011 v Ústavu slovenskej literaúry v Bratislavě.

o „specifickém způsobu utváření textu, tedy τεχνη“¹⁰. Techné udává čtenáři identifikační znaky, které mu umožňují rozeznat, zda se opravdu jedná o realismus. Dalším faktorem je téma, „tedy specifický model člověka, světa a jejich vzájemného vztahu, který se před čtenářem otevírá jako případ od případu více či méně zřetelné a naléhavé dění smyslu“.¹¹ Dle Turečkovy pracovní hypotézy získávala techné realismu tvar nejprve v publicistickém žánru, v cestopisech a v postupném vývoji fejetonu.

Termín *realismus* byl často ztotožňován s termínem *naturalismus* a rozlišování těchto dvou pojmů se ustálilo až po jistém čase. „Tyto dva procesy samozřejmě nejsou na sobě nezávislé: původní návrh vychází ze soudobých debat. Přesto však oba nejsou úplně stejné.“¹²

¹⁰ Tureček 2011, s. 70

¹¹ Tureček 2011, s. 70

¹² Wellek 2005, s. 114

2. PŘEHLEDNÉ DĚJINY LITERATURY ČESKÉ

Definitivní verze literárněhistorické práce *Přehledné dějiny literatury české* (dále jen PDLČ) od Arne Nováka, jež poprvé vyšla v roce 1910, vznikla v letech 1936-1939¹³. Tato publikace přináší přehled české literatury z doby od roku 1409 až 1938. Období české literatury z doby od roku 1774 do dneška je nazváno *Nová doba literatury české* a dále se dělí na dvě fáze – *Literatura národního obrození (od 1774 do 1859)* a *Literatura obrozeného národa (r. 1860 – do našich dnů)*.

2.1. Literatura národního obrození (od. r. 1774 do 1859)

Toto období se zabývá fázemi národního obrození, které Novák rozdělil na čtyři části. Pro tuto práci bude nejdůležitější ta čtvrtá, *Pozdní romantika, od r. 1848 do r. 1859*.

Pozdní romantikové se od starší romantické generace české literatury liší tím, že se snaží vyjádřit svou kritiku života realistickým slohem. Mají tendenci k realistickým postřehům a studiu. Tím se podle Nováka odlišuje například Božena Němcová od blízkého K. J. Erbena, K. H. Borovský od svého učitele F. L. Čelakovského atd. V této kapitole se již objevují autoři, kteří píšou díla s realistickými prvky.

Některá Novákova označení tohoto směru jsou pojímána velmi obecně, nelze tedy v jistých případech určit, která díla konkrétně realistické prvky obsahují. Josefa Kajetána Tyla, B. Němcovou, Františka Pravdu a Antoše Dohnala spojuje zájem o přítomnost, citlivý smysl pro skutečnost, zejména skutečnost lidového života. „Přesto spisovatele ty nemůžeme označiti jako skutečné realisty, ježto úseky reality, s porozuměním vypořádané a prostudované, podřizují zpravidla buď subjektivním představám a přáním o společnosti citově obrozené a mravně zdeformované neb i konvencím, převzatým z odkazu minulosti.“¹⁴

Jisté realistické tendence můžeme nalézt již u tvorby Josefa Kajetána Tyla, jenž ve svých povídkách a novelách z venkovského a selského prostředí propracovává k mravoličnému realismu. Jeho dílo „Kutnohorští havíři“ (1848) jsou v PDLČ popsáni

¹³ Znění, z něhož vycházíme, vzniklo v roce 1995.

¹⁴ Novák 1995, s. 413

jako „směle myšlené drama s jadrnými realistickými podrobnostmi“¹⁵. Krátké prozaické útvary spadající do této skupiny jsou prodšené sociální účastí i problematikou lidového života. Tyl pečlivě sledoval dobové sociální otázky a nápomocná mu byla také empatie, díky které se dokázal dobře vžít do pocitů lidí žijících na venkově. Mezi díla, o kterých Novák hovoří ve spojení s mravoučným realismem, patří „Marie“ (1845), „Od Nového roku do postu“ (1846), „Chudé děvče a bohatý synek“ (1847), „Chudí lidé“ (1849) a „Starý flašinetlár“ (1861).

Autorkou, která podle PDLČ stojí u zrození realistické povídky, je Božena Němcová. „Jako spisovatelka spojuje romantickou vidinu zdokonaleného lidství, žijícího ve šťastné shodě s přírodou, s realisticky přesným, národopisně školeným pozorováním, jež se nespokojuje s genrovým figurkařením českých vrstevníků.“¹⁶ Práci spadající pod tento popis je povídka „Chudí lidé“ (1856).

Realistické tendence nalézá autor PDLČ u Karla Sabiny. Ten poté, co vyšel z vězení, se ve své próze zaměřil spíše na sociální stránku. Jeho dílo „Jen tři léta“ (1860) Novák nazval „pesimistickým románkem realistické drobnokresby“¹⁷.

Lidová skutečnost je námětem i pro další autory této doby, jsou jimi: František Pravda, jenž se zajímal o český jihozápad, Antoš Dohnal, v jehož díle se objevují hanáčtí venkované a Jan Kaličák, který se zabýval skutečným životem uherského Slovácka. Posledním autorem spadajícím v PDLČ do této kapitoly je Karel Havlíček Borovský, jenž byl fascinován ruským realismem. To se odráží v jeho práci „Obrazy z Rus“¹⁸, která mimo jiné dokládá Havlíčkův pozorovací talent a pochopení realismu. Silnou stránkou tohoto spisovatele je zejména satira. Novák považuje Havlíčka za autora, jenž položil základy českému literárnímu realismu a vnímá u něj jisté prvky připomínající realismus, ale konkrétněji je u jeho děl nespécifikuje a nezmiňuje se o nich.

¹⁵ Novák 1995, s. 426

¹⁶ Novák 1995, s. 429

¹⁷ Novák 1995, s. 421

¹⁸ „Obrazy z Rus“ vycházely časopisecky. Kniha vyšla až v roce 1904 a byla sestavena Zdeňkem Tobolkou.

2.2. Literatura obrozeného národa (r. 1860) – do našich dnů

Toto období je rozděleno na čtyři fáze podle „hlavních duševních proudů a přihlížejíce k nástupu generací, zároveň však také se zřetelem k rozhodujícím neb charakteristickým událostem dějinným“¹⁹. Současně jsou tyto mezní body ovlivněny politickými dějinami, ale i událostmi veřejného života.

2.2.1 Doba tendenčního realismu v duchu světo-občanském (dobu „Máje“) od roku 1860 do roku 1879

Evropa v tomto období začala na románový realismus nahlížet zcela novým způsobem díky ruským realistům. U nás na ně upozornil Havlíček propagací Gogola, jehož už dříve překládal Zap. Tolstoj a Dostojevskij, kteří byli považováni za mistry ruského realistického i psychologického realismu, měli sice již svá vrcholná díla vydaná, ale ta byla v Čechách ještě zcela neznámá. Přestože se Hálek snaží ve „Slovanských besedách“ realismus propagovat, stále ještě nenadešel čas k pochopení a přijetí tohoto směru. V roce 1858 vychází ročenka „Máj“ a na základě názvu tohoto almanachu se pojmenovala i generace, která další dvě desetiletí stojí v čele české literatury. V této době existují prozaikové, které bychom mohli nazvat velikány své doby, kteří ač jsou dotknuti zahraničními vlivy realismu, stále nepřestávají pokračovat v tradicích nastolených Boženou Němcovou a Františkem Pravdou.

Vítězslav Hálek je charakterizován jako autor, který stojí uprostřed protikladných a protichůdných myšlenkových proudů. Těmi jsou básnická romantika a tendenční realismus. V PDLČ se dozvídáme, že v Hálkově tvorbě je možno nalézt jistý vývojový vzestup, který byl ukončený jeho smrtí, která přišla předčasně. Novák pojem *realismus* nepoužívá ani u jednoho z Hálkových děl. Poznává pouze, že Hálkova pozdní přírodní lyrika a povídky z vesnického prostředí, které píše ke konci svého života, „stojí nejvýše, ač se mu ani tu nepodařilo vyrovnati moderní náplň myšlenkovou se zastaralými formami umění romantického“²⁰. PDLČ zmiňují také Hálkovu tvorbu novelistickou. Ve spojitosti s ní Novák upozorňuje na charakteristiku, na kterou se Hálek soustřeďuje. „A to figur typicky venkovských, určovaných ve svých

¹⁹ Novák 1995, s. 474

²⁰ Novák 1995, s. 506

osudech poměry společenskými; dar povahokresebné charakteristiky se vyvrcholuje v posledních třech novelách z konce Hálkova života²¹. Jako taková jsou uváděna „První láska“ (1859), „Bajrama“ (1857), „Jiřík“ (1858), „Přívozník“ (1858), „Kovářovic Kačenka“ (1859), „Muzikant“ (1859), „Komediant“ (1861), „Muzikantská Liduška“ (1861), „Mariška“ (1862), „Náš dědeček“ (1863), „U panských dveří“ (1866), „Domácí učitel“ (1867), „Zapomenutý“ (1867), „Pod dutým stromem“ (1871), „Poldík rumař“ (1873), „Študent Kvoch“ (1874), nedokončená práce „Husar“ (1874), „Na statku a v chaloupce“ (1871), „Na vejminku“ (1873) a „Pod pustým kopcem“ (1874). Ani tam však Novák nepoužije pojmu realismus či neupozorňuje na prvky realismu.

Jan Neruda byl jedním z prvních, kdo do naší literatury přivádí realistické postřehy a nijak nezastřenou pravdivost skutečnosti a života. Je popisován jako předchůdce realismu. Jeho práce „Arabesky“ (1864) a „Různí lidé“ (1871) jsou právě případem prací, které se zmitají mezi romantikou a realismem. Sám si oblíbil genrové obrázky, které považoval za přípravu na realistickou novelistiku. Postupně se tedy ve svých povídkách a novelách odpoutává od romantických charakterů a zápletek. V PDLČ jsou uvedeny také Nerudovy fejetonistické sbírky, ty však nejsou součástí našeho přehledu.²² „Povídky malostranské“ (1878) jsou podle tohoto zdroje typickým příkladem realistického genu. Jeho smysl pro skutečnost ho v tomto díle dostává až na samé dno společnosti.

V románě „Pan Vyšinský“ (1858-1859) se spisovatel Gustav Pfleger Moravský pokouší své citlivé sentimentální vyznání světu proměnit v realismus. V díle „Z malého města“ (1864), které bychom mohli nazvat prvním českým románem z dělnického prostředí a života, G. P. Moravský kolísá mezi moderním sociálním realismem a uměním romantickým.

Autorem, který se snažil pomocí psychologické analýzy vykreslit realistickou podobu života ve městě, a jehož tvorba se setkala s úspěchem, byl František Adamec s prací „Dvojí láska“, jež zůstala nedokončená, a povídkou „Dvě babičky“ (1882).

Antal Stašek je popisován jako znalec a pozorovatel venkovského prostředí, jenž umí dokonale vypodobnit charakter člověka z lidu a vykreslit jeho životní podmínky.

²¹ Novák 1995, s. 510

²² Jako sbírky fejetonů PDLČ uvádí „Studie krátké a kratší“ (1872), „Pražské obrázky“ (1872) a „Trhání“ (1868-1871)

Jedním z prvních jeho děl, které nese tyto rysy, je veršované dílo „Z krčmy horské“ (1866). „Švec Matouš“ (1976) je charakterizován jako povahokresba, která vychází v přepracovaném rozšířeném vydání v roce 1932 pod názvem „O Ševci Matoušovi a jeho přátelích“. Román „Nedokončený obraz“ (1878) PDLČ charakterizuje jako „lidovou povahokresbu s celým zástupem takových řízných, hlubokých individualit, horalů krkonošských nahromaděných kolem děje lásky, která obrodí rozervaného kněze a změní prostou venkovanku a hrdinku; ale povahokresba není ústrojně spojena s povahou sociálně-psychologického románu“²³. Ač se Staškova díla z pozdější doby podle našeho zdroje řadí mezi nejlepší realistické venkovské romány, je jim vytýkáno přílišné zalíbení v romaneskních zápletkách a násilných vyvrcholeních. Dílo, které nese název „Blouznivci našich hor“ (1895) sdružuje sedm krátkých povídek a dva romány „Horské dvě dívky“ a „Pan Šimon“. Za zdařilejší označují PDLČ romány s názvy „V temných vírech“ (1900) a „Na rozhraní“ (1908, ve dvou svazcích), ve který se objevuje intimní život lásky, který se vyvíjí společně s problémy života na horách. Další Staškova díla zdroj necharakterizuje natolik, abych je dle poskytnutých informací mohla zařadit mezi díla realistická.

Spisovatel a žurnalista Ferdinand Schulz je popisován jako autor zabývající se beletrií zábavnou. V charakteristice, kterou o tomto autorovi tento pramen nabízí, se slovo „realismus“ neobjeví ani jednou, ale je zde tento autor líčen jako „bedlivý pozorovatel přítomnosti“²⁴, jenž se zabýval šlechtou českého venkova a v tomto tématu dokázal výstižně vyobrazit řadu charakterů a dotknout se tím problému společnosti i národnostních poměrů. Patří sem „Šlechtické novelly“ (1888), do kterých byly zařazeny povídky „Starý pán z Domašic“ (1878), „Rodinná sláva“ (1879), „Majorátní pán“ (1887) a zčásti také „Dvorské panstvo“ (1881). Další díla sem řazená jsou „Latinská babička“ (1883) a genrové kresby „V pozdních létech“ (1889).

Alois Vojtěch Šmilovský je líčen jako autor, který se zabýval důkladným studováním povah lidí, života na maloměstě a venkově. Ve svých povídkách se zabýval statkářským prostředím. Je pro něj typická realistická kresba charakterů postav, které mohl dosáhnout díky svým pozorovacím schopnostem. Byl to spisovatel, který zcela nepotlačil romantismus, částí byl čistý realista a jiná jeho část s romantismem stále

²³ Novák 1995, s. 551

²⁴ Novák 1995, s. 553

bojovala. Sám se cítil být realistou a byl na to hrdý. Podle Nováka byl tím, jehož tvorba se přibližovala realistickému románu. Šmilovský se zabýval povídkou povahopisnou románového útvaru. Kriminální látku zpracoval v povahopisném díle „Starý varhaník“ (1871), statkářské prostředí se objevuje v knize „Setník Dřevnický“ (1872) a spolu s obsažně provedenou charakteristikou postav ještě ve „Starohorském filosofovi“ (1877). V knize „Martin Oliva“ (1874), se snažil o venkovský román, ve kterém se objeví i jisté okamžiky z života továrního. Obraz ze života rázovitých venkovských figur nabízejí díla „Za ranních červánků“ (1875) a „Kmotr Rozumec“ (1872). Statkářské prostředí se objevuje v knize „Na čerstvém vzduchu“ (1882), o dvou dílech: „Sladké nesmysly“ a „Vážné pravdy“. Mezi nejzdařilejší povahokresebné povídky patří „Krupař Kleofáš“ (1875), „Nebesa“ (1880), kde lze nalézt popis života faráře i kritiku šlechty žijící na venkově. Další byla povídka „Procul negotiis“ (1881) a dvě novely z plánovaného cyklu „Bez lásky“ (1884), „Noha“ a „Kovárenský pan Antonín“.

Autor Jan Bohumil Janda, jenž psal pod pseudonymem Cidlinský, se zabýval historickou tematikou. Patří sem „Jan Talafús z Ostrova“ (1864) a jeho trojdílný cyklus „Pod Vyšehradem“ (1868), „Anna Městecká“ (1870) a „Boček“ (1871) se zabýval historií poděbradského rodu v době, kdy na našem území zuřily husitské války. Janda se v této trilogii snažil popisovat co nejuplněji síly, jež hýbaly českou historií během tohoto období, zabýval se také psaním povahokresebných povídek, jejichž jména však už v tomto zdroji nejsou uvedeny.

Velice výraznou postavou této doby byla Karolina Světlá. Tato spisovatelka studovala život českých venkovanů, jejich povahy, ale neodpoutala se přitom od romantické psychologie, toto vše se prolíná v jejích vrcholných dílech. Zabývala se otázkou postavení ženy ve společnosti. Její tvorba je v tomto zdroji rozdělena do tří skupin, ale ani v jedné nejsou díla konkrétně označena jako realistická. Její próza z podještědí „O krejčíkovic Anežce“ (1860), „Skalák“ (1863) obsahuje dle PDLČ propracovanou a věrnou psychologii postav. Další práce, které sem patří, jsou: „Vesnický román“ (1867), „Kříž u potoka“ (1868), „Kantůrčice“ (1869), „Frantina“ (1870), „Nemodlenec“ (1873) a soubor povídek „Kresby z Ještědí“ (1880).

Dramatická tvorba této doby byla rozdělena do dvou směrů. Jeden ze směrů byl směr realistický, hry byly zobrazením životní skutečnosti, lidových typů a lidového humoru, další směr jevil sklony k idealizaci a stylizování. Množství her napsané v tomto

období není nikterak velké, to bychom mohli označit za zarážející, jelikož zájem o divadlo byl veliký.

Autor dramát František Věnceslav Jeřábek, který se ve svých dramatech zabýval zobrazením „složitě moderní skutečnosti společenské“²⁵ napsal sociální hru z továrního prostředí, jež je označována za jeho nejvýznamnější dílo, „Služebník svého pána“ (1870) a dvě hry s historickou tematikou „Syn člověka“ aneb „Prusové v Čechách r. 1757“ (1878) a „Závist“ (1884).

Emanuel Bozděch byl autorem „Novelek“ (1877), které obsahovaly šest novel, ve kterých využil svého pozorování pražské společnosti a panstva na venkově.

2.2.2 Doba zápasu snah národně výchovných se západnickým umělectvím (1879-1894)

Druhé období PDLČ je charakterizováno jako doba, která je na poli evropské literatury ovládána uměním realistickým a naturalistickým. Toto umění se zakládá na psychologickém studiu společenské skutečnosti a stálým zájmem o sociální a mravní problematiku současnosti. Dopad těchto literárních směrů se u nás projevuje opožděně až v 90. letech a to stejnou měrou francouzskými i ruskými vlivy, a to i přesto, že jisté náznaky těchto směrů se zde objevují již v čase Nerudově a Hálkově. Na našem území je toto období možné nazývat obdobím „Ruchu“ a „Lumíru“ a je ovlivněno spíše jiným směrem evropské literatury, a to zejména básnickou novoromantikou. V této době zde existovala tzv. škola národní, která se přikláněla k domácím tradičním literárním tématům, zabývala se vlasteneckou minulostí a kulturními snahami slovanských národů. Jednu větev této školy tvořili novelisté, kteří šli cestou Boženy Němcové a postupně připravovali půdu slovesnému realismu. Pomáhali si detailním studiem lidového života, přesně okreslovali jeho formy a snažili se vcítit do jeho duchovních názorů. Mezi tyto novelisty zapadají „psychologové selské duše“ Josef Holeček a Tereza Nováková ve svých zralých dílech. Do bezprostřední blízkosti realismu se také dostává skupina autorů, kteří se zabývali psaním historických novel. Do tohoto spisovatelského okruhu patří Alois Jirásek a Zikmund Winter, kteří stáli na samém vrcholu tohoto směru. Jinou cestou se vydala škola kosmopolitická., s níž je spojen již Karel Hynek Mácha, dále Božena Němcová, Karel Sabina, Jan Neruda a Vítězslav Hálek. „Ale u všech těchto

²⁵ Novák 1995, s. 581

spisovatelů byl kosmopolitismus takřka průchodným stádiem k rázovitému umění národnímu.²⁶ Kosmopolitismus tíhl k novoromantice a k literárnímu realismu příliš pochopení neměl.

Svatopluk Čech je autorem několika povídek přibližujících se románu. Jednou z nich je povídka „Mezi knihami“ (1871), ve které se objevují obrazy zobrazující život vrchnosti a občanů řešících sociální problémy.

Jisté prvky realismu obsahují dva svazky „Amerických obrázků a jiné prózy“ (1914) autora Josefa Václava Sládka. V těchto dvou dílech jsou shrnuty práce také fejetonistické, v nichž Sládek spojil krajinomalbu americké přírody s bystrým popisem tamějších lidových charakterů.

Autorem, který se podílel na vývoji české veršované povídky a „místy dospívá značného stupně předmětnosti až realistické“ byl básník a žurnalista Bohdan Kaminský. Zdroj nabízí výčet jeho díla, ale dále nespecifikuje, která díla patří do této kategorie.

Dalším autorem, u kterého se setkáváme s pojmem realismus, je August Eugen Mužík. PDLČ hovoří o tom, že mnoho z Mužíkových novel „psaných v duchu genrového realismu a prodšených plachým soucitem sociálním, „Trosky života“ (1894), „Skvrny a paprsky“ (1898), „Tichá dramata“ (1914), „Zlomené okovy“ (1919), „Oni a ony“ (1921) a „Pod ledem“ (1922) doplňují činnost Mužíkovu.“²⁷ Jako stoupenec kritického realismu je označován Jan Rokyta. Díla, která bychom mohli zařadit mezi taková, která nesou realistické prvky, jsou „Hradby padají“ (1906), „Balkánské zpěvy“ (1913) a „Písně osvobozeného otroka“ (1919).

Relativně hojná byla také produkce realistických dramát. Na prknech divadel se objevovala realistická dramata, zobrazující český venkov a maloměsto spolu s charaktery jejich obyvatel.

František Adolf Šubert byl autorem dramát „Probuzenci“ (1882) a „Jan Výrava“ (1886), obě tyto práce byly obrazem lidového života, a přestože se z části držel romantické osnovy, jeho díla obsahovala realistické prvky, které byly spojeny s jeho studiem společnosti. Ve svých dramatech dokázal úspěšně vykreslit dobu, ve které žil. Podle tohoto zdroje bychom pod tuto charakteristiku mohli zařadit ještě jeho dílo „Drama čtyř chudých stěn“ (1893).

²⁶ Novák 1995, s. 649

²⁷ Novák 1995, s. 722

Realistická dramata psal Ladislav Stroupežnický. Patří mezi ně „Zvíkovský rarášek“ (1883), „Paní mincmistrová“ (1885), „V panském čeledníku“ (1886) a „Sirotčí peníze“ (1887). Ve svých dalších hrách využívá tématu venkova rodného Písecka a tamějších lidových typů. Jasným příkladem toho jsou „Naši furianti“ (1887), kde se objevuje množství zajímavých venkovských charakterů. Tuto hru bychom mohli nazvat spíše dle popisu PDLČ genrovou veselohrou než realistickou truchlohrou. Další hry „Václav Hrobčický z Hrobčic“ (1888) a „Vojtěch Žák, výtečník“ (1890), které jsou obě z vesnického prostředí, Novák považuje za postup směrem k realistickému dramatu. Jeho poslední dílo „Na valdštejnské šachtě“ (1893) zachycuje boj idejí s nelitostnou skutečností, sociální otázky, rázovité prostředí atd.

Do genrového realismu patřila i Gabriela Preissová a její díla „Gazdina roba“ (1889) a „Její pastorkyňa“ (1890). Spadá sem také drama Aloise Jiráska „Vojnarka“ (1890) a jeho další dramata, o nichž je hovořeno níže. Realistickým dramatem rozhodně lze nazvat hru „Maryša“ (1894) bratří Aloise a Viléma Mrštíků.

Josef Štolba uplatnil při kresbě postav svůj pozorovací talent. Jeho díla jsou: „Krejčí a švec“ (1870), „Zapovězené ovoce“ (1872). Dalšími hrami, které vykreslují maloměstské prostředí, jsou „Vodní družstvo“ (1887), „All right“ (1888), „Maloměstští diplomati“ (1888), „Křivé cesty“ (1891), „Na letním bytě“ (1899), „Mořská panna“ (1901). „Její systém“ (1905), „Ach ta láska“ (1911), „Staré hříchy“ (1913), „Zlatá rybka“ (1918) a „Zločin v horské boudě“ (1920). Ve svých dílech „Závět“ (1889), „Peníze“ (1895) a „Za šlechtickým erbem“ (1909) se zabýval právnickým prostředím. Cenzurou postižené bylo jeho nejvíce oceňované dílo „Matčino dílo“ (1872). Další jeho díla Novák podrobněji necharakterizuje.

Dalším autorem historické prózy je Alois Jirásek, jenž byl mistrem historické povídky, studoval okolnosti a jevy, které provázely velké historické události, které posléze popisoval ve svých dílech. O Jiráskovi spolu se Zikmundem Winterem a Václavem Benešem Třebízským Novák hovoří na několika stranách, kde popisuje jejich počínání v historické próze. Konstatuje, že Jiráskovou snahou zdokumentovat danou historickou událost se on i Zikmund Winter přibližovali realistickému umění, jehož prostředků používali, ale nezachytili ho v celé jeho šíři. V „Povídkách z hor“ (1878), které jsou svazkem povídek napsaných v letech 1872 - 1874, popisuje Jirásek charaktery postav z venkova, v díle „Skaláci“ (1875) se zabývá selským povstáním a válečné prostředí se objevuje v knihách „Z bouřlivých dob“ (dva svazky, 1879

a 1882), „Slavný den“ (1879) a „Konec a počátek“ (1882). Posléze přichází období, kdy Jirásek jako realista, který vyznává věcnost a vše opírá o věrohodné dokumenty, bojuje s romantikem, kterého v sobě skrývá. Následují dílo nesoucí název „Maloměstské historie“ (1890), do něhož posléze patří povídka „Filosofická historie“ (1878), dalšími povídkami jsou „Obětovaný“ (1883), „Nevolníci“ (1888), dobu josefínskou přibližuje román „Poklad“ (1885), dále sem patří „Sousedí“ (1884), „Pandurek“ (1886), „V cizích službách“ (1886), novela „Ze zlatého věku v Čechách“ (1882), před jejímž napsáním prostudoval Jirásek celou řadu dokumentů. Historický román „Psohlavci“ (1886) popisuje Novák jako Jiráskovu „první monumentální skladbu“, jejíž „průprava historická spojena jest neobyčejně šťastně s lidovědnými detaily“²⁸. Dobu poděbradskou a svět zemanstva líčí v díle „Maryla“ (1887), další povídka, kterou řadíme do výčtu jeho děl s prvky realismu, je „Zemanka“ (1887). Dalšími díly jsou „Skály“ (1887) zabývající se dobou pobělohorskou, „Mezi proudy“ (1891) sdružující tři díly „Dvojí dvůr“ (1887), „Syn ohnivcův“ (1888), „Do tří hlasů“ (1890), kde se objevuje celá řada historických postav jako například Jan Hus, Jan Žižka a arcibiskup Jan z Jenštejna. Pětidílný román „F. L. Věk“ (I. 1888, II. 1892, III. 1892, IV. 1900, V. 1906) se věnuje období národního obrození, vrchol husitského hnutí je vylíčeno v knize „Proti všem“ (1893, knižně 1894), kronikou lze nazvat dílo „U nás“, které má čtyři části „Úhoř“ (1896), „Novina“ (1898), „Osetek“ (1902) a „Zeměžluč“ (1903). Tři části má dílo „Bratrstvo“, jehož tématem je opět husitství. První díl nese název „Bitva u Lučence“ (1899), druhý „Mária“ (1904) a poslední třetí „Žebráci“ (1908). Práce hovořící o době jednoho z největších útlaků českého národa pojmenoval Jirásek „Temno“ (1915). Další kronikou byl „Husitský král“ (I. díl 1916, II. nedokončen²⁹). Alois Jirásek se věnoval také kratším útvarům, povídkám a novelám, ve kterých rozvíjel nejrůznější historická témata. Mezi lety 1882 – 1889 vyšly „Dvě povídky“ (1882), dva svazky „Povídek“ (1885 a 1889), tři svazky „Povídek a novel“ (1885, 1887 a 1889), „Starosvětské obrázky“ (1888). Jistou část Jiráskova díla tvoří knihy, které se zabývají současnými tématy. Těmi jsou povídky „Na Ostrově“ (1888) a „Druhý květ“ (1891). Dalšími jeho díly jsou „Hory Orlické“ (1888), čtyři knihy pro mládež „Z Čech až na konec světa“ (1890), „Staré pověsti české“ (1894), povídky „Ze zašlých dob“ (1902) a „Z dávna i nedávna“ (1913). Jirásek

²⁸ Novák 1995, s. 753

²⁹ Druhý díl vyšel díky Zdeňkovi Nejedlému po Jiráskově smrti v roce 1932.

se činil také v dramatické tvorbě, ta ale není Novákem hodnocena příliš kladně. Jeho první drama je již zmiňovaná „Vojnarka“ (1890), další hrou byla povahokresba „Otec“ (1895). Drama „Kolébka“ (1892) je Novákem nazvána nepodařeným „historickým žertíkem“³⁰. Další dramatická díla si již vysloužila úspěch, jsou jimi „Emigrant“ (1898), „M. D. Rettigová“ (1901), „Jan Žižka“ (1903), „Jan Hus“ (1911), „Jan Roháč“ (1914), „Gero“ (1904).

Psaním historické prózy se zabýval také Zikmund Winter. Hledal materiály na svá díla zejména v archivech v Rakovníku a v Praze, tak vznikaly sbírky, které obsahovaly nejprve monografické práce a posléze se ve svých novelách zabývá husitským až pobělohorským obdobím. Winter neměl románových ambicí jako Jirásek, zabývá se především povídkami a povídkovými sbírkami „Starobylé obrázky z Rakovnicka“ (1886), „Rakovnické obrázky“ (1888), „Dva obrázky rakovnické“ (1891), „Pražské obrázky“ (1893), „Ze staré Prahy“ (1894), „Staropražské novely ze XVI. A XVII. věku“ (1896), „Miniatury“ (1899), „Staré listy“ (1902), „Z české minulosti“ (1902), „Povídky a obrázky historické“ (1904), „Rozina sebranec“ (1905), „Bouře a přehánka“ (1907) a „Mistr Kampanus“ (1909). Ve svých knihách kladl důraz na charakteristiku povahy postav a tříd, do kterých postavy patřily.

Historickou prózou se zabýval ještě před Jiráskem soudce František Sláma. Až jeho pozdější povídky „Z naší minulosti“ (1895) a román „Zbojníci“ (1920) měly ambice, co nejlépe popsat kulturní a historické souvislosti. Kolda Malínský postupoval při psaní svých prací stejně jako Winter. Jeho díla byla podložena studiem v archivech a tak stála na realistickém základu. Mezi tyto práce patří: „Kronika“ (1884), „Ze starých pamětí“ (1887), „Slanské obrázky“ (1890), „Zemani“ (1890), „Starý dluh“ (1891), „Světlo a stín“ (1891), „Před pádem“ (1892) a „Na vsi“ (1895). Lékaři Františkovi Hamzovi připisuje Novák knihy „Šimon kouzelník“ (1920) a „Želivské romance“ (1928), které jsou situovány do období národního obrození. Práce žurnalisty Josefa Františka Karasa, které se zabývají obdobím husitským a pobělohorským, nehodnotí Novák příliš kladně, vyčítá jim například povrchnost a nepropracovanost. Patří mezi ně: „Do čtyř artikulů“ (1915), „Valašská vojna“ (1917), která je popisována jako nejzdařilejší, „Oheň Hospodinův“ (1919), „Ke staroměstskému lešení“ (1922), „Archa proti arše“ (1922) a jiné moravské kroniky. Čeněk Kramoliš se zabýval psaním

³⁰ Novák 1995, s. 757

„rozměrných kronik svého kraje, hlavně ze stol. XVII. a XVIII., kde se pokusil spojití národopisnou životnost s dějinnou autentičností a vyložití souvislost dějů valašských s obecnými proudy v minulosti národní“³¹. Mezi díla spadající pod tento popis se řadí: „Strážcové hor“ (1905), „Valašská vojna“ (1929) „Za bouře a blesků“ (1931), „Vězením a vyhnanstvím“ (1932) a „Soumrak“ (1934). Ve své knize „Moravská babička“ (1926), ve které je hlavní postavou svérázná lidová žena, se snaží oživit a připomenout lidový život svého kraje. František Josef Čečetka se nejprve zabýval historickými povídkami romantického rázu. Od nich přešel k románovým kronikám jako například „Petr Brandl“ (1922), a „Valdštejn“ (1924).

Jiným oblíbeným tématem novel a románů tohoto období byl život na venkově. Mezi hlavní moravské autory povídek patřil Václav Kosmák. Postupně se dostával od fejetonů k novelám, jež jsou charakteristické upřímností, zřejmou znalostí venkovského života, jeho zvyků a povah lidí. Tyto povídky následně vycházely v cyklech: „Jak byl Rapouch jun. vyléčen“ (1884), „Kytice z vonného i nevonného kvítí“ (1885, později „Lidský zvěřinec“ 1887), „Stáří a mládí“ (1888), „Pošetilci“ (1890), „Bída je – proto juchu“ (1890), „Otrávená růže“ (1897).

Otakar Bystřina se ve svých dílech „Hanácké figurky“ (1890), „Hanácká legenda“ (1904) a „Súchovská republika“ (1926) ukázal být znalcem rozdílů v povahách Hanáků a Slováků.

Povídkami z prostředí moravského venkova se zabývala také Františka Strácenská. Dokazují to její knihy, které nejsou v pravém slova smyslu realistické, „Z našeho lidu“ (1882), „Některé črty“ (1885), „Z pohoří moravského“ (1886).

Spisovatelka Gabriela Preissová volila do svých prací postavy ze Slovácka, což je PDLČ hodnoceno tak, že „lehkým uměním vypravovatelským, průhlednou povahokresbou rázovitých postav, živě vedených dialogem zbaveným dialekticky upozornila na barvitý a svěží kraj a lid slovácký na Moravě i na Slovensku, který povídce české byl celkem novinkou“³². Mezi její novelistické soubory patří: třísvazkové „Obrázky ze Slovácka“ (1886, 1886, 1889), „Ideály“ (1889), „Črty ze Slovácka“ (1890), „Povídky“ (1890), „Z mého alba“ (1890), „Nové obrázky a črty“ (1893), „Obrázky bez rámu“ (1896), „Korutanské povídky“ (1896), „Když hvězdy padaly“

³¹ Novák 1995, s. 764

³² Novák 1995, s. 772

(1898), „Povídky“ (1899), „Mládí a jiné novely“ (1899), „Jerla“ (1901), „Talmové zlato“ (1901), „Porosené pavučiny“ (1902), „Máky v žitě“ (1902), „Zmítané haluze“ (1903), „Setmělé cíle“ (1905), „Miniaturky“ (1911), „Podvečerní selanky“ (1911), „Jarní vody“ (1912), „Opuštěná hnízda“ (1912), „Dědicové“ (1913), „Z mé aleje“ (1914) a „Vřes“ (1915). Preissová je také autorkou dvou realistických dramát, o nichž jsem hovořila výše. Novely Josefa Večeři, které se zabývaly charakterem selských postav a jejich okolí, byly sestaveny po jeho smrti do výboru „Povídky“ (1883).

Slováckým prostředím se stejně jako Preissová zabýval Jan Herben. Jeho sbírky byly plné folkloristických prvků Slovácka, povahokreseb i okamžiků humoristických. Je autorem děl: „Moravské obrázky“ (1889), „Slovácké děti“ (1890), „Na dědině“ (1893) a kroniky „Do třetího a čtvrtého pokolení“ (1892, pokračování 1908, definitivní verze 1921). Do jeho tvorby spadá také dílo s jihočeským tématem „Hostišov“ (1907).

Alois Mrštík je spisovatel, jehož literární tvorba je spojena s jeho bratrem Vilémem. Příkladem díla, na němž společně pracovali, je práce „Bavlnkovy ženy a jiné povídky“ (1897) a dramatu „Maryša“, o němž bylo hovořeno výše. Mrštíkovy povídky vyšly v knize „Dobré duše“ (1893) a posléze napsal devítidílný román „Rok na vsi“ (1903-1904), popisující koloběh života na vesnici. Zápletky jeho knih jsou vloženy na území Hané a Slovácka.

Jako striktní realista je popisován Metoděj Jahn. Byl to i vliv K. V. Raise, který přiměl Jahna k zachycení figur jeho rodného kraje v knihách: „Z temných i světlých cest“ (1894), „Nevzešlo ráno“ (1897), „Zapadlé úhory“ (1900), „Údolím života“ (1902), „Tiché světy“ (1905), „Večerní stíny“ (1908), „Rozmarné chvíle“ (1914), „Ráj a jiné povídky“ (1916) a román „Selský práh“ (1913). „Tam kde zpodobňuje venkovana v jeho těžké závislosti na půdě; kde zachycuje trvalou krásu práce v poli a v lese; kde svůj etický požadavek, aby se člověk pokorně podrobil životu, zosobňuje rázovitými postavami moudrých starců, dospívá prosté monumentálnosti a převyšuje i Raise a Aloise Mrštíka, jejich realismu stojí nejbliže.“³³ Další jeho práce, které zobrazují život ve městě, nesou názvy: „Kruhy na vodách“ (1903), „Stopy v rosách“ (1908), „Kosatce“ (1909), „Horské prameny“ (1918) a román „Duhová vidma“ (1907).

Spisovatel Viktor Kamil Jeřábek svou tvorbu věnoval obrazům historie maloměsta s typickým vykreslením detailů. To dokazují jeho knihy: „Obrazy ze života“

³³ Novák 1995, s. 776

(1891), „Nové povídky a obrázky“ (1894), „Z minulých dob“ (1894), „Ze světa prostých lidí“ (1898), „Doma“ (1899), „Bodří maloměšťáci“ (1901), „Štěstí domova“ (1911), „Magnáti růžové ulice“ (1926) a „Ostrov trosečníků“ (1926).

Spisovatel Karel Václav Rais započal svou literární tvorbu veršovanými knihami líčící charaktery venkovského lidu a vzpomínky na rodný kraj. Jeho vrcholná realistická díla jsou však díla prozaická. Zabýval se spíše kratšími útvary, ve kterých se můžeme setkat například s postavami kantorů či duchovních, ale píše také romány. Pro jeho práce je také typické to, že zatímco líčení krajiny je mnohdy chladné a věcné, tak povahy a osudy postav jsou popisovány s nebyvalou účastí. Díla, která spadají mezi realistická, jsou: „Výminkáři“ (1891), „Horské kořeny“ (1892), „Potměchuť“ (1892), „Rodiče a děti“ (1893), „Zapadlí vlastenci“ (1894), „Kalibův zločin“ (1895), „Lopota“ (1895), „Za světem“ (1896), „Pantáta Bezoušek“ (1897), „Mezi lidmi“ (1898), „Půlpáni“ (1898), „Západ“ (1899), „Paničkou“ (1900), „Na lepším“ (1901), „Sirotek“ (1903), „Stehle“ (1905), „Káča a jiné obrázky“ (1906), „Trochu vřesu“ (1919), „O ztraceném ševci“ (1920) a „Svatba“ (1930).

Josef Holeček se činil také jako publicista a překladatel. Jeho životním dílem byla práce „Naši“, která čítala deset knih ve dvanácti svazcích (1898 – 1930). Holeček nad tímto dílem strávil 40 let svého života a zemřel ještě před jeho dokončením. Čerpal ze svých vzpomínek z dětství v Jižních Čechách.

Velice plodným autorem byl Jindřich Šimon Baar. Jeho knihy „Cestou křížovou“ (1899, 4. vydání pod názvem „Román českého kněze“ v r. 1901), „Farská panička“ (1906), „Farské historky“ (1908), „Kohouti“ (1912), „K Bohu“ (1914), „Holoubek“ (1920) a „Kanovník“ (1920) měly společné téma život českých duchovních, který Baar popsal neobyčejně skutečně. Tato oblast mu byla velice blízká, protože on sám se stal knězem a působil tak v nejrůznějších koutech naší země. Další dva romány „Poslední z rodu Sedmerova“ (1908) a „Jan Cimbura“ (1908) popisují život na jihočeském venkově. Také v následujících povídkových sbírkách a románech z prostředí Chodska využil svůj pozorovací talent: „Pro kravičku“ (1905), „Poslední soud“ (1913), „Skřivánek“ (1913), „Hanče“ (1917), „Na děkanství“ (1919), „Hu nás“ (1921) a dílo s třemi částmi „Paní komisarka“ (1923), „Osmačtyřicátníci“ (1924) a „Lůsy“ (1925).

Profesor Jan František Hruška se stejně jako Baar zabýval chodským prostředím. Dokládá to jeho čtyřsvazková kniha „Naši pod Čerchovem“ (1921-1931).

Karel Klostermann, který se zabýval povídkami z prostředí Šumavy, byl realistickým spisovatelem jen z části. V jeho tvorbě hraje podstatnou roli popis přírody a na charaktery postav už se tolik nezaměřuje. Knihu „Mlhy na Blatech“ (1909) lze nazvat jako Klostermannův pokus o sepsání kroniky. Novák mu v jeho obrazech ze Šumavy vytýká, že „nepostihuje nikde svéráz lidového, nezahlobává se do duší postav, působících vždy spíše dojemem dekorativním“³⁴.

Jako realistická autorka lze označit Tereza Nováková, jejíž první sbírka tohoto literárního směru nese název „Úlomky žuly“ (1902). Poté následuje pět děl popisujících život postav venkova východních Čech: „Jan Jílek“ (1904), „Jiří Šmatlán“ (1906), „Na Librově gruntě“ (1907), „Děti čistého živého“ (1909), příběh o životě kněze „Drašar“ (1914), knihu pro děti „Dvě stařenky“ (1909). Autorkou realistických povídek s názvem „Za jeden hřích“ (1897) je Anna Popelková.

Následující podkapitola v PDLČ nese název *Genrové obrázky společenské*. Prvním autorem zmiňovaným pod tímto nadpisem je František Herites. Zabýval se drobnokresbou, líčením charakterů figur z malého města a byl spíše humoristou. V těchto oblastech měla jeho tvorba největší úspěch. Knihami, které dle popisu analyzované publikace obsahují realistické prvky, jsou dvoudílné „Arabesky a kresby“ (1880 a 1883) a „Z mého herbáře“ (1882). PDLČ ho líčí takto: „jako genrový povídkář a podrobný kronikář malého města zprošťoval se Herites vždy více romantického děje ve prospěch ostré kresby postaviček a výstižného líčení společenských poměrů maloměstských“³⁵. Dalšími jeho knihami jsou: „Za dědictvím“ (1883), „Tajemství strýce Josefa“ (1885), dvoudílné „Maloměstské humoresky“ (1885 a 1886), „Dvě povídky“ (1887), „Jan Příbyl“ (1887), „Ze starých časů“ (1888), „Povídky“ (1890), „Bez chleba“ (1892), „Drobná próza“ (1892), „Tři cesty“ (1892), „Dvě povídky z maloměstského života“ (1894), „Všední zjevy“ (1894), slezská kronika „Měšťanská šlechta“ (1896), „Vlny života“ (1900), „Křemen a hlína“ (1909) a „Pozlátka“ (1920).

O Ignátu Herrmannovi zdroj hovoří ve spojitosti s předchůdci realismu. Tento spisovatel se ve svých novelách a románech zabýval zobrazováním prostředí Prahy, a to zejména její maloměstské tváře. Jeho díla PDLČ dělí na dvě skupiny. První část jeho díla tvoří knihy fejetonů. Druhá část, ve které se setkáme s Herrmannem humoristou,

³⁴ Novák 1995, s. 788

³⁵ Novák 1995, s. 795

tvoří genrové obrázky popisující pražské postavy. Jsou jimi knihy: dvoudílné „Pražské figurky“ (1884 a 1886), další dvousvazkové dílo „Drobní lidé“ (1888), „Z pražských zákoutí“ (1889), „U snědeného krámu“ (1890), „Bodří Pražané (1893), „Domácí štěstí“ (1893), „Dvě pražské idyly“ (1896), „Tři povídky kratochvilné“ (1913). Od roku 1905 vycházejí jeho „Sebrané spisy“, které obsahují práce: „Staří mládenci“ (1908), „Rodiny a rodinky“ (1909), „Ženitba páně Karafiátova“ (1911), „Kancelářský prach“ (1912), „Foxyl Voříšek“ (1912), Evička a jiné výjevy rodinné“ (1920), „Pan Koriandl a spol“ (1930), „Ženitba bratří Adamů“ (1930). Jako nejzdařilejší PDLČ hodnotí dvoudílnou práci „Otec Kondelík a ženich Vejvara“ (1898) a „Tchán Kondelík a zeť Vejvava“ (1906). Jeho pozdější práce jsou: „Příběh dušičkový“ (1916), „Z notýsků Pavla Čamrdy“ (1917), „Příběh jednoho dne“ (1918), „Vdavky Nanyňky Kulichovy“ (1918), „Artur a Leontýna“ (1920), dvoudílný „Felíčkův román“ (1924 a 1925), „Příběh jednoho dne a jiné“ (1932) a „Historie Jaromíra Tykvy“ (1934).

2.2.3. Doba kritického a sociálního realismu a reakce proti němu (1894–1914)

Název, který nese následujících dvacet let, naznačuje, že těžiště realistické tvorby bude právě zde. „Směr, který ovládl v tomto období, jsa řízen kritickým myšlením a sociálním cítěním, byl realismus“³⁶. Generace nových autorů kritizuje společnost i umění a vše ostatní, co k jejich životu patří, zároveň onu skutečnost, která je obklopuje, přijímají s nelítostným realismem. Mezi dva základní rysy této doby je kritičnost a sociální myšlení. Kritický realismus mění zavedené názory, autority a volá po věcnosti a jednoduchosti formy. Neexistovalo mnoho autorů a knih krásné literatury, které by nároky kritického realismu, které byly relativně vysoké, splňovalo. Realismus v tomto období ovlivnil i autory, kteří se posléze v literatuře vydali úplně jiným směrem. Mezi takové patřil například Antonín Sova, jehož počáteční tvorba obsahovala realistické novely.

Realismus byl nejvíce výrazný v románech a dramatech, zatímco v básnickém umění nebyl tolik běžný. Tento literární směr si ve své touze po věcnosti vybíral pro své vyjadřování jazyk běžné mluvy. Mnohdy měla také realistická poezie blíže k próze. Jedním ze stoupců básnického realismu je František Chalupa, jehož pracemi

³⁶ Novák 1995, s. 842

s realistickými tendencemi byly „Záviš“ (1883), „Zpěvy bohatýrské“ (1889) a kresby z venkova „Naše ves jindy a dnes“ (1886).

Dalším autorem, který patří do této kapitoly, je Josef Jakubec, o kterém PDLČ hovoří jako o „realistickém genristovi sklonů idylických“³⁷. Jeho práce jsou dvousvazkové „Povídky z kraje“ (1887 a 1890) a „Básně“ (1910), které byly vydány až po jeho smrti.

Ferdinand Tomek je autorem prací: „Doma“ (1891), dvoudílné „Povídky veršem“ (1895) a (1914) a „Menší básně“ (1930)

Novák vyzdvihuje práce básníka Františka Táborského. Na začátku své tvorby byl ovlivněn Vrchlickým. Mezi jeho díla patří: dílo využívající prostředí pražského „Stará komedie“ (1892), „kronika „Alleluja“ (1919), „Z baladických“ (1933), a romány, v nichž lze spatřit autobiografické prvky „Poutník“ (1913).

Autorem zabývajícím se realistickým genrem je Jan Karník. Knihy, které lze nazvat realistickými, jsou „Chudobná žeň“ (1904), kronika „Soumrak rodu Jamborova“ (1921) „Večery u krbu“ (1922) a „Závětrí“ (1928).

Nejvýznamnějším českým realistickým básníkem je Josef Svatopluk Machar, který stejně jako Táborský byl ve svých literárních počátcích pod vlivem Vrchlického. Postupně se však vyvíjel jiným směrem a snažil se ve svých pracích vypočítat moderní realitu pomocí veršů. V jeho pracích „Tristium Vindobona“ (1893) „Boží bojovníci“ (1896) a „Rozhledy“ (1896) ostře kritizuje politické poměry. Další díla, která bychom zařadili mezi realistická, jsou „Confiteor“ (1887), „Bez názvu“ (1889), kde se „ponořuje do psychologie celé generace s prvními náběhy k sociální kritice a snaží se o vytvoření objektivních obrázků ze života moderního“³⁸. V dílech „Magdalena“ (1894), „Zde by měly kvést růže...“ (1894) se zabýval otázkou postavení ženy v moderní společnosti. Dalšími jeho pracemi jsou „Božími bojovníky“ (1897), sbírka „1893-1896“ (1897), „Golgotha“ (1901), „Vteřiny“ (1905), „Krůpěje“ (1915), „Tristium Praga“ (1926), „Na křižovatkách“ (1927), ve které kritizuje politiky a vládu. Macharovým velkým plánem je vyobrazit vývoj lidstva. Dílo nese název „Svědění věků“ a sdružuje následující práce: „V záři hellenského slunce“ (1906) a „Jed z Judey“ (1906), „Barbaři“ (1911), kronika „Pohanské plameny“ (1911), „Apoštolové“ (1911),

³⁷ Novák 1995, s. 878

³⁸ Novák 1995, s. 882

„Oni“ (1921), práce o Napoleonovi „On“ (1921)³⁹, „Kručky dějin“ (1926) a „Kam to spěje“ (1926).

Dalším autorem je Petr Bezruč, jehož tvorbu započala próza z prostředí Brna „Studie z Café Lustig“ (1889), poté již tvořil výhradně veršem. Kniha „Slezské písně“ (1909) vyšla prostřednictvím „Spolku českých bibliofilů“. Slezskými tradicemi se stejně jako Bezruč zabývá i Čeněk Ostravický ve svém díle „Píseň o Ondrášovi“ (1902).

Dalším autorem patřícím do této kapitoly je Ludvík Lošťák. Jeho díly jsou „Básně“ (1891), „Tři noci u mrtvoly“ (1894), „Píseň nadšená“ (1895), „Požáry krve“ (1901), „Nápěvy v mol“ (1905), „Ranní soumrak“ (1911), dramatické básně „Gustav Jor“ (1912) a „Demokracie vítězná“ (1918). I další autoři, kteří tvořili v duchu realismu, se odpoutávali od romantických představ, vyhýbali se Sovově a Březinově symbolismu, a čerpali ze skutečnosti.

Spisovatel Josef Holý byl autorem prací: „Památník a Skokády“ (1897), „Padavky“ (1897), dvoudílné knihy „Vašiček Nejlů“ (1899 a 1901), kritiky společnosti „Elegie“ (1903), „Mračna“ (1908), „Černé moře“ (1912) a „Skalné pláně“ (1919).

Mezi realistické autory, kteří ve svých knihách využili studia a pozorování svého okolí, patří Stanislav Cyliak se svými pracemi „Hubená sklizeň“ (1922) a „Dva svatí mezi hříšníky“ (1924). Spisovatel R. Bojko je autorem děl s realistickými tendencemi „Zbytečný“ (1916), „O Boha, život a můj lid“ (1919). Další jeho díla nelze podle Novákovy charakteristiky mezi výše zmíněné práce zařadit. Spisovatel Josef Cipr napsal práce „Jsemť já z kraje muzikantů“ (1924) a „Venkovská pošta“ (1929). Josef Pelíšek, nejmladší mezi těmito spisovateli, je podepsán pod díly „V třišti chvíl“ (1919), „Těsnou branou“ (1919) a „K životu“ (1926). Spisovatel a žurnalista Antonín Macek je autorem povídkové sbírky „Dvě povídky“ (1911), „Povídky z východu“ (1912). Ve svých básnických dílech „Mému dítěti“ (1909), „Kniha o ráji“ (1913), „Mé Čechy a jiné básně“ (1918), „Velký mír“ (1918) a „Tři hodiny“ (1923) kritizoval a káral tehdejší společnost. Poezií dělnickou se zabývá Beneš Doubravský, který toto jméno používal jen jako pseudonym. Vlastním jménem Karel Jonáš je autorem sbírek básní „Na postupu“ (1895) a „O nás pro vás“ (1895).

Vojtěch Martínek byl velkým obdivovatelem Macharovy tvorby. Ve svých pozdějších pracích si již vybírá vlastní cestu, ale stále je věrný realismu. V knihách

³⁹ Dvě naposled zmíněné knihy, „Oni“ (1921) a „On“ (1921) vyšly také sloučené do jednoho svazku pod názvem „Roky za století“

„Cesty“ (1909), „Sešit sonetů“ (1910) a „Jsme synové země“ (1912), které napsal v počátcích své tvorby, šel „věrně ve stopách Macharova analytického a popisného realismu se sklonem k reflexi“⁴⁰. Změna nastává u jeho dalších děl „Zahrada“ (1917), „Tichá píseň“ (1920), „Ráj srdce“ (1926), všechny jsou sdruženy spolu s částí „Noci“ ve sbírce „Básně“ (1929). Dalšími jeho knihami jsou: „Pluh života“ (1911), „Než se kořeny uchyť“ (1923), „Ostravská píseň“ (1929), „Tři větévky jalovcové“ (1936) „Píseň o domovině“ (1937), Trilogie „Černá země“, která bývá označována jako Martíkovo vrcholné dílo a skládá se z částí: „Jakub Oberva“ (1926), „Plameny“ (1929) a „Země duní“ (1932).

Autor dalších děl, která jsou v PDLČ zařazena do této kapitoly, je František Gellner a jeho díla jsou „Po nás ať přijde potopa“ (1901), „Radosti života“ (1903) a „Nové verše“ (1919).

Antonína Sovu popisuje PDLČ v podkapitole o odklonu od realismu jako autora, jenž se „řadil k sentimentálním genristům ze školy Coppéeovy, kteří v malých obrázcích střízlivých barev a studených slov okreslovali povrch skutečnosti, hlavně Prahy a „zapadlých a přebytečných lidí v městě i na obvodu“⁴¹. Tato charakteristika se vztahuje k jeho dílu „Realistické sloky“ (1890) a „Květy intimních nálad“ (1891). Realismus, který se objevuje v tomto díle, je popisován jako sentimentální a Sova se k němu hlásí pouze v počátcích své tvorby. Stejně tak několik raných děl Otokara Březiny se řadí k realismu, například jeho povídka „Protějšší okno“ (1890).

Tvorba dramatická byla až do tohoto období ovlivněna bojem mezi realismem a romantismem. Teprve konec 19. století přináší jednoznačné vítězství realismu. Na jevištích se objevovaly složitější sociální prvky, tovární a dělnické prostředí a realistická drobnokresba. Jedním z dramatických realistických autorů byl Jan Ladecký s hrami „V úskalí“ (1892), „Dva světy“ (1892) a „Bez lásky“ (1899).

Autorem, jehož dramata se vyznačovala „realistickou povahokresbou prozářenou světlou duchovostí“⁴², byl Jaroslav Hilbert. Jeho práce jsou: „Vina“ (1896) a „O Boha“ (1898, přejmenováno na „Pěst“). Jeho další dramata nejsou charakterizována natolik, abychom o nich mohli hovořit jako o pracích realistických.

⁴⁰ Novák 1995, s. 897

⁴¹ Novák 1995, s. 905

⁴² Novák 1995, s. 965

Další podkapitola PDLČ se zabývá románem a povídkou v realistickém období. Autoři realistických románů neměli zájem pouze pozorovat a zaznamenávat dění ve společnosti, ale chtěli pomocí kritiky toto dění měnit. Jejich práce byly mnohdy voláním po mravním pořádku v životě. První realistické romány a povídky se objevovaly v časopise „Světlozor“.

Jedním z autorů sociálního realismu je Matěj Anastasia Šimáček. Jeho práce „Z kroniky chudých“ (1884), jež patří mezi první knihy u nás, kde se objevuje sociální inspirace. Novely „Z opuštěných míst“ (1887), „U řezaček“ (1888) a „Duše továrny“ (1894) jsou „realistickými obrázky z cukrovarského života, jež šťastně nalézají při práci rázovité lidové typy a se sytou malbou prostředí slučují všední, ale poutavě osnované příběhy hlavně milostné“.⁴³ Jeho další díla „Bratři“ (1889), „Otci“ (1891) a „Dvojitá láska“ (1894) jsou opět z prostředí cukrovaru a jsou v nich řešeny vztahy mezi úředníky a dělníky. Společenskou kronikou pražské společnosti je práce „Šťěstí“ (1891). Pět svazků přinášející obraz pražského měšťanstva vyšlo s názvy: I. „Lívanečky s. Rózy“, „U Žehurů“, „Miroslav z Lipan“; II. Rodina Jenebova“; III. „Chamradina“; IV. „Poslední svého jména“; V. „Rodiny dvou sester“ vyšlo pod jednotným označením „Ze zápisů phil. stud. Filipa Kořínka“ (1893-1897), které vydal pod pseudonymem Martin Havel. Úzce spjatý jsou jeho tři romány „Světla minulosti“ (1900), „Lačná srdce“ (1904) a „Chci žít!“ (1908), zejména v posledních dvou se pojí realistická kresba skutečnosti s psychologickým rozbořením postav. Šimáček se zabýval také psaním dramát. Relativně zdařilými pokusy o realistickou hru byly „Pomluva“ (1886) a „Bez boje“ (1887). Jednoznačně úspěšně zvládnutá je práce „Svět malých lidí“ (1890), která se opět odehrává v prostředí cukrovaru. Další drama „Jiný vzduch“ (1894) opouští cukrovar a zabývá se řešením mravních otázek moderní společnosti. Jeho další dramata „Ztracení“ (1901) a „Poslední scéna“ (1908) Novák hodnotí jako nezdařilé.

Spisovatel František Roháček je autorem třech krátkých próz: „Malé povídky“ (1884), „První hřích“ (1893) a „Několik povídek“ (1895). Genrovými črty se zabýval také Gustav Jaroš, jenž je autorem děl „Publikáni a hříšníci“ (1891) a veršované práce „Sláva“ (1891). Tento útvar byl u mnoha autorů využíván jako příprava na složitější žánr sociálního románu, kterému se věnovali ve své pozdější tvorbě.

⁴³ Novák, 1995, s. 989

Kniha „Uměním k životu“ (1919) spisovatele Josefa Laichtera je charakteristická morálními a kritickými úvahami, složitým dějem a čerpáním příběhů z vlastních zkušeností. Jeho román „Sychorova éra“ (1892) je popisován jako dějově chudý. V dvousvazkové knize „Za pravdou“ (1898) se objevují stanoviska masarykovského realismu⁴⁴. Román „Na přechodu“ (1908) je plný autobiografických prvků a jedná se o vyznání jeho vztahu k ženě. Popis dalších jeho děl není natolik přesný, abychom mohli říct, zda se jednalo o realistická díla či nikoli.

Ve starší tvorbě Boženy Vikové-Kunětické se objevují vzpomínky z rodných Pardubic, popis života na venkově i na malém městě, humor, který má za cíl pobavit čtenářky. Mezi taková díla patří: „Povídky“ (1887), „Drobné povídky“ (1888), „Čtyři povídky“ (1890), „Po svatbě“ (1892), „Nové povídky“ (1893), „Vdova po chirurgovi“ (1893), „Idyllky“ (1894), „Staří mládenci a jiné povídky“ (1901) a „Macecha a jiné črty“ (1902). Práce „Justyna Holdanová“ (1892) a „Minulost“ (1895) se podobají rozsahem a stavbou románům. V dalších dílech se dle PDLČ Viková-Kunětická „mění z realistické romancierky v papetickou věštkyni.“⁴⁵

Jméno Jiří Sumín je pseudonym pro Amalii Vrbovou. Síla jejích děl tkví v jasné objektivitě, objevuje se v nich rozbor společnosti z hanáckých měst a vesnic, žádné velkolepé prožívání touhy či žalu. Mezi jeho práce patří románové studie „Z doby našich dědů“ (1895), „Zapadlý kraj“ (1898), „Věště“ (1898), „Potomstvo“ (1903), „Zrádné proudy“ (1904), sbírky povídek „Úskalím“ (1900) a „V samotách duší“ (1904), „Dvě novely“ (1906), román „Spása“ (1908), „Podle cest“ (1909), povídky „Když vlny odpadly“ (1910), kniha pro mládež „Poupata“ (1911) „Kroky osudu“ (1912), „Trošečnicí“ (1913), „Příčina rozvodu a jiné povídky“ (1913), „Zápas s andělem a jiné prósy“ (1917), „Děti soumraku, povídky skoro neuvěřitelné“ (1918), „Bílý d'áběl“ (1922), a „Martin Gaca“ (1931).

Tvorba Františka Xavera Svobody je velice rozmanitá. Zabýval se novelami, romány, dramaty i psaním poezie. Jeho počátky jsou spojeny s díly „Nálady z minulých let“ (1890) a „V našem vzduchu“ (1890), která jsou realistická v popisu krajiny a společnosti. Jako realistická jsou uvedena Svobodova novelistická díla „Probuzení“

⁴⁴ Masarykovský realismus je program, který utvářejí tzv. realisté, v jejichž čele stojí Tomáš Garigue Masaryk. Tento program se týká celé kultury a jeho snahou bylo rozebrání skutečného stavu celé společnosti.

⁴⁵ Novák 1995, s. 993

(1893). Šestidílný román „Rozkvět“ (1898) je vrcholným dílem Svobodovy prozaické tvorby, obsahuje vystižný popis tří generací venkovského rodu. Mezi výčet realistických děl patří také čtyřsvazkové dílo „Řeka“ (1908). Tématem války se zabývají povídkové knihy „Válečné sny Fr. Poláka“ (1908) a „Bitevní vichřice“ (1913). Propracovaná krajinomalba se objevuje v dílech „Z brdských lesů“ (1912) a „Lípy u našich cest“ (1918). Díly přinášející psychologický rozbor společnosti jsou „Příliš na člověka“ (1923) a čtyřdílná skladba „Skok do tmy“ (1929). Další Svobodovy povídkové spisy nejsou v PDLČ charakterizovány natolik, abychom je mohli zařadit mezi realistická díla. Svoboda je jedním ze zakladatelů společenského realismu na domácích divadelních prknech, „při tom zpodobuje výhradně svět, jež do nejmenších podrobností zná. Proto jeho postavy, zvláště ženské, jeho společenská ústředí, jeho zhuštěný dialog působí plnou ilusí skutečnosti“⁴⁶. Jeho dramatická díla jsou: „Márinka Válková“ (1889), „Směry života“ (1892), „Rozklad“ (1893), „Útok zisku“ (1893), „Odpoutané zlo“ (1898), „Podvrácený dub“ (1900), „Olga Rubešova“ (1902) a „Přes tři vrchy“ (1912). Jeho veršované hry „Démon“ (1906) a „Srdcová královna“ (1923) nejsou Novákem hodnoceny příliš kladně. Na zařazení dalších jeho děl neposkytuje PDLČ dostatek informací.

Spisovatelka Božena Benešová je charakteristická svou objektivností. Její tvorba je ovlivněna dušezkumným realismem a to se projevuje zejména v povídkách a novelách: „Nedobytná vítězství“ (1910), „Myšky“ (1916), „Kruté mládí“ (1917), „Tiché dívky“ (1922) a „Oblouzení“ (1923 – toto dílo vyšlo rozšířeně znovu v roce 1933 pod názvem „Rouhači a oblouzení“).

Počátky tvorby Karla Scheinpfluga provází lyrika, ve které nalézáme spolu s realistickými náměty také idealistické tendence. Takovými díly jsou: „I. N. R. I.“ (1898), „Opuštěný důl“ (1903), „Šlápěje“ (1925). Scheinpflug byl zejména autorem románů, v němž plně rozvíjel svůj sociální realismu. Jeho románová díla jsou: „Pouta soužití“ (1918), „Motýl ve svítilně“ (1930), „Babylonská věž“ (1932) a „Nevolnictví těla“ (1934).

Václavu Freynovi vyšly svazky „Za soumraku i za noci“ (1907) a „Pozůstalé spisy“ (1911) až posmrtně.

⁴⁶ Novák 1995, s 998

Moravským autorem je E. Sokol, který však nešel cestou naturalistů Josefa Merhauta a Viléma Mrštíka, i když k druhému jmenovanému měla jeho tvorba relativně blízko. Jeho díly jsou: „Děti“ (1904), „Slunce“ (1908), „Májová bouře“ (1911), „Drobečci a drobečky“ (1919), „Akkord života“ (1923), „Milostné povídky“ (1923), „Zázrak lásky“ (1924) a „Veselý silák“ (1925). Nejvíce ceněné jsou jeho románové skladby „Přívál“ (1917), „Zlaté rouno“ (1920) a „Červený a bílý“ (1925). Jeho díla „Kresby“ (1906) a „Tulákovy lásky“ (1919) jsou v PDLČ titulovány jako polocestopisy. Napsal také hry „Námluvy“ (1919) a „Moloch“ (1922).

Stanislav Kovanda je autorem povídkových sbírek „Stranou hlučných cest“ (1910), „Na skřipci“ (1911), „Trny“ (1913), „Minutkové povídky“ (1914), „V masopustní noci“ (1916) a románu „Pianista z baru“ (1931). Ve všech těchto dílech podle Nováka „kolísá mezi psychologickým experimentem realisty ne právě výrazného a mezi vtipnou typizací poměrů zvláště maloměstských a humorem satirické příchuti“.⁴⁷

Karel Leger je spisovatel, který se realismem zabýval až ve zralém věku a v jehož tvorbě se projevuje dokonalá zlatost maloměsta i venkova. Mezi jeho lyrická díla patří: „Verše“ (1881), „Zapomenuté sny“ (1882), „Sokolské básně a písně“ (1931), výbor „Co na poli vykvetlo“ (1934). Jednu skupinu jeho epických děl tvoří práce psané ve verších, mezi takové patří: „Pohádka naší vesnice“ (1883), „Všední život“ (1883), „Přeludy“ (1884), „Poslední rusalka“ (1886), „Tři povídky“ (1887), „Povídky veršem“ (1887), „V zátiší“ (1890), „Drobné povídky a kresby“ (1895), „Chvilku zas doma“ (1897), „Fantastické povídky“ (1900), „Balada o mrtvém ševci a mladé tanečnici“ (1904) a „Český román“ (1904). Další skupina jsou knižně vydané práce prozaické: „Emancipovaná“ (1898), „Petr a Pavel“ (1901), „Hořký román“ (1906), „Dvě povídky“ (1912), ve dvanáctisvazkových „Sebr. spisech“ (1913-1325) vyšly ještě povídkové sbírky „Loupežníci na Chlumu“ (1913), „Tři švadlenky aj. pov.“ (1913), „Podivná příhoda inžen. Vlad. Vejvody“ (1914), „Augustýn Fojtík“ (1914), „O umění umělců a hladové Pavlíně“ (1918), „O starém lakomci“ (1919). Pozdější díla „Poustevník u sv. Anny“ (1922), „Zběh“ (1927), „Hospoda za městem“ (1927), „Pomsta“ (1929), „Vinohrady“ (1929), „Na nešťastné planetě“ (1935) jsou jeho vrcholnými realistickými díly. Leger se zabýval také historickými romány a kronikami: „Suchý čert“ (1917), „Konec války“ (1929), „Planá růže pětiletá“ (1930) a povídky „V plamenech“ (1925).

⁴⁷ Novák 1995, s. 1001

V beletrii zábavné a konvenční si v tomto období stále držel své místo realismus. Tato podkapitola je stylizována do výčtu několika málo autorů. Autoři tohoto typu beletrie se také zabývají psaním venkovských a maloměstských povídek a novel. Tvorba Josefa Jahody se zaměřuje na kresbu selského, opočenského a německobrodského prostředí. Jeho povídkové sbírky nesou název: „Duše a dušičky“ (1918), „Střepinky“ (1920), „Město 4000 obyvatelů“ (1924), „Chodáci“ (1924), „Pod bičem osudu“ (1926), „Vůně domova“ (1928), „Vagabundi“ (1934) a „Lidská periferie“ (1935). Zabýval se také psaním románů: „Náš dědeček“ (1925), „Páter Kvirin“ (1931) a „Slunce“ (1933).

Venkovským životem se zabývají také práce Karla Rožka: „Ze vsí a samot“ (1910), „Rozsévači“ (1911), „Zrada prstenů“ (1914), „Květy krve“ (1914), „Smích osudu“ (1914), „Hory“ (1920) a „Petr Suk“ (1922). Silnou iluzi autentičnosti vzbudil ve čtenářích spisovatel Jan Morávek, který je autorem děl: „Plavci na Sázavě“ (1931), „Divočina“ (1933), „Skalní plemeno“ (1934) a „Byl na Sázavě přívoz“ (1935).

Oblíbený byl také sociální román, jímž se nepříliš povedeně zabýval Jindra Imlauf v dílech: „Churavec (1918) a Samojed“ (1918).

Karel Poláček je představitelem humoristické beletrie, který „si literárně libuje v genrovém realismu, propracovává se soustředěnou péčí postavy a pozvedaje je k typické výši“⁴⁸. Konkrétní díla, která spadají pod tento popis, jsou však ve výčtu, který PDLČ nabízí, nevýrazněna.

Další podkapitola přináší přehled spisovatelů z období od 80. let do první světové války, již psali knihy pro mládež. Mezi těmito autory nenalezneme realisty, jsou zde tací, kteří „jsou vyzbrojeni realistickou znalostí života“⁴⁹, ale zabývají se spíše příběhy romantickými. Přes počáteční charakteristiku tohoto oddílu nalézáme Jiráskova žáka Jana Dolenského, jenž je autor „Obrazových dějiny národa českého“ (1893) a „Praha ve své slávě a utrpení“ (1903).

2.2.4. Doba válečná a převratová (1914-1938)

Počátek tohoto období je vymezen a zásadně ovlivněn vypuknutím první světové války v červenci roku 1914. Literatura obrací svou pozornost nejprve k historii

⁴⁸ Novák 1995, s. 1069

⁴⁹ Novák 1995, s. 1259

a tradicím, během převratu se však zájem o dějiny vytratí a literatura se otáčí směrem k přítomnosti. V obecné charakteristice tohoto období hovoří Novák o sociálním realismu, jehož stoupenci jsou Karel Novák a Jaroslav Kratochvíl, jež využívají nastudované reality, a Marie Pujmanová, která v ní objevuje skryté pohyby dění ve společnosti.

Realismus se již v tomto období v poezii dostává do pozadí. Novák se zaměřuje na jiné proudy a směry, kterými jsou v této době dominantní a kterými se básnictví ubírá, a prvky realismu, objevují-li se u nějakých autorů, již konkrétně nejmenuje a nezaobírá se jimi. PDLČ se zmiňují například o Janu Nohovi a zdůrazňují jeho vztah k realismu, blíže však nespecifikují, jak se tento vztah projevoval. Spisovatel Jiří Mahen zapadá do této práce díky tomu, že jeho „Píseň života“ (1919) obsahuje realistickou podstatu, ale objevují se v ní nadpřirozené prvky. O díle „Předměstské povídky (1926) Františka Langera PDLČ říkají, že patří do „nižší oblasti výpravného realismu“⁵⁰.

V podkapitole hovořící o próze tohoto období se Novák zmiňuje o existenci skupiny autorů ve věku mezi pětadvacátým až pětatřicátým rokem, kteří tvoří duchu sociálního realismu. „Pohrdající životní výjimkou, usilují o případy typické a obecně platné pro přítomnost, ne bez občasné snahy vytušiti mravní a společenské útvary budoucnosti. Zavrhuji zdobnost a slavnostnost v podání, pathetický důraz v přednesu a strojené úsilí odlišení se“⁵¹. Mezi tyto autory dle PDLČ patří: Ivan Olbracht, Marie Majerová, Vojtěch Mixa a Marie Pujmanová.

Spisovatel Ivan Olbracht, jehož otec byl Antal Stašek, je autorem knih, ve kterých užívá svého realistického pozorovacího talentu. Patří sem i pro popis prostředí divadel „Podivuhodné přátelství herce Jesenia“ (1919). Další jeho díla nejsou charakterizována na tolik, abychom byly schopni je zařadit mezi díla realistická nebo taková, jenž obsahují prvky tohoto směru.

Mezi díla s realistickými tendencemi lze zařadit Marii Majerovou, jež je autorkou románu „Nejkrásnější svět“ (1923) a „Havířská balada“ (1938). PDLČ hovoří o románu „Siréna“ (1935) takto: „Ač měla spíše na mysli simultánní obraz sociálního dění, jež ukazuje k perspektivě vítězství socialismu, vytvořila historický román toho úseku českého světa, kde dělnická třída vtiskuje svou nesmazatelnou pečeť času

⁵⁰ Novák 1995, s. 1425

⁵¹ Novák 1995, s. 1430

i prostoru, zároveň však vynikající ukázkou sociálního realismu.⁵² Charakteristika dalších prací není dostačující k jejich zařazení mezi díla s realistickými tendencemi. Marie Pujmanová je autorkou sociálního románu „Lidé na křižovatce“ (1937). Jako realistky označil Novák spisovatelky Milenu Novákovou, která napsala díla: „Bez kotvy“ (1924), „Tělem i duší“ (1926), „Muž a boj“ (1932) a „Teď nebo nikdy“ (1936), a Helenu Dvořákovou, jež je autorkou knih „Golemova milá“ (1925), „Dětství“ (1926), „Barvy úsvitu“ (1926), „Mary z jednačtyřicítky“ (1929) a třech románů „Mámení“ (1928), „Veliký proud“ (1932) a „Pepan Jehně“ (1933).

Karel Čapek ve svých „Povídkách z jedné kapsy“ (1929) a „Povídkách z druhé kapsy“ (1929), které jsou popisovány jako: „z části vtipné nebo tklivé morality ze všedního světa drobných lidí; jejich nazírání i mluvu Čapek nejen skvěle postihl, ale občas si sám adaptoval v dobrodružném a genrovém realismu, pokračuje jako učitel K. Poláčka na dráze Ign. Herrmana.“⁵³

Další spisovatel, jehož tvorba se vyznačuje realistickými prvky, je Benjamin Klička. Jeho díla jsou: „Brody“ (1926), „Jaro generace“ (1928), „Jedovatý růst“ (1932), „Ejhle, občan!“ (1934), „Útěk ze století“ (1935), „Do posledního dechu“ (1936).

Tvorba Čestmíra Jeřábka byla z počátku ovlivněna expresionismem a poté se jím psané knihy ubíraly směrem k realismu. Jako taková díla PDLČ popisuje romány „Pekelný ráj“ (1930), „Světlo na přídi“ (1933) a „Cesta pozemská“ (1935).

PDLČ hovoří o tom, že v tomto období se objevuje tzv. *nový realismus*. „Především je to světová válka i s účastí českého vojáka v ní, co zaměstnává a tvořivě podněcuje tyto nové realisty v české próze převratové.“⁵⁴ Realistické tendence zejména v kresbě postav má trilogie „Třetí rota“ Josefa Kopty s názvy: „Třetí rota“ (1924), „Třetí rota na magistrále“ (1927), a „Třetí rota doma“ (1934).

Pod knihami „Vesnice“ (1924) a „Prameny“ (1934) je podepsán Jaroslav Kratochvíl. PDLČ je hodnotí jako „psané ostře analyzujícím a živě charakterisujícím perem střízlivého realisty“⁵⁵, jenž se dívá na někdejší venkov ničím neovlivněným a naprosto objektivním pohledem.

⁵² Novák 1995, s. 1434

⁵³ Novák 1995, s. 1447

⁵⁴ Novák 1995, s. 1461

⁵⁵ Novák 1995, s. 1465

Uživatelem realismu impresionistického je Karel Nový v dílech „Městečko Raňkov“ (1927) a „Tuláci a jiní“ (1928) a mezi díla s realistickými prvky řadíme také jeho román „Chceme žít“ (1933).

Bernard Horst je autorem povídkového souboru „Zlo“ (1929) a románů „Jizba Hardenů“ (1928), „Hučící země“ (1930), „Výheň“ (1931) a „Smršť“ (1936).

V této době se také objevuje v povídkách a románech vyobrazení české vesnice. Tohoto tématu využívá realismus, jenž se zabýval zejména morálními vlastnostmi. Realismus lze najít v dílech Zdeňka Róna „Průvan v podhoří“ (1928/29), „Něco vydržíme“ (1933), „Jaro a prameny“ (1936), „Radost na světě“ (1938).

V knihách psaných pro mládež přetrvávají směry, které jsou již považovány za překonané. Příkladem je právě realismus. Patří sem například Marie Majerová, jež napsala realistickou povídku pro chlapce „Bruno“ (1930), stejně si počínal František Langer, jenž je autorem práce „Bratrstvo bílého klíče“ (1934). Jako realista je také označen Otakar Pospíšil, autor knih „Zloděj a jiné povídky“ (1914), „Vojtík“ (1924), „Tulák“ (1925) a „Baruška“ (1926).

3. DĚJINY ČESKÉ LITERATURY

3.1. Dějiny české literatury II

Jako druhý pramen nám poslouží Dějiny české literatury II⁵⁶ (dále jen DČL II), a to zejména její IV. kapitola, jež se zabývá obdobím od roku 1848. Realismus se v této době začíná rozvíjet a je to viditelné zejména v oblasti prózy. V popředí stále setrvala snaha řešit záležitosti národního zájmu, ale současně s tím se objevovalo úsilí o co nejvěrnější zobrazení skutečnosti.

Autorem, jehož povídka „Ze života chudých“ (1845) se ubírá cestou k realismu, je Josef Kajetán Tyl. „Odvážná kresba pražské chudiny převládla v ní naprosto nad motivy panského soucitu, kritický aspekt zvítězil nad společensky harmonizujícím záměrem, takže tato práce patří k Tylovým beletriím ideově a umělecky nejpevnějším a k prvním našim povídkovým obrazům z národní skutečnosti, jež mají nepochybnou tendenci realistickou.“⁵⁷ Dalšími Tylovými pracemi, které jsou pojaty a podány tímto způsobem jsou: „Od Nového roku do postu“ (1846), „Zloděj“ (1849). V „Chudém děvčeti a bohatém synkovi“ (1847), „Karbaníkovi jeho milé“ (1951) a „Starém flašinetlárovi“ (1861) se objevuje idealizace charakterů postav, která měla záměr výchovný. Jinou povídkou z tohoto prostředí jsou „Chudí lidé“ (1849). Z Tylovy tvorby dramatické je nutno zmínit hru „Strakonický dudák aneb Hody divých žen“ (1847). „Strakonický dudák postoupil od žánrového a mravoličného realismu „obrazů ze života“ k realismu vyššího stupně, k realismu typizujícímu. Účinnost realistické typizace není přitom zmenšena tím, že se ve hře bohatě uplatňuje látka fantastická, folklórní démonologie, do jejíž oblasti dokonce patří největší postava hry, polednice Rosava.“⁵⁸

Karel Havlíček Borovský je v DČL II zobrazován jako jakýsi předchůdce realismu, jehož pohled na realitu je nezkrasovaný, snaží se jí poznávat. Pomocí svých děl „Tyrolské elegie“ (1851), „Král Lávra“ (1854) a „Křest svatého Vladimíra“ (1855), nejednou velmi ostře kritizuje soudobou společenskou situaci.

⁵⁶ Vycházíme z vydání z roku 1960

⁵⁷ Dvořák 1960, s. 421

⁵⁸ Dvořák 1960, s. 424

O co nejuvěrnější zobrazení skutečnosti se snaží František Pravda ve svém díle o pěti svazcích „Povídkách z kraje“ (1851 – 1853). O tomto autorovi hovoří DČL II ve spojitosti se zvyšujícími se realistickými tendencemi v české literatuře.

3.2. Dějiny české literatury III

Třetím dílem, které je v této práci analyzováno, jsou *Dějiny české literatury III*⁵⁹ (dále jen DČL III) a tato práce přináší přehled literatury druhé poloviny devatenáctého století. Redaktorem tohoto svazku je Miloš Pohorský, výčtu jmen autorského kolektivu dominuje Jiří Brabec. DČL III jsou rozděleny na tři části, jež nesou názvy shodné s podkapitolami v této práci.

3.2.1. Rozvoj demokratické literatury

První zmínka o realismu se objevuje ve spojitosti s Boženou Němcovou a Karlem Jaromírem Erbenem, jejichž tvorba určila směr budoucího vývoje realismu. Svým přínosem je k nim přirovnáván také Karel Havlíček, jenž pomocí satiry dokázal nastínit nelichotivé stránky povahy českého národa. V tomto období je vydán *almanach Máj* (1858) a vznikla skupina tzv. *májovců*, jejichž příspěvky do tohoto almanachu měly stanovený jako jeden z cílů pravdivé zobrazení života a vztahů mezi lidmi. V tvorbě příspěvatelů do tohoto almanachu se objevovalo také srovnání reálného života u nás s ideálem, který by byl ve schodě s romantickou představou života. Například v dílech z ještědského prostředí spisovatelky Karolíny Světlé nebo ve vesnických prózách byly zobrazovány reálné životní situace. „Byla tu konečně ještě možnost pokusit se o věrný a pravdivý obraz soudobého života. Zachytit všechny jeho závažné problémy zobrazením skutečných poměrů, v nichž tehdejší česká společnost žila.“⁶⁰ Vzorem pro tehdejší české autory, kteří chtěli pravdivě zobrazovat český život a společnost, byli ruští spisovatelé Turgeněv a Puškin.

Realistické tendence v próze zesilovaly, preferovány byly kratší útvary, ve kterých autoři dokázali přesněji charakterizovat postavu a popsat prostředí,

⁵⁹ Vycházíme z vydání z roku 1961.

⁶⁰ Brabec 1961, s. 39

ve kterém se postavy vyskytují. S úsilím o věrné vykreslení života se v těchto dílech měnil také jazyk, ve kterém se objevovaly například hovorové výrazy nebo dialektismy. Takové prvky nese několik prací Boženy Němcové z konce padesátých let, které byly vytištěny pod názvy „Chyže pod horami“ (1858), „Dobrý člověk“ (1858) a „Pan učitel“ (1859).

Mezi další spisovatelé, kteří se stejně jako Němcová snažili o pravdivé zobrazení národního života, patří Leopold Hansmann, jenž je autor několika povídek z vesnického prostředí jako „Jak jsem dostal půllán“ (1860), „Franta na vojně“ (1861), „Na pazderně“ (1862). V tomto období se také užívá krom kratších povídkových útvarů také delších románů a novel. Tyto formy dokáží pojmut i komplikovanější vztahy a problémy ohledně nich.

Zejména v próze se objevovala tematika pražského prostředí, vesnice a maloměsta. Zobrazováním současného života se zabývali autoři v baladách, kterými navazovaly na Erbena a ve kterých se objevovalo stále více realistických prvků. Postupně se tehdejší realismus transformoval v drobnokresbu. Realistické prvky se dostávaly také do větších prací, příkladem je román ve verších s názvem „Pan Vyšínský“ (1858-1859), pod jehož autorstvím je podepsaný Gustav Pflieger. Román „Z malého města“ (1864), který se odehrává v prostředí dělníků pracujících v továrně. Práce „Paní fabrikantová“ (1873) je zdrojem hodnocena jako propracovaná po stránce psychologie postav.

František Věroslav Jeřábek je autorem hry „Služebník svého pána“ (1870), která přináší pohled do prostředí továrny.

Tvorbu i názory Vítězslava Hálek zásadně ovlivnila část jeho života, kterou strávil na venkově. Hálek se zabýval spíše kratšími prozaickými formami, povídkou a novelou. Ve svých pracích dokázal vykreslit vesnické prostředí, v němž se pochybovaly rázovité figury, jejichž charakter dokázal tento autor vylíčit. Hálek využíval také jazykových prostředků příznačných pro vesnické prostředí. Řadí se sem povídky „Muzikanská Liduška“ (1861), „Náš dědeček“ (1863), městským prostředím se zabývá v povídce „Zapomenutý“ (1867). V sedmdesátých letech je zřejmé, že tvorba tohoto autora prochází dalším vývojem, který je patrný zejména v pracích „Na statku a v chaloupce“ (1871) „Pod dutým stromem,“ (1872), „Na vejminku“ (1873), „Pod hustým kopcem“ (1874). PDLČ sem řadí také prózy „Poldík rumař“ (1873), „Študent Kvoch“ (1874) a nedokončenou povídku „Husar“ (1874). V těchto pracích se

čtenář znovu setkává s kresbou reálného prostředí a postav. Hálek se snažil propojit pravdivý obraz společnosti, života s ideálem, který hovořil o čistých mezilidských vztazích.

Knihy Karolíny Světlé jsou ovlivněny dvěma zásadními inspiračními okruhy, jedním je pražská měšťanská společnost a druhým vesnice z okolí Ještědu. Ovlivnila ji také nepřirozená německá výchova, které se jí doma dostávalo a díky které jí ještě víc zajímal život v české společnosti a český národ. Próza z pražského prostředí, jež obsahuje realistické rysy, je podle DČL III povídka „Černý Petříček“ (1871), v níž je kladen důraz na kresbu detailu a psychologii postav. Vesnická próza Karolíny Světlé si dávala za úkol věrně popisovat a charakterizovat život a povahu ještědského lidu a řešit morální problémy. Její práce z tohoto prostředí obsahuje věrnou kresbu lidových postav a zároveň má za úkol předkládat tehdejší společnosti vzory. Povídky Světlou provázely celou její tvorbou. Patří sem „O krejčíkově Anežce“ (1860), „Skalák“ (1863), „Lamač a jeho dcera“ (1864), poté povídky ze 70. let v souboru „Kresby z Ještědí“ (1880). Další práce se vyznačují psychologickou hloubkou, jsou to: „Večer u koryta“ (1870), „Hubička“ (1871), „Námlyvy“ (1872), „Nebožka Barbora“ (1873), „Přišla do rozumu“ (1878). Její následující povídky byly tragicky laděné a vynikaly povahokresbou postav: „Divousové“ (1882), „Z vypravování staré žebračky“ (1884), „Josefů Josef“ (1887) a „Větrně“ (1888). „Byly většinou přesně lokalizovány do různých míst v Podještědí a vycházely ze skutečných událostí.“⁶¹ Velice úspěšné byly také ještědské romány: „Vesnický román“ (1867), „Kříž u potoka“ (1868), „Kantůrčice“ (1869), „Frantina“ (1870) a „Nemodlenec“ (1873).

Jan Neruda využíval při zobrazování skutečnosti ve své tvorbě zejména svých zkušeností z mládí. Jeho tvorba obsahuje pravdivé obrazy drobných lidí i celé soudobé společnosti. Jeho „Arabesky“ (1864) a povídka „Týden v tichém domě“ (1867) zobrazují obyvatele osobitého malostranského prostředí. „S velkou rozmanitostí a v složitosti plné odstínů zachytil řadu skutečných postav a charakterizoval je mnohem reálněji než Hálek nebo Světlá, kteří tím, že se ve svých povídkách snažili ukázat zároveň ideální představu o životě, oslabovali jejich věrojatnost.“⁶² Další práci „Různí lidé“ (1871) lze charakterizovat jako studii psychologie člověka. Sbírká třinácti povídek

⁶¹ Brabec 1961, s. 130

⁶² Brabec 1961, s. 154

nesoucí název „Povídky malostranské“ (1878) přináší obraz společnosti žijící na Malé Straně v Praze, která se skládá z mnoha postav nejrůznějších charakterů.

3.2.2. Diferenciace literatury v období nástupu dělnického hnutí

Druhá část DČL III se zabývá zejména 70. a 80. léty 19. století. Toto období je charakteristické literaturou, jež neignorovala realitu a naopak ji sledovala, přispívala k pochopení sociální otázky a k sociální spravedlnosti. Existovaly dva způsoby vnímání skutečnosti. První způsob znamenal využití žánrových obrázků k zobrazení určitých částí reality a druhým způsobem je chápána snaha o podstatu popisované reality. „Předpokladem takového uměleckého zobecnění je schopnost ukázat realitu v typických obrazech, nejen v nahodilých, byť ze skutečnosti věrně obkreslených vnějších příznacích; typizovat ji na základě hlubokého poznání a pomocí tvořivé fantazie.“⁶³

V podkapitole o poezii se první zmínění o realismu objevuje u sbírky „Z kroniky chudých“ (1884), pod níž je stejně jako pod prózou „Z opuštěných míst“ (1887), „U řezaček“ (1888) a „Duše továrny“ (1894) podepsán Matěj Anastazia Šimáček. Patří sem také Josef Jakubec, jenž napsal „Povídky z kraje ve verších“ (1887) a Karel Leger s knihou „Všední život“ (1883).

Podkapitola, jež se zabývá prózou, hovoří o tom, že hodnotná díla tohoto období vznikají v drobných prozaických útvech, ve kterých autor využívá svých pozorovatelských dovedností a soustředí se na detaily. Objevovaly se povídky a novely s náměty z maloměstského a venkovského prostředí. Tuto látku si vybíral Alois Vojtěch Šmilovský, jenž je autorem povídek „Starý varhaník“ (1871), „Kmotr Rozumec“ (1872), „Setník Dřevnický“ (1872), „Martin Oliva“ (1874) a „Krupař Kleofáš“ (1875). Ignát Herrmann popisoval pražské příběhy obyčejných lidí, které dokázaly i rozesmát. Tento autor je podepsán pod díly „Pražské figurky“ (1884), „Drobní lidé“ (1888) a „Z pražských zákoutí“ (1889). František Herites je autorem novel a povídek, ve kterých využil svých znalostí o životě na malém městě. Jeho díla jsou: „Arabesky a kresby“ (1880), „Z mého herbáře“ (1882), „Maloměstské humoresky“ (1885). DČL III řadí mezi realistické autory také Jana Liera, jenž napsal dvoudílný cyklus „Novely“ (1883-1886) a „Arabesky a novely“ (1886).

⁶³ Brabec 1961, s. 197

Další skupinu krátkých próz představovaly novely a povídky, které měly autobiografický ráz či vycházely ze vzpomínek autora. Tato díla byla mnohdy zidealizovaná, ale přesto dle zdroje realistické prvky obsahovala. Řadí se sem Alois Jirásek s prací „Maloměstské historie“ (1890), do níž jsou řazeny povídky „U rytířů“ (1880), „Na staré poště“ (1881) a „Filosofská historie“ (1878) a vesnickou tematikou se zabýval v díle „Povídky z hor“ (1878).

V této době se píše a vydává stále více románů. Tyto prozaické útvary mají za cíl vychovávat čtenáře a pobavit je. Objevuje se tzv. *ideální realismus*, který je propagován a využíván zejména Václavem Vlčkem. „V tomto programu, spjatém s konzervativními a nacionalistickými tendencemi české buržoazie, byla jednostranně zdůrazňována potřeba působit příkladnými typy, plnými abstraktní ušlechtilosti a vlasteneckého zanícení.“⁶⁴ Takto zpracovaná románová tvorba přinášela povrchní obraz společnosti a neobsahovala charakteristiku ani znaky povah reálných lidí.

Česká historická próza tohoto období byla stále ovlivněna sentimentem a romantismem. Proti těmto tendencím se chtěl postavit Václav Beneš Třebízský, v jeho tvorbě, zejména v rozsáhlejších dílech, jsou však mnohdy zobrazovány nereálné postavy a dále DČL III upozorňují na romantické základy, na nichž jeho práce v jistých případech stojí. Jeho díly jsou: „Bludné duše“ (1879), „Levohradecká povídka“ (1882), „Královna Dagmar“ (1883).

Čelním představitelem historické prózy je Alois Jirásek, jehož díla obsahují pravdivé historické informace a barvitou charakteristiku postav. Jeho díla spadající do tohoto období jsou: „Na dvoře vévodském“ (1877), „Slavný den“ (1879), „Konec a počátek“ (1879), „Ráj světa“ (1880) a „Staré pověsti české“ (1894).

Sklony k realismu mají také dvě díla Svatopluka Čech „Ve stínu lípy“ (1879) a „Lešetínský kovář“ (1883). „Přinášejí reálnější vidění života, lidových postav i básníkovy ústředního tématu – lidové bouře.“⁶⁵

Hru „Syn člověka čili Prusové v Čechách“ (1878) napsal Karel Věnceslav Jeřábek. Historické veselohry psal Ladislav Stroupežnický, jenž je autorem „Zvíkovského raráška“ (1883), „Paní mincmistrové“ (1885) a „V panském čeledníku“ (1886).

⁶⁴ Brabec 1961, s. 255

⁶⁵ Brabec 1961, s. 284

3.2.3. Literatura odkazem krize buržoazní společnosti

V tomto období je literatura zrcadlem společenské krize, která se zvětšuje již od sedmdesátých let. Literatura stále patrněji přebírá kritickou úlohu, která je přímo spojena se snahou o realistické zobrazení skutečného života. To se nejvíce projevuje v próze a dramatu. Na jeviště divadel pronikají realistická dramata a souběžně s tím se rozvíjí i realistická povídka, romány a románové kroniky. Realismus zasahuje také do historického románu, což je zásluha především Aloise Jiráska.

Tři sbírky básní Josefa Václava Sládka, které nesou název „Zlatý máj“ (1887), „Skřivánčí písně“ (1888) a „Zvony a zvonky“ (1894), spadají do literatury, která je věnovaná mládeži, a mají za cíl realisticky zobrazit život dítěte.

Představitel kritického realismu Josef Svatopluk Machar je autorem sbírek „Tristium Vindobona I - XX“ (1893), „1893–1896“ (1897), „Golgota“ (1901), které nabízejí pravdivý obraz na soudobou společnost a národní krizi. Otázka postavení ženy ve společnosti je řešena a ve sbírce „Zde by měly kvést růže...“ (1894) a ještě intenzivněji se spolu s kritikou maloměšťáctví objevuje v románě psaném ve verších, jenž nese název „Magdalena“ (1894). Dalším Macharovým dílem jsou „Boží bojovníci“ (1897), „Confiteor I - III“, jenž se skládá z „Confiteor“ (1887), „Bez názvu“ (1889), „Třetí kniha lyriky“ (1892), „Výlet na Krym“ (1900) „Čtyři knihy sonetů“, jejichž částí jsou „Letní sonety“ (1891), „Zimní sonety“ (1892), „Jarní sonety“ (1893) a „Podzimní sonety“ (1893). Cyklus „Svědění věků“ obsahuje řadu historických obrazů od nejstarších dob až po současnost. DČL III uvádějí, že se toto dílo skládá z prací: „V záři helénského slunce“ (1906), „Jed a Judey“ (1906), „Barbaři“ (1911), „Pohanské plameny“ (1911), „Apoštolové“ (1911), „Oni“ (1921), „On“ (1921), „Kručky dějin“ (1926) a „Kam to spěje“ (1926). Machar vydával vedle Svědomí věků ještě další knihy: „Krupěje“ (1915) a „Životem zrazení“ (1915)

Kritika sociálních poměrů se objevuje také v „Realistických slokách“ (1890), do kterých Antonín Sova zařadil všednodenní obrázky z života ve městě. Sbíрка „Květy intimních nálad“ (1891) je ovlivněna autorovým pozorovatelským talentem. Všechny části této sbírky jsou lokalizovány pomocí charakteristických skutečností pro určité období a prostředí.

Prozaická tvorba tohoto období je ovlivněna zejména programem uměleckého realismu, který v právě v této době silně vstupuje do literatury. Především v historické

a venkovské próze se projevuje nově vzniklý český realistický román. „Rozšíření uměleckého realismu úzce souvisí se zesílením soudobých společenských rozporů a odtud i s potřebou pravdivého, neidealizovaného obrazu společnosti, který by kriticky postihl její záporné rysy, a přispěl tak k jejich poznání a překonání.“⁶⁶

Stejně tak jako v předchozí kapitole DČL III, je i v této věnováno místo historické próze. Již zmiňovaným autorem historických románů je Alois Jirásek, o kterém jsme hovořili již výše. Tento autor chápal historický román jako prostředek k pochopení sil, jež ovládají historický vývoj a jeho román tak získával aktuální smysl. Jím psaná historická próza měla za úkol ukázat příklady síl tohoto národa a tak přispět k vyřešení společenské krize. Významným dílem pro další vývoj tvorby tohoto autora měl jeho román „Psohlavci“ (1884), „Proti všem“ (1894) a další díla zmíněná níže. Počátky jeho tvorby jsou spojeny s poezií. Dle DČL III se realistické tendence objevují v souboru povídek z první poloviny sedmdesátých let „Povídky z hor“ (1878), které nejeví jakoukoliv známku idealizace. Další Jiráskova práce „Skaláci“ (1875) přináší pohled na život na vesnici, řešení sociálních otázek v tomto prostředí a také psychologický profil postav. „Skaláci se ocitají na rozhraní mezi vesnickou povídkou a povídkou historickou, přičemž svým jádrem jsou stále ještě pevně svázáni s dosavadní Jiráskovou prozaickou tvorbou.“⁶⁷ Jirásek se zabýval také psaním krátkých prozaických útvarů, jejichž děj je zasazen do maloměstského prostředí. V práci „U rytířů“ (1880) se objevuje věrné vyobrazení Litomyšle, ale jinak si čtenář povšimne velmi patrné romantické tendence. Jako realističtější označují DČL III novelu „Na staré poště“ (1881) a „Filosofskou historii“ (1878). Poslední tři zmíněné práce byly posléze shrnuty do souboru krátkých próz „Maloměstské historie“ (1890). Jirásek se v několika svých prvních historických románech inspiroje romantickou historickou tvorbou, kterou zastupuje především Walter Scott. Jeho další tvorba je již ovlivněna jiným vzorem, L. N. Tolstojem. Jistý pokrok v cestě za realistickou tvorbou lze pocítit v díle „Poklad“ (1881). Obdobnou váhu mají „Sousedí“ (1882). Povídka „Pandurek“ (1883) ukazuje život obyvatel malého města ve světě sužované válkou. DČL III ji řadí spíše mezi povídky s vojenskou tematikou, kterými se Jirásek také zabýval. Všechny tyto prozaické práce byly jakousi přípravou na jeho pozdější zpracování historického

⁶⁶ Brabec 1961, s. 414

⁶⁷ Brabec 1961, s. 434

románu. Následují tři romány „V cizích službách“ (1883) a „Skály“ (1886). Mezi prózy ze soudobé společnosti patří povídka „Zemanka“ (1885), „Z Čech až na konec světa“ (1888), „Hejtmanská sláva (1883), „Blažej Chotěřinský“ (1887), „Tčevská hranice“ (1891), román „Na ostrově“ (1888), kriticky laděný „Druhý květ“ (1891) a hra „Samota“ (1908). Husitství se věnuje Jirásek v trilogii „Mezi proudy“, která sdružuje tři práce „Dvojí dvůr“ (1887), „Syn ohnivcův“ (1888), „Do tří hlasů“ (1890). Románový cyklus „Proti všem“ (1893) se skládá ze tří oddílů „Skonání věků“, „Krucjata“, „Boží zástup“ a práce „Bratrstvo“ má tři díly „Bitva u Lučence“ (1899), „Mária“ (1904) a „Žebráci“ (1908). Jirásek se znovu k tématu husitství vrátil v době první světové války v díle „Husitský král“ (první díl vyšel v roce 1916, druhý zůstal nedokončený a vyšel po jeho smrti v r. 1932). Do období národního obrození je zařazen pětidílný román „F. L. Věk“ (I. 1888, II. 1892, III. 1897, IV. 1900, V. 1906). Také další Jiráskova práce „U nás“, která se skládá z částí „Úhoř“ (1896), „Novina“ (1898), „Osetek“ (1902) a „Zeměžluč“ (1903), patří v jeho tvorbě mezi vrcholná díla. Obdobím pobělohorským se zabývá v díle „Temno“ (1913). Jirásek psal realistická dramata již od počátku své tvorby a byla pro něj příznačná. Patří sem hned jeho první práce „Vojnarka“ (1890), „Otec“ (1894). „Jirásek tím, že historický problém promítl do života venkovského lidu a že jeho konflikty pojal v reálné rovině, položil základ k realistickému historickému dramatu.“⁶⁸ Vývojově důležitý byl pro historické drama „Emigrant“ (1898). Další historická dramata, kde již není kladen důraz na vyobrazení venkovského lidu, ale na historické události, jsou: „Kolébka“ (1891), „M. D. Rettigová“ (1901), husitský trojdílný cyklus „Jan Žižka“ (1903), „Jan Hus“ (1911) a „Jan Roháč“ (1914).

Dalším autorem historické prózy je Zikmund Winter, jenž napsal „Rakovnické obrázky“ (1888), „Pražské obrázky“ (1893), „Ze staré Prahy“ (1894) a „Staropražské novely“ (1896). Tento spisovatel se zabýval studiem historický pramenů, což jeho tvorbu zásadně ovlivňuje. Díla z této doby jsou jakousi přípravou pro jeho vrcholné práce, které napíše v obdobím nadcházejícím. Zobrazení proměn života na venkově se zabývaly historické kroniky. Do této oblasti patří práce Jana Herbena „Do třetího a čtvrtého pokolení“ (1892) a F. X. Svobody „Rozkvět“ (1898) a „Řeka“ (1908)

Druhý významný okruh tehdejší prózy tvoří vesnický román a povídka, kterou se zabýval Jan Herben v dílech „Moravské obrázky“ (1889), „Slovácké děti“ (1890)

⁶⁸ Brabec 1961, s. 461

a „Na dědině“ (1893). Prostředí Slovácka se objevuje v pracích Gabriely Preissové „Obrázky ze Slovácka“ (III díly, 1886 - 1889), „Črty ze Slovácka“ (1890), „Nové obrázky a črty“ (1893). Jednou z nejvýznamnějších autorek této prózy je Tereza Nováková, která ve svých dílech realisticky zachycuje obraz soudobé vesnice v díle „Úlomky žuly“ (1902). Další spisovatel, jenž patří do tohoto okruhu, je Karel Klostermann. Tento autor ve svých dílech „V ráji šumavském“ (1892), „V srdci šumavských hvozdů“ (1896) a „Skláři“ (1896) vykresluje šumavské prostředí, tamější přírodu a obyvatele.

Osmdesátá léta jsou obdobím, kdy do českých divadel přichází realistická tvorba. Realistická dramata využívala studia společnosti. Zobrazovala postavy v reálném prostředí, vykresluje detaily a také funguje jako kritika tehdejších společenských poměrů. Jeden z čelních představitelů realistických dramatiků je Ladislav Stroupežnický, jenž je autorem prací „Naši furianti“ (1887), „Václav Hrobčický z Hrobčic“ (1888) a „Na valdštejnské šachtě“ (1892). Pro vývoj realismu jsou významné hry někdejšího ředitele Národního divadla Františka Adolfa Šuberta „Jan Výrava“ (1886) a „Drama čtyř chudých stěn“ (1892). Realismus je patrný také v „Gazdině robě“ (1889) a „Její pastorkyni“ (1890) autorky Gabriely Preissové. Významná je také „Maryša“ (1894), pod níž jsou podepsáni Alois a Vilém Mrštíkové. Jako drama s realistickými prvky lze označit hru „V jármu“ (1896) Boženy Vikové-Kunětické.

Tvorba Karla Václava Raise představuje důležitou součást českého literárního realismu. Ve svých dílech kritizuje venkovskou společnost a vyzdvihuje rozdíly mezi ní a lidmi ve městech. Toto stavění do protikladu města a venkova se odráží v básních „Z hor“ (1883) a „Z města“ (1884). Významné místo má v Raisově tvorbě práce „Výminkáři“ (1891). „Ústředním motivem tohoto cyklu je rozpad rodinných svazků, konflikty mezi starosvětskými, dobrosrdečnými výminkám a jejich chamtivými dětmi.“⁶⁹ Následující díla popisující mravní a rodinný rozvrat nesou název „Potměchuť“ (1892) a „Kalibův zločin“ (1895). Další prozaické práce jsou „Lopota“ (1895), „Za světem“ (1896) a „Mezi lidmi“ (1898). Díla „Horské kořeny“ (1892), „Rodiče a děti“ (1893), „Pantáta Bezoušek“ (1894) nesou prvky idealizace. Dalšími jeho díly jsou: „Paničkou“ (1897), „Na lepším“ (1899), „Západ“ (1899), „Sirotek“ (1901)

⁶⁹ Brabec 1961, s. 473

a „Stehle“ (1903) a „O ztraceném ševci“ (1918). Největšími Raisovy romány jsou „Zapadlý vlastenci“ (1893) a „Západ“ (1896).

O Antalu Staškovi bylo již hovořeno a byl také již zmíněn jeho přínos do realistické literatury. Tvorba tohoto autora obsahovala jakýsi realistický základ, který však stál vedle prvků romantiky, které se zde výrazně projevovaly. Sbíрка „Z krčmy horské“ (1866) se inspičuje postavami z podkrkonoší, přináší věrný obraz prostředí i psychologie postav. Další jeho počínání popisují DČL III takto: „Ale přes všechny rysy poplatné době a autorovým romantickým zálibám byl přivítán první díl jeho epické básně „Václav“ (1872) jako příslib realistické poezie“⁷⁰. „Nedokončený obraz“ (1878), který je realistický zejména v charakteristice postav, které využívá psychologický rozbor, má být kritikou romantického přístupu či vztahu k životu.

Stašek ve svých dílech vykresluje klidný vesnický život, ale zajímá se o rozpory, změny a problémy, které tamější obyvatelé řeší. Soubor povídek „Bouznivci z našich hor“ (1895) líčí prostředí vesnice včetně sociálních rozdílů a těžkého životního údělu lidí žijících v Podkrkonoší. Práce „Z doby táborů“ (1884), v níž vykresluje skutečné prostředí vesnice v Podkrkonoší a vesnickým prostředím se také zabýval v práci „Švec Matouš“ (1876). V románě „V temných vírech“ (1900), který má tři díly, zobrazuje Stašek touhu po spravedlnosti českých dělníků. Posléze vycházejí také soubory povídek „Otřelá kolečka“ (1912), poválečný román „Stíny minulosti“ (1922), povídková kniha „Když hlad a válka zuřily“ (1924).

„Podobně jako v próze, i v dramatu rozvoj realismu postupoval zejména v hrách s vesnickou tematikou.“⁷¹ Patří sem hry F. X. Svobody „Márinka Válková“ (1889), „Dědečku, dědečku“ (1897), „Směry života“ (1892), „Rozklad“ (1893), Viléma Mrštíka „Paní Urbanová“ (1889), Josefa Štolby „Vodní družstvo“ (1886), „All right“ (1887), „Maloměstští diplomati“ (1888) a M. A. Šimáčka „Jiný vzduch“ (1894).

⁷⁰ Brabec 1961, s. 490

⁷¹ Brabec 1961, s. 429

3.3. Dějiny české literatury IV

Čtvrtou analyzovanou prací jsou *Dějiny české literatury IV*⁷² (dále jen DČL IV), které přináší přehled literatury první poloviny 20. století a jsou tedy pokračováním předešlého zdroje, který sloužil k zmapování realistických děl v druhé polovině devatenáctého století. Názvy děl, které byly uvedeny v předchozím dílu, se již v této kapitole neopakují.

3.3.1. Česká literatura na počátku 20. století

První autorem, jehož dílo „Slezské písně“ (1909) přináší realistický obraz prostředí, charakteristiku postav a společenských konfliktů, je Petr Bezruč. V tomto díle nalzáme spojení realismu se symbolismem. Prozaickým dílem, který sem patří je „Studie z Café Lustig“ (1889), kde Bezruč využívá svého pozorovacího talentu.

Neidealizované jsou práce Františka Gellnera „Po nás ať přijde potopa“ (1901) a „Radosti života“ (1903), které lze chápat jako „zповěď o bohémském životě, hýřivém rozhazování mladých sil a bouřlivém temperamentu“⁷³. Mnohá témata, která se v těchto dílech objevují, jsou ve své době tabuizována. Dalšími díly tohoto autora jsou „Cesta z hor a jiné povídky“ (1914) a „Nové verše“ (1919).

Prvky realismu kombinované se symbolismem se dle DČL IV projevují i ve sbírce Antonína Sovy „Zpěvy domova“ (1918).

V prozaické tvorbě tohoto období se realistické tendence projevují výrazněji než v poezii. Autoři, kteří se v předešlém století zabývali psaním realistických děl s vesnickou tematikou, u této tvorby zůstávají. Jedním z těchto spisatelů je Antal Stašek, který v tomto období napsal romány „Na rozhraní“ (1908), „Přelud“ (1918), „Bohatství“ (1918).

Autor Josef Holeček ve svém desetidílném románě „Naši“ (1898-1909) vyobrazuje jihočeské vesnice a jejich obyvatele a toto prostředí využívá také Jan Herben ve dvousvazkovém „Hostišově“ (1907, 1933).

⁷² Vycházíme z vydání z roku 1995.

⁷³ Blažíček 1995, s. 42

Při psaní realistických románů z venkova Tereza Nováková dbala na vykreslení vesnického prostředí a psychologický rozbor povahy a vlastností postav. Příkladem toho jsou „Úlomky žuly“ (1902), román „Jan Jílek“ (1904), „Jiří Šmatlár“ (1906), „Na Librově gruntě“ (1907), „Děti čistého živého“ (1909) a román vydaný až po Novákové smrti „Drašar“ (1914).

Příběhy ze Šumavy se objevují v románech Karla Klostermanna „Kam spějí děti“ (1901), „Světák z Podlesí“ (1905) a v povídkách „Ze Šumavského Podlesí“ (1908) a „Urvané listy“ (1908). V jižních Čechách se odehrává také děj románů „Mlhy na Blatech“ (1909) a „Suplent“ (1913). „Zůstává přitom při osvědčené realistické kresbě prostředí a postav.“⁷⁴

Mezi spisovatele píšící prózu s vesnickou tematikou patří také Jindřich Šimon Baar, jenž je autorem realistické povídky „Pro kravičku“ (1905), románu „Jan Cimbura“ (1908), práce „Poslední rodu Sedmerova“ (1908) a povídky „Hanče“ (1917). Baar napsal také: „Cestou křížovou“ (1900), „Nalezeno na cestě všedního života“ (1901), „Farská panička“ (1906), „Farské historky“ (1908) a „Holoubek“ (1921).

Valašským prostředím se ve svých sbírkách povídek „Zapadlé úhory“ (1900), „Údolím života“ (1902), „Kruhy na vodách“ (1903), „Tiché světy“ (1905), „Večerní stíny“ (1908) a románě „Selských práh“ (1913) zabývá Metoděj Jahn.

Pseudonym Jiří Sumín užívala spisovatelka Amálie Vrbová a je jím podepsána pod dílem „Spása“ (1908). Dalšími realistickými autory jsou Josef Merhaut, jenž je autorem románů „Andělská sonáta“ (1900) a „Vranov“ (1906), Karel Elgart Sokol, který napsal „Příval“ (1917), spisovatel František Sokol-Tůma, jenž je autorem prací „Na šachtě“ (1904) a „Pan závodní“ (1909). Patří sem také Vojtěch Rakous, jenž v povídkách „Vojkovičtí a přespolní“ (1910) vykresluje venkovské židovské prostředí. Prostředí města se objevuje v pracích Matěje Anastazia Šimáčka „Světla minulosti“ (1901), „Lačná srdce“ (1904), „Chci žít!“ (1908), „Maxínkův strýc herec“ (1910). Patří sem také povídky Jana Liera „Pokuta“ (1902) a „V područí litery“ (1905).

Historické próze se v tomto období věnuje Alois Jirásek, jehož tvorbou jsme se zabývali v předešlé kapitole této práce, a Zikmund Winter. Tato „wintrovská linie, směřuje k objektivní kresbě individuálních povah a osudů na detailním pozadí

⁷⁴ Blažiček 1995, s. 54

dobovém⁷⁵. Jeho díla jsou: „Rozina sebranec“ (1905), „Bouře a přehánka“ (1907), „Mistr Kampanus“ (1909) a „Krátký jeho svět“ (1911). Prameny ke svým pracím získával v archívech také Čeněk Kramoliš, jenž je autorem románu „Strážcové hor“ (1905).

Otázkou postavení ženy ve společnosti se zabývala Marie Majerová a dle popisu její tvorby v DČL IV můžeme za díla obsahující prvky realismu označit povídky „Plané milování“ (1911) a „Dcery země“ (1918). Jinými tématy se zabývá v románu „Náměstí republiky“ (1914). „Cesta za poznáním skutečnosti, realizovaná jako stálé odhalování a stálá ztráta iluzí, byla u Majerové zřetelně ovlivněna metodou tzv. nepřímého realismu, která se v tomto románu měla stát prostředkem uměleckého postižení nadosobní společenské problematiky – vnitřní krize revolučního hnutí a holé tváře buržoazní svobody.“⁷⁶

Prvky realistické prózy nalezneme také v „Kapitolách o lidech kočovných a jiných prózách“ (1905) autora Josefa Uhra. Tvorba Karla Tomana obsahuje také díla s prvky realismu. V práci „Sluneční hodiny“ (1913) se dle DČL IV objevují reálné tematické složky a motivy a sbírka „Hlas ticha“ (1923) nabízí věrný popis války v její bezcitnosti a stejně tak přibližuje poválečné období. Román „Brody“ (1926) spisovatele Benjamina Kličky představuje obraz poválečné společnosti na maloměstě, v níž se rozšiřují nejrůznější sociální problémy.

3.3.2. Česká literatura v letech 1918-1929

V obecné charakteristice tohoto období se o uměleckém realismu neobjeví jediný řádek. Ve spojitosti s Devětsilem se hovoří o „novém realismu“, který „vychází zprvu ze soudobé vlny primitivistické, akcentuje vztah k elementární tvorbě, k živému umění lidovému i pokleslému i k různým formám lidové zábavy“⁷⁷. Tento nový směr se měl dle Wolkerova názoru dívat na svět očima pracujícího člověka. V tomto období nastupovaly zejména do české poezie nové proudy a směry.

⁷⁵ Blažíček 1995, s. 55

⁷⁶ Blažíček 1995, s. 577

⁷⁷ Blažíček 1995, s. 161

Prozaická tvorba byla v tomto období výrazněji než v poezii ovlivňována a vytvářena autory, kteří spadají do starší generace. Také v tomto období píše Antal Stašek realistické knihy, konkrétně „Stíny minulosti“ (1924) a vrací se do minulosti a přepracovává námět jedné své povídky a vydává ji znova pod názvem „O ševci Matoušovi a jeho přátelích“ (1932). Ozývá se také Alois Jirásek, jenž píše dvoudílnou práci „Husitský král“ (1919, 1930), jejíž druhý díl vychází až po jeho smrti. J. Š. Baar je autorem děl z tohoto období „Paní komisarka“ (1923), „Osmatřicátníci“ (1924) a „Lůsy“ (1925). Své práce „Vdavky Nanynky Kulichovy“ (1918), „Artur a Leontýna“ (1921) a „Feličkův román“ (1925) vydává Ignát Herrmann.

Božena Benešová, A. M. Tilschová, Ivan Olbracht a Marie Majerová ve své tvorbě užívali „metodu psychologického realismu, který byl soustředěn k vnitřnímu vývoji postavy, už před válkou prokázal více citlivosti pro sociální povahu těch sil, které formují i deformují lidský život, a proto i více sociální kritičnosti, jež tu měla především formu obžaloby měšťácké morálky a měšťáckého životního stylu“⁷⁸. A. M. Tilschová je autorkou povídkových souborů „Hříšnice a jiná próza“ (1918), „Město“ (1919), „Hoře z lásky“ (1921) a „Černá dáma a tři povídky“ (1924). Dalšími jejími pracemi s realistickými tendencemi jsou romány „Vykoupení“ (1923) a „Dědicové“ (1924) a sociální román „Halda“ (1927).

Marie Majerová své povídky s názvem „Mučenky“ (1921) situovala do válečného prostředí, poválečné období se promítá v psychologickém románě „Nejkrásnější svět“ (1923).

Práce Božena Benešová „Tiché dívky“ (1922), „Oblouzení“ (1923), „Není člověku dovoleno“ (1931), „Rouhači a oblouzení“ (1933) mají společné prostředí maloměsta. Patří sem také Benešové práce „Člověk“ (1920) a trilogie „Úder“ (1926), „Podzemní plameny“ (1929) a „Tragická duha“ (1933). Jako román „se silně romantickými prvky“⁷⁹ je popisována DČL IV práce Ivana Olbrachta „Podivuhodné přátelství herce Jesenia“ (1919), přesto je zařazován mezi k dílům s prvky realismu. Dalšími díly, které sem patří, jsou: čtyřsvazkový román „Skok do tmy“ (1929) F. X. Svobody; „Zlaté rouno“ (1925), „Černý a bílý“ (1925) a „Sahara“ (1929) Karla

⁷⁸ Blažiček 1995, s. 212

⁷⁹ Blažiček 1995, s. 213

Elgarda Sokola. Realistické prvky nacházíme také v knize „Tabatěrka“ (1922) spisovatele Jaromíra Johna.

Tvorbu několika autorů tvořily realistické vesnické povídky a romány. Jedním z nich byl Vojtěch Martínek, jenž napsal povídkovou knihu „Než se kořeny uchyť“ (1923) a práci „Černá země“, která má tři svazky s názvy „Jakub Oberva“ (1926), „Plameny“ (1929) a „Země duní“ (1932). Spisovatel A. C. Nor je podepsán pod pracemi „Bürkental“ (1925), „Rozvrat rodiny Kýrů“ (1926) a „Rajmund Chalupník“ (1927). Patří sem také Jaroslav Kratochvíl a jeho povídkový soubor „Vesnice“ (1924). Jistou podobnost s díly J. Š. Baara lze nalézt v próze Jana Vrby „Dolina“ (1917), „Boží mlýny“ (1919), „Martin Šanda“ (1919), „Nejsilnější vášeň“ (1927) a „Beranuc dvůr“ (1924).

DČL IV přináší rozbor několika děl Vladislava Vančury. Jedním z nich je také román „Útěk z Budína“ (1932), který popisují jako dílo, ve kterém se „autor poprvé pokouší zobrazit současného člověka v jeho konkrétních sociálních i dobových vztazích“⁸⁰. Vančura se v této knize pokouší vystihnout tehdejší poválečnou atmosféru a analyzovaný zdroj podotýká, že „spolu s převažující tendencí k realistickému způsobu zobrazování postav a dějů pronikají do Vančurova vyprávění také prvky psychologické charakteristiky osob“⁸¹. Neblíže se realistickému románu přibližuje práce „Rodina Horváthova“ (1938), v níž autor sleduje život příslušníků jedné statkářské rodiny před první světovou válkou, ale ani zde není směřování k realistické próze jednoznačné.

3.3.3. Česká literatura v letech 1929-1938

V tomto období se setkáváme s termínem *socialistický realismus*, který je interpretován „podle studií Lunačarského a Bucharina, kteří shodně zdůrazňovali jeho „syntetičnost“ a odlišnost od „starého“, „měšťáckého“, „popisného“ realismu a naturalismu“⁸². Romány spadající pod toto označení jsou „Lidé na křižovatce“ (1937) Marie Pujmanové a „Plameny“ (1934) Jaroslava Kratochvíla.

⁸⁰ Blažíček 1995, s. 321

⁸¹ Blažíček 1995, s. 322

⁸² Blažíček 1995, s. 338

Autorka, jejíž tvorba inklinuje dle DČL IV k socialistickému realismu je Marie Majerová. Její tvorbu ovlivnilo její dospívání, během kterého se rodina potýkala s nedostatkem finančních prostředků. Jejími díly z tohoto období s realistickými tendencemi jsou dle DČL IV „Siréna“ (1935) a „Havířská balada“ (1938).

Karel Scheinpflug napsal v tomto období romány „Motýl ve svítelně“ (1930), „Babylonská věž“ (1932), „Nevolnictví těla“ (1934) a povídky „Mluvicí stěna“. Vesnickou tematikou se zabýval Josef Koudelák v dílech „Vrata tmy“ (1932), „Na dřevě kříže“ (1932) a „Hraničáři“ (1934).

Karel Nový vychází ve svých románech „Chceme žít“ (1933) a „Na rozcestí“ (1934) z vesnického realismu. Do tohoto přehledu lze zařadit také trilogii „Železný kruh“, která se skládá z prací „Samota Krešín“ (1927), „Srdce ve vichru“ (1930) a „Tváří v tvář“ (1932). Josef Sekera, jenž je autorem novely „Kruh osudu“ (1932), která je popsána jako pokus „postavit psychologickou prózu na základě tradičního vesnického realismu“⁸³. Jan Vrba, Jan Morávek, Josef Jahoda, Metoděj Jahn a Čeněk Kramoliš jsou označeni v DČL IV jako pokračovatelé „tradice lidového realistického románu s náměty ze současného venkova nebo z historie kraje“⁸⁴ a jsou uvedeni pouze formou výčtu jmen. Spadá sem také Vojtěch Martínek, který má v této době ze zmiňovaných autorů největší význam a kterému v této době vychází třetí kniha románové trilogie „Černá země“ s názvem „Země duní“ (1932), o níž již bylo hovořeno výše. Řadíme sem také krátké prózy Benjamína Kličky román „Nůž na srdci“ (1938) a kritikou společnosti „Ejhle občan!“ (1934)

V literatuře, jež je orientovaná na děti a mládež reprezentuje díla s realistickými tendencemi třísvazkový „Malý Bobeš“ (1931, 1933, 1933) Josefa Věromíra Plevy, jehož tvorba je soudobou kritikou označována jako socialisticky realistická. Patří sem také povídka Marie Majerové „Bruno čili Dobrodružství německého hochy v české vesnici“ (1930).

⁸³ Blažiček 1995, s. 399

⁸⁴ Blažiček 1995, s. 389

4. INTERPRETACE ZJIŠTĚNÝCH ÚDAJŮ

4.1. Přehledné dějiny literatury české

Přehledné dějiny literatury české jsou výsledkem Novákovy celoživotní práce a téměř tři čtvrtiny této publikace zaujímá přehled literatury po roce 1860.

První díla s realistickými tendencemi nalzáme v tomto zdroji již ve 40. letech. Jsou to zejména práce Josefa Kajetána Tyla z let 1845 až 1848, jež spadají do podkapitoly *Pozdní romantika*. Tento autor spolu s dalšími jako Božena Němcová a Karel Sabina, jehož jedno dílo je v toto přehledu uvedené, nejsou označeni jako fiktivní realisté. Tito spisovatelé sledovali skutečnost, studovali ji, ale posléze ji přizpůsobili svým představám a přáním. František Pravda, Antoš Dohnal a Jan Kaličák jsou zde zmíněni bez uvedení svých děl. Jako důvod lze chápat jejich nepřilíh velký význam pro tuto problematiku. Karel Havlíček Borovský je líčen zejména jako novinář. Na jeho porozumění realismu je poukázáno pouze u „*Obrazů z Rus*“, jejichž rok vydání PDLČ neuvádějí.

Šedesátými léty začíná v Novákově literárněhistorické práci období nazvané *Tendenční realismus v duchu světoobčanském* a končí rokem 1879. V prvních letech tohoto období se v české literatuře realismus potkává převážně s nepochopením, jelikož tehdejší literatura stále lpěla na zásadách romantismu. Jako předchůdce literárního realismu je uváděn Jan Neruda a to zejména díky jeho prozaickým pracím „*Arabesky*“, „*Různí lidé*“ a „*Povídky malostranské*“. Povídky a romány z vesnického prostředí psané Vítězslavem Hálkem jsou charakterizovány jako díla s realistickými prvky, které tento autor nemohl plně rozvinout kvůli své předčasné smrti. K realismu se ve své tvorbě propracovává také Gustav Pfleger Moravský, stále se však v jeho tvorbě objevují prvky romantismu. Významnou roli sehrává také Antal Stašek, přestože je mu vytýkán sklon k fantastičnosti a prvky romantické napínivosti, jeho díla především z pozdějšího období jsou hodnocena jako jedna z nejlepších českých realistických románů vyobrazující atmosféru venkova. Próza z vesnického nebo maloměstského prostředí reprezentovaná kromě výše zmíněných výrazně také Karolínou Světlou, je tedy stěžejní pro český literární realismus této doby.

V období následujícím, které trvá až do roku 1894, se objevují významná realistická dramata, pod nimiž jsou podepsáni především František Adolf Šubert,

Ladislav Stroupežnický a Gabriela Preissová, jejíž dvě hry „Gazdina roba“ a „Její pastorkyňa“ jsou označovány jako příklady realistického dramatu. Patří sem také bratři Mrštíkové, kteří jsou autory „Maryši“.

Produkce českého literárního realismu je v této době nejvyšší z celého analyzovaného období. Svou zásluhu na tom má také historická povídka, za jejíž mistry PDLČ považují Aloise Jiráska, jenž se později hojně věnoval také činnosti dramatické, a Zikmunda Wintera. Ani tito dva autoři však nejsou označeni za skutečné realisty, přestože se jejich tvorba pohybovala v blízkosti realismu. Dalšími autory historické prózy, jejichž tvorba není tak rozsáhlá, jsou Kolda Malinský, Josef František Karas, Čeněk Kramoliš a František Josef Čečetka. Vedle historické prózy se řadí novelistika a román zabývající se venkovským životem, jímž se zabývala celá řada nepřilíš významných spisovatelů. Nejvýraznějšími autory jsou v této oblasti dle PDLČ Karel Václav Rais a Josef Holeček. Tvorbu Karla Václava Raise přináší PDLČ v seřazeném výčtu a jen několika z nich je věnována větší charakteristika, vyzdvihovány jsou zejména jeho romány „Kalibův zločin“ a „Na lepším“ a románové kroniky „Zapadlí vlastenci“, „Západ“ a „Pantáta Bezoušek“. Josef Holeček je autorem románového souboru „Naši“, jehož psaním se zabýval 40. let. Toto dílo přináší obraz života na jihočeském venkově. Důležité místo zde zauímají také Jan Herben, jenž se ve svých dílech zabývá prostředím Slovácka, a Alois Mrštík, jehož vrcholným dílem je „Rok na vsi“. Jako realista se projevila ve svých prózách z východočeského venkova Tereza Nováková. Dalšími význačnými autory, kteří sem spadají, jsou Gabriela Preissová, Metoděj Jahn, Jindřich Šimon Baar a Karel Klostermann. Pohled do života soudobé společnosti přinášely práce Františka Heritese a Ignáta Herrmana.

Období let 1894 až 1914 je charakterizováno jako nástup sociálního a kritického realismu, který bych dle Novákových slov v těchto letech nejvýraznějším literárním směrem. Zejména v próze je společnost i umění podrobena kritickému pohledu. Realismus v této době ovlivňuje jak představitele starší generace, tak ty právě nastupující. Objevuje se také v poezii, i když jednoznačně méně výrazným způsobem než v próze a dramatu. Důkazem toho je také to, že Novák označuje Josefa Svatopluka Machara za jediného básníka, který dosáhl významu v českém literárním realismu. Svě místo zde zauímá také František Táborský, Petr Bezruč, Macharův obdivovatel Vojtěch Martínek a František Gellner. Realismem byl zasažen v počátcích své tvorby také Antonín Sova, což se projevuje v díle „Realistické sloky“.

Drama tohoto období naplno ovládl realismus a zde vynikal zejména Jaroslav Hilbert.

V prozaické tvorbě PDLČ vyzdvihují Matěje Anastasia Šimáčka, představitele sociálního realismu, a to zejména v dílech „U řezaček“ a „Duše továrny“. Výrazná je také tvorba Amalie Vrbové, jež užívala pseudonym Jiří Sumín, která se vyznačuje věcností a objektivitou. Prózou i dramatem se zabýval František Xaver Svoboda. Jeho vrcholným dílem je šestidílný román „Rozkvět“. Novák se podrobně zabývá také tvorbou Karla Legera. Představiteli zábavné a konveční literatury jsou Josef Jahoda a Jindra Imlauf.

V období let 1914 až 1938 již není realismu dán takový prostor jako v letech minulých. Autoři v této době již nevyhledávají pro svou tvorbu vesnický román, pozornost je směřována jiným směrem. Novák v několika větách hovoří o socialistickém realismu a uvádí u toho jména Ivana Olbrachta, Marie Majerové, Vojtěcha Mixy a Marie Pujmanové, ale v přehledu tvorby jednotlivých autorů již tuto informaci dál nerozvíjí. Marie Majerová se v této době stává autorkou románu „Nejkrásnější svět“, Ivan Olbracht „Podivného přátelství herce Jesenia“ a Marie Pujmanová sociálního románu „Lidé na křižovatce“.

4.2 Dějiny české literatury II, III, IV

Druhý primární zdroj představují tři díly *Dějin české literatury*. *Dějiny české literatury II* přináší přehled české literární tvorby z doby národního obrození. Vedle národních zájmů se tehdejší literatura vyznačovala snahou o věrné zobrazení postav a prostředí, které je obklopuje. Prvním dílem s realistickými tendencemi je povídka „Ze života chudých“, která v tvorbě Josefa Kajetána Tyla zaujímá významné místo. Je to první práce, ve které je dominantnější kritika než soucit, který zde ustupuje do pozadí. Do té doby se v jeho dílech objevovala silná idealizace. Díla J. K. Tyla ze čtyřicátých a Boženy Němcové z padesátých let obsahují stále více odpozorovaných informací ze skutečnosti. Tyto tendence se objevovaly zejména v próze zabývající se vesnickou tematikou, ale dotkly se také Tylovy dramatické činnosti. V 50. letech přinášejí neidealizovaný pohled na skutečnost díla Karla Havlíčka Borovského. Své místo v této době zaujímá také František Pravda, jenž ve svých povídkách usiluje o co

nepravdivější zobrazení reality, ale to se neobešlo bez výchovných tendencí. Na 50. léta navazují *Dějiny české literatury III.*

V 60. letech byla dávana přednost spíše krátkým prozaickým útvarům a stále patrnější bylo úsilí o zachycení pravdivého obrazu současného života a přímo úměrné tomu bylo také sílení realistických tendencí. Příkladem toho jsou novely z venkova Vítězslava Háška, v nichž dle DČL III dbá na pravdivou kresbu skutečného prostředí a postav. Významnou autorkou je ve své době také Karolína Světlá, jejíž vesnické i pražské prózy se vyznačují věrným vyobrazením postav z lidu, jež mají sloužit tehdejší společnosti jako vzory. Hálek i Světlá ve svých pracích vycházejí ze srovnání ideálu a reality. Důležitou postavou tohoto období je také Jan Neruda, jehož díla byla shledána realističtějšími než práce jeho vrstevníků. Realistické tendence se objevují také v poezii, příkladem toho jsou díla Antala Staška a Gustava Pflögera Moravského, kteří se angažovali výrazně také v próze.

V 70. a 80. letech je důraz kladen na román, ale významné práce tohoto období vznikají zejména v krátkých prozaických útvarech. V literatuře se posiluje význam pozorování a studování společnosti a prostředí. Maloměstskou a vesnickou společností se zabývá Alois Vojtěch Šmilovský například v díle „Setník Dřevnický“. Zobrazováním drobných úseků z reality se zabývali František Herites a Ignát Herrmann. Významné místo v tomto období zaujímal také Matěj Anastasia Šimáček, jenž napsal děl „U řezaček“ a „Duše továrny“. Podstatný byl pro toto období rozvoj historické prózy, k čemuž přispěl nejvýrazněji Alois Jirásek, jehož zásluhou je, že se zde realismus stane hlavní metodou zobrazení. Jirásek napíše v tomto období několik historických prací, ale jeho velké romány vzniknou až v letech devadesátých. Druhou velkou osobností této oblasti je Zikmund Winter, jenž látku na svá díla sbíral v archivech. Historické práce jsou stěžejní také v tvorbě Václava Beneše Třebízského, jehož próza však vychází ještě z romantických základů, ale dle DČL III obsahuje realistické prvky. V této je také datován počátek dramatické tvorby Ladislava Stroupežnického.

V 90. letech prochází společnost krizí a to se logicky odráží také v literatuře. Spisovatelé v této době využívají jako inspirační zdroj nejen obraz soudobého života, ale využívají také podnětů daných minulostí. Důležitá je v literatuře tohoto období kritická složka, od které se úsilí o realistické zobrazení odvíjí, a to především v dílech prozaických a dramatických. V tomto období se již realismus naplno projevuje nejen v próze a dramatu, ale také v poezii, kde je nejen z hlediska kvantity vydaných děl

nejvýznamnějším básníkem Josef Svatopluk Machar. Realismem je ovlivněn na začátku své tvorby také Antonín Sova. V próze je nástup realismu naprosto zřejmý a projevuje v zejména v historickém a vesnickém románu. Historickou prózou se nadále zabývá Alois Jirásek a Zikmund Winter. Karel Václav Rais vydává své vrcholná díla „Zapadlí vlastenci“ a „Západ“, Jan Herben kroniku „Do třetího a čtvrtého pokolení“ a F. X. Svobodovi vychází šestidílná práce „Rozkvět“. Představiteli vesnického realistického románu, který tvořil druhou významnou oblast prózy, jsou především Gabriela Preissová, Tereza Nováková a Josef Václav Rais. Antal Stašek vydává povídkový soubor „Brouznicvi z našich hor“. Významné místo zaujímá také Josef Holeček, jenž je autorem práce „Naši“, a Karel Klostermann, který se zabývá prostředím Šumavy. Povídkami, jež využívají atmosféry města, se zabývá Matěj Anastasia Šimáček. Významná realistická dramata píše Ladislav Stroupežnický, František Šubert, Gabriela Preissová a bratři Mrštíkové. F. X. Svoboda, Vilém Mrštík a Josef Štolba píše hry, v nichž se promítá život soudobé městské společnosti.

Přelomem 19. a 20. století navazují *Dějiny české literatury IV*. Na počátku nového století stále pokračuje tvorba kritického realismu, jehož představitelé nejen usilovali o zobrazení venkovského prostředí, tamějších postav a působit pomocí tohoto obrazu výchovně, ale venkov byl porovnáván s městským životem, jenž se dostal do centra pozornosti mnoha autorů. V poezii je důležitou osobností Petr Bezruč, jenž je autorem „Slezských písní“, a projevuje se také František Gellner. Autoři, kteří se v minulém století věnovali psaní realistické prózy z vesnického prostředí, v tom pokračují i nadále a vydávají svá životní díla. Přidává se k nim Jindřich Šimon Baar, který přispívá například svým románem „Jan Cimburá“. Dalšími výraznými autory byly dle DLČ IV Metoděj Jahn, Jiří Sumín a Jan Herben, jenž je autorem práce „Hostišov“. Své místo zde zaujímají také Karel Elgart Sokol, František Sokol-Tůma a Vojtěch Rakous. V porovnání s Aloisem Jiráskem či Zikmundem Winterem se tvorba Čeňka Kramoliše, jenž se taktéž zabýval psaním historických románů, nezdá být příliš výrazná. Důležitou autorkou je pro svou dobu také Marie Majerová, jejíž neznámější román nese název „Náměstí republiky“.

V letech 1918 až 1929 se v české literatuře výrazněji projevují jiné směry, které realismus vytlačují do pozadí. Projevují se zejména autoři starší generace, jejichž vrcholná díla byla již vydána. Psychologickým realismem se zabývá Božena Benešová, Ivan Olbracht, Anna Marie Tilschová a Marie Majerová, která v této době vydá román

„Nejkrásnější svět“. Realistickou prózou z vesnického prostředí se zabývá Vojtěch Martínek, jenž je autorem práce „Černá země“. Dle DČL IV mají realistické tendence také dvě díla Vladislava Vančury „Útěk z Budína“ a „Rodina Horváthova“.

V období let 1929 až 1938 jsou dominantní jiné směry, jimiž se literatura ubírá. Objevuje se termín *socialistický realismus*. Významnými díly této doby jsou „Siréna“ a „Havířská balada“ Marie Majerové a „Lidé na křižovatce“ Marie Pujmanové. Další autoři patřící do tohoto období jsou Karel Nový, jenž se zabývá vesnickou prózou. Venkovské prostředí se objevuje také v tvorbě Jana Vrby, Jana Morávka, Josefa Jahody, Metoděje Jahna a Čenka Kramoliše, u nichž DČL IV neuvádějí žádné dílo. Benjamin Klička a Josef Věromír Pleva.

Závěr

Zásadní rozdíl mezi *Přehlednými dějinami literatury české* a *Dějiny české literatury II, III, IV* (dále jen DČL) je zejména v rozsahu. PDLČ se jeví jako jednoznačně podrobnější, přinášející přehled většího počtu autorů, a to i méně významných, u nichž uvádí taktéž větší množství napsaných děl. DČL tyto autory mnohdy opomíjí či zmíní pouze jejich jména bez příkladu z jejich tvorby. Takovým případem je i Josef Jahoda, jehož jméno se v DČL objevuje, ale není zde uvedena ani jedna jeho práce, zatímco v PDLČ mu Novák věnuje půl strany a uvádí jedenáct jeho knih. Podstatně menší počet údajů v druhé části, jež je věnována rozboru DČL, je tedy dán touto skutečností.

Je nezbytné upozornit na nespolehlivost údajů těchto zdrojů, a to zejména v datech vydání literárních děl. Jako příklad může posloužit rok vydání Jiráskových „Psohlavců“, jenž je jednou uveden jako 1884⁸⁵ a o několik stran dále 1886⁸⁶. Je zřejmé, že dřívější datum uvádí první časopisecké vydání. Další ukázkou této problematiky je první vydání Jiráskova „Pokladu“, které je v PDLČ datováno roku 1884 a v DČL 1882. Zajímavostí může být, že Databáze Národní knihovny ČR datuje první vydání této práce v roce 1885. V tabulkách jsou zaneseny údaje, jež odpovídají datům prvního vydání literárního díla, tak jak je uvádí primární zdroj.

Koncepce českého literárního realismu tak, jak ji představují tyto dva prameny, se v zásadě neliší. Na jménech autorů, kteří jsou označováni jako hlavní představitelé tohoto literárního směru, se oba zdroje shodují. PDLČ označují jako dobu, ve které se realismus stal nejdůležitějším směrem české literatury, rozmezí let 1894-1914. DČL si v této uvádí obdobné informace, a to období let 1890-1918. Jako díla, která patří mezi kanonická, lze tedy označit ta, která jsou uvedena v obou zdrojích a na které obě díla upozorňují.

Rozdíly lze ojedinele nalézt v informacích o realistických tendencích děl několika autorů, jejichž tvorba má těžiště v některém z jiných literárních směrů. Příkladem může být Vladislav Vančura, jehož díla „Útěk z Budína“ a „Rodina Horváthova“ mají dle DČL realistické tendence, ale PDLČ o tom nehovoří. Názory primárních pramenů se odlišují také u trilogie „Třetí rota“ autora Josefa Kopty, u jejíž

⁸⁵ Brabec 1961, s. 264

⁸⁶ Brabec 1961, s. 415

charakteristiky PDLČ hovoří o jistých prvcích realismu, ale DČL se na toto dílo dívají jinak.

Ke srovnání zjištěných údajů nám napomáhávají grafy, které jsou součástí příloh a které mají sloužit jako vizualizace počtu vydaných děl českého literárního realismu. Tyto diagramy jasně dokazují, že první práce s realistickými tendencemi byly psány již ve 40. letech a jejich autoři jsou většinou označováni jako předchůdci českého realismu v literatuře. Rozdíl v údajích, které poskytují primární zdroje, je patrný také v produkci děl v 50. a 60. letech, kdy DČL uvádějí více vydaných prací s realistickými tendencemi než PDLČ. První polovina analyzovaného období se tedy nese ve znaku rozvíjení tohoto literárního směru, a to nejvýrazněji od 70. let.

K zvýšení produkce děl, u nichž analyzované zdroje uvedly, že mají realistické tendence, došlo pak zejména po roce 1885. Soudíme-li dle kvantity vydaných děl, které více či méně směřují k realismu, PDLČ uvádějí jako vrchol tohoto směru rok 1890 a od této doby realismus ovládl celou českou literaturu. Údaje získané analýzou DČL určily z hlediska kvantitativního nejvýraznější rok 1895. V témže roce vychází mimo jiné také *Manifest české moderny*. Tento rozdíl, který je na grafech nepřehlédnutelný, lze vysvětlit lišícími se daty vydání a již zmíněným menším rozsahem dat DČL. Produkce realistických děl je v druhé půli kvantitativně vyšší i přesto, že mezi lety 1924-1926 a vrcholí poetismus a roku 1934 byla u nás založena Surrealistická skupina. Vysoká produkce je zřejmá především na grafu, jenž znázorňuje informace získané rozborem PDLČ. DČL se v první polovině 20. století věnují spíše avantgardě, kterou považují pro toto období za zásadní, a realismus se v tomto zdroji dostává do pozadí.

Je nutno znovu podotknout, že se jedná pouze o první vydání a je tedy jen otázkou, jak by graf vypadal v okamžiku, kdyby obsahoval údaje o dalších vydání těchto děl.

Prameny a zdroje

Primární literatura

BLAŽÍČEK, Přemysl. *Dějiny české literatury IV*. 1. vyd. Editor Eva Strohsová, Jan Mukařovský, Zdeněk Pešat. Praha: Victoria Publishing, 1995, 714 s. ISBN 80-85865-48-3.

BRABEC, J. *Dějiny české literatury III: Literatura druhé poloviny devatenáctého století*. 1. vyd. Praha: NČAV, 1961, 631 s.

DVOŘÁK, Karel. *Dějiny české literatury II: Literatura národního obrození*. 1. vyd. Praha: NČAV, 1960, 684 s.

NOVÁK, Arne. *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*. 5. vyd. Brno: Atlantis, 1995, 1804 s. ISBN 80-710-8105-1.

Sekundární literatura

COSENTINO, Annalisa. *Vědecký realismus a literatura: česká teorie, kritika a literární historie v letech 1883-1918*. Vyd. 1. Překlad Zora Jandová. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2011, 126 s. Mnemosyne (Filozofická fakulta Univerzity Karlovy), 5. sv. ISBN 978-80-7308-373-1.

GALÍK, Josef, Lubomír MACHALA a Eduard PETRŮ. *Panorama české literatury: Literární dějiny od počátků do současnosti*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 1994. ISBN 80-85839-04-0

HRABÁK, Josef, Dušan JEŘÁBEK a Zdeňka TICHÁ. *Průvodce po dějinách české literatury*. 3. vyd. Praha: Orbis, 1984, 511 s.

LEHÁR, Jan, Alexandr STICH a Jaroslava JANÁČKOVÁ. *Česká literatura od počátků k dnešku*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1998, 1048 s. ISBN 80-710-6308-8.

Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce / osobnosti / základní pojmy. 1. vyd. Editor Ansgar Nünning, Jiří Trávníček, Jiří Holý. Brno: Host, 2006, 912 s. ISBN 80-729-4170-4.

MOCNÁ, Dagmar. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004, 699 s. ISBN 80-718-5669-X.

POLÁK, Josef. *Česká literatura 19. století*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, 308 s. Učebnice pro vysoké školy. ISBN 80-04-23906-4.

VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984, 468 s.

TUREČEK, Dalibor: Synoptický model českého literárního realismu: Pracovní hypotéza. In Mikulová, Marcela, Taranenková, Ivana (eds.), *Reálna podoba realizmu*, Bratislava, Ústav slovenskej literaúry 2011, s. 68 – 84.

VLAŠÍN, Štěpán a kolektiv. *Slovník literárních směrů a skupin*. 2. vyd. Praha: Panorama, 1983. Pyramida - Encyklopedie.

WELLEK René: Pojetí realismu v literární vědě. In: *Koncepty literární vědy*. Sestavil a doslov napsal Vladimír Papoušek. Praha: H&H, 2005, s. 107 – 128

On-line zdroje

CASLIN: Portál Souborného katalogu České republiky [online], 2012, [citováno 2012-07-20] Dostupné na <http://www.caslin.cz//>

Seznam příloh

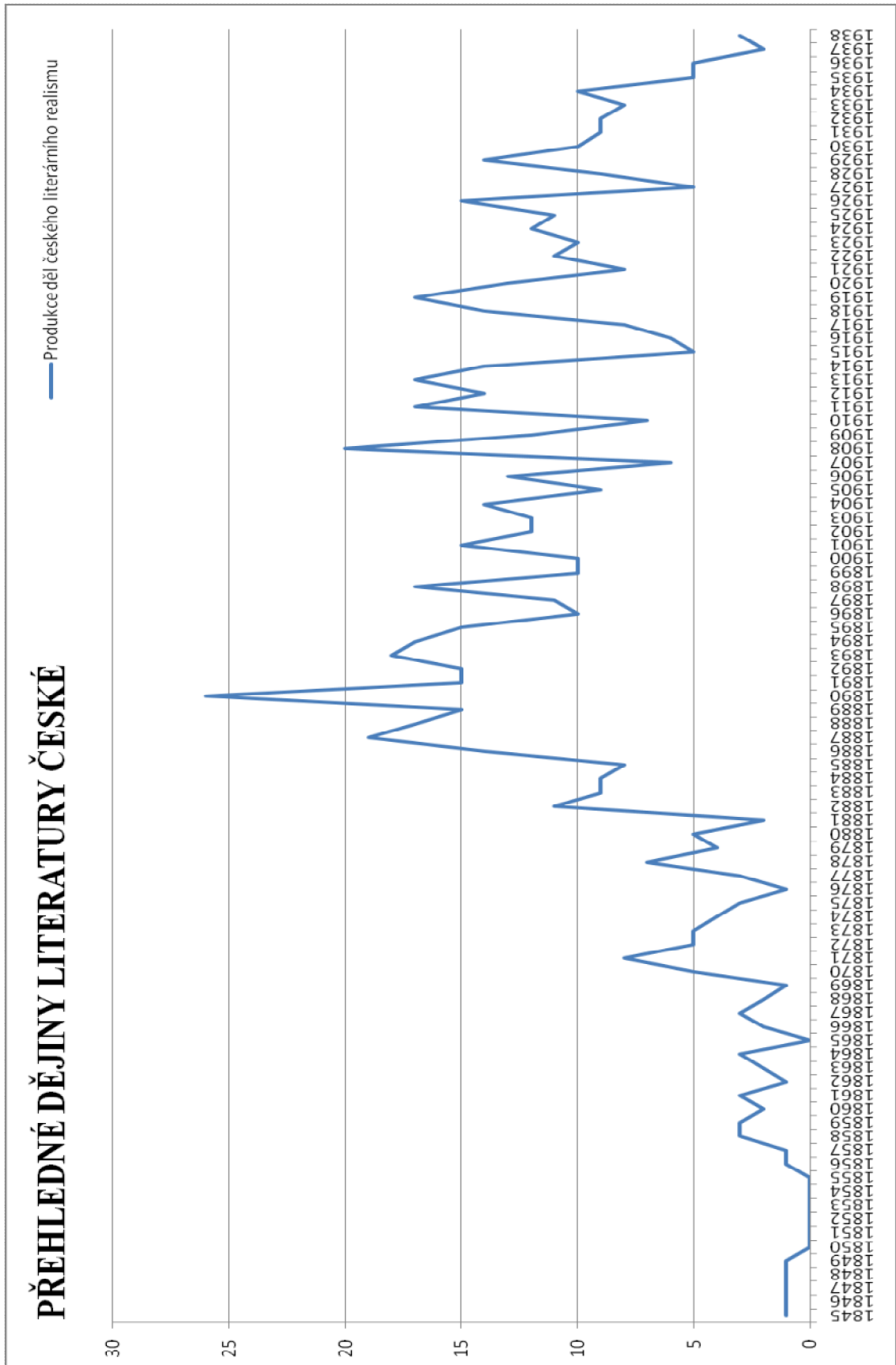
Příloha č. 1: Graf – Vizualizace literární produkce českého realismu – Přehledné dějiny literatury české

Příloha č. 2: Graf – Vizualizace literární produkce českého realismus – Dějiny české literatury II, III, IV

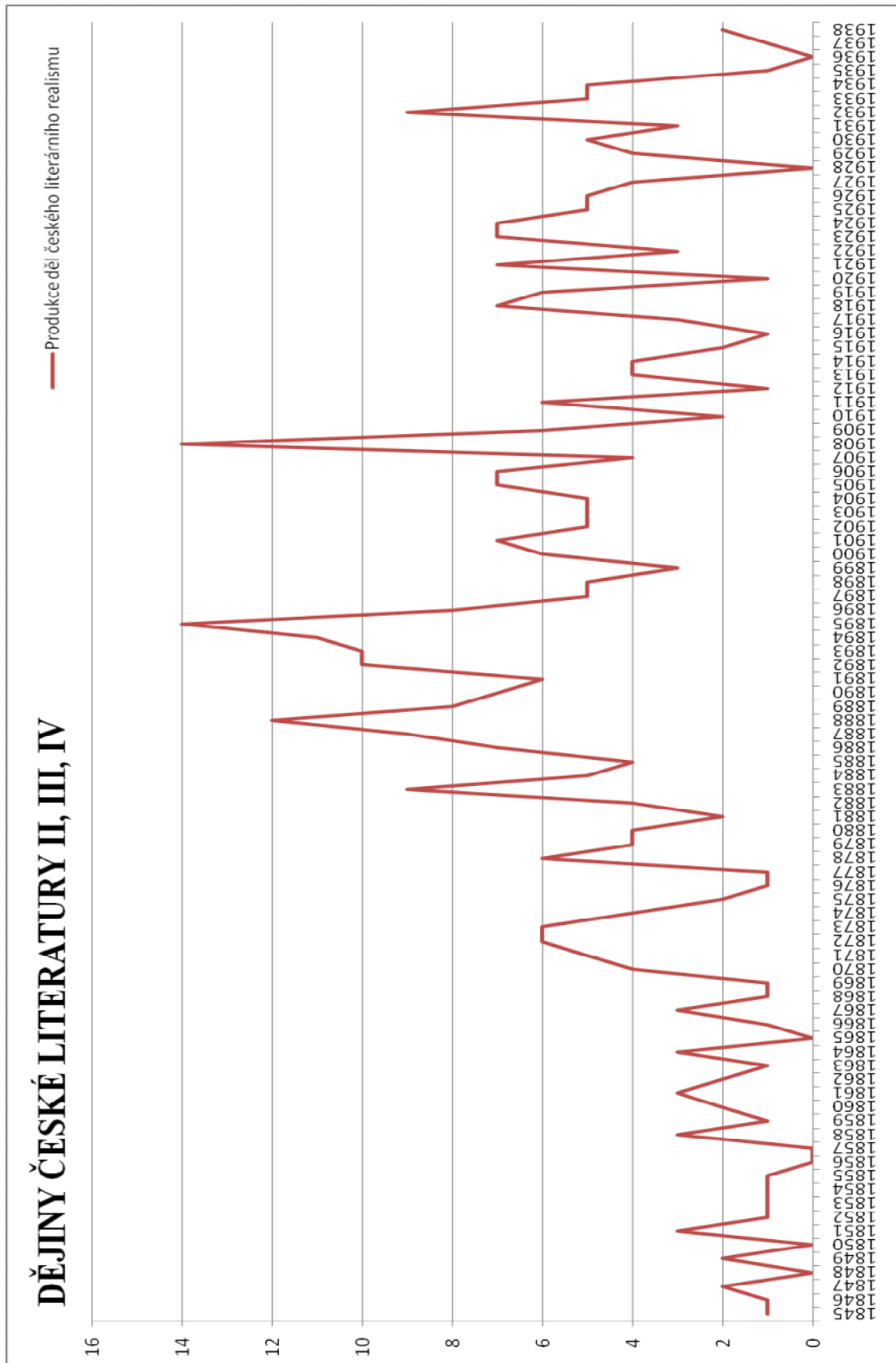
Příloha č. 3: Graf - Srovnání

Příloha č. 4.: Seznam literárních děl – Přehledné dějiny literatury české

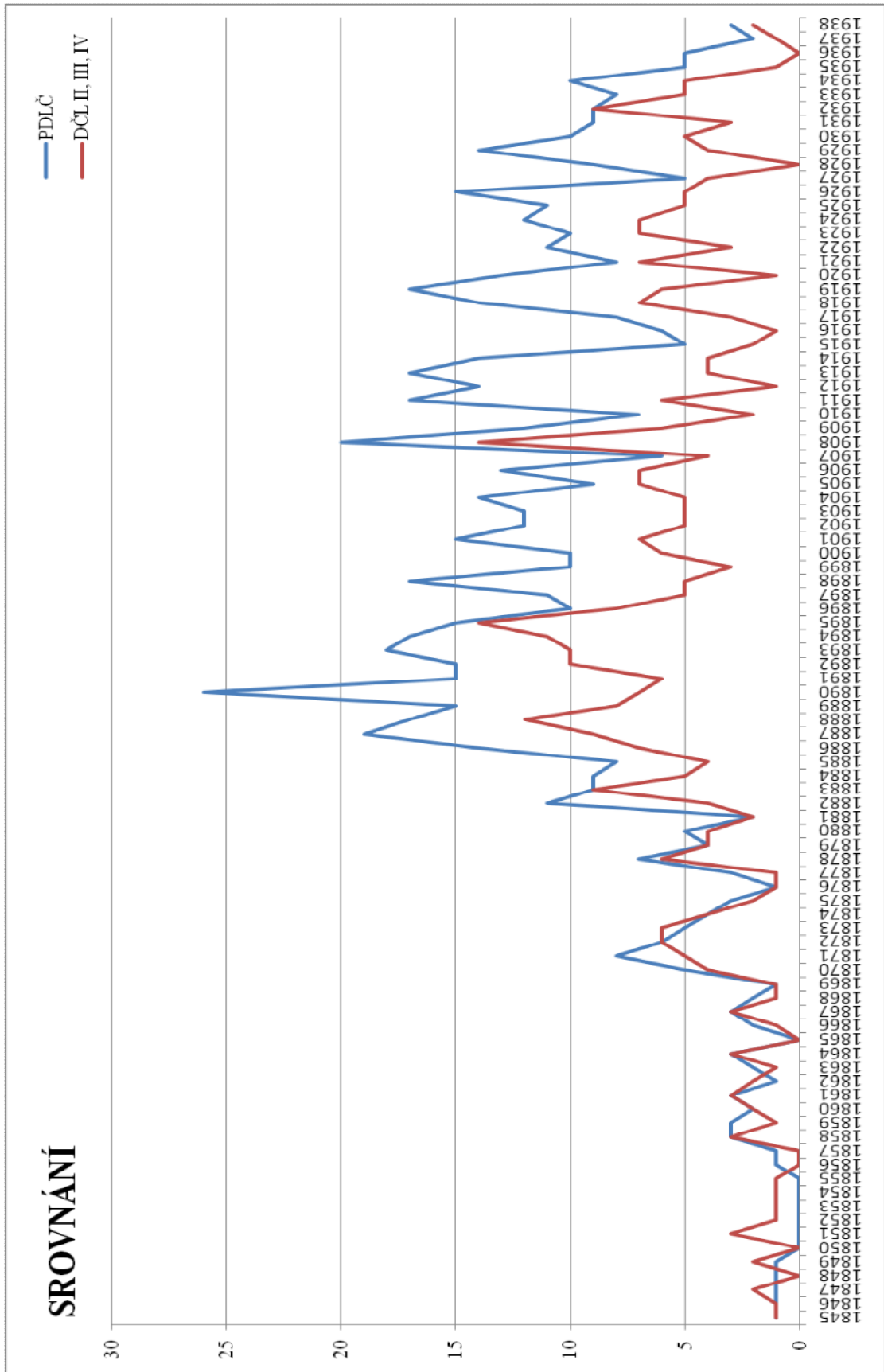
Příloha č. 5.: Seznam literárních děl – Dějiny české literatury II, III, IV

Příloha 2

Příloha 3

Příloha 4

PŘEHLEDNÉ DĚJINY LITERATURY ČESKÉ	
rok	Autor - dílo/autor - cyklus - dílo
1845	J. K. Tyl - Marie
1846	J. K. Tyl - Od Nového roku do postu
1847	J. K. Tyl - Chudé děvče a bohatý synek
1848	J. K. Tyl - Kutnohorští havíři
1849	J. K. Tyl - Chudí lidé
1850	
1851	
1852	
1853	
1854	
1855	
1856	B. Němcová - Chudí lidé
1857	V. Hálek - Bajrama
1858	V. Hálek - Jiřík V. Hálek - Přívozník G. Pfleger Moravský - Pan Vyšinský (1858 - 1959)
1859	V. Hálek - Kovářovic Kačenka V. Hálek - Muzikant V. Hálek - První láska
1860	K. Sabina - Jen tři léta K. Světlá - O krejčíkovic Anežce
1861	V. Hálek - Komendant V. Hálek - Muzikantská Liduška

J. K. Tyl - Starý flašinetlář
1862
V. Hálek - Mariška
1863
V. Hálek - Náš dědeček
K. Světlá - Skalák
1864
J. B. Janda - Jan Talafús z Ostrova
G. Pfléger Moravský - Z malého města
J. Neruda - Arabesky
1865
1866
V. Hálek - U panských dveří
A. Stašek - Z krčmy horské
1867
V. Hálek - Domácí učitel
V. Hálek - Zapomenutý
K. Světlá - Vesnický román
1868
J. B. Janda - Pod Vyšehradem
K. Světlá - Kříž u potoka
1869
K. Světlá - Kantůrčice
1870
J. B. Janda - Anna Městecká
F. V. Jeřábek - Služebník svého pána
K. Světlá - Frantina
K. Světlá - Večer u koryta
J. Štolba - Krejčí a švec
1871
S. Čech - Mezi knihami
V. Hálek - Na statku a v chaloupce
V. Hálek - Pod dutým stromem
J. B. Janda - Boček
J. Neruda - Různí lidé
K. Světlá - Hubička
K. Světlá - Mladší bratr
A. V. Šmilovský - Starý varhaník
1872
K. Světlá - Námluvy

K. Světlá - Tento národ
A. V. Šmilovský - Kmotr Rozumec
A. V. Šmilovský - Setník Dřevnický
J. Štolba - Matčino dílo
J. Štolba - Zakázané ovoce
1873
V. Hálek - Na vejminku
V. Hálek - Poldík rumař
G. Pfléger Moravský - Paní fabrikantová
K. Světlá - Nebožka Barbora
K. Světlá - Nemodlenec
1874
V. Hálek - Husar
V. Hálek - Pod pustým kopcem
V. Hálek - Študent Kvoch
A. V. Šmilovský - Martin Oliva
1875
A. Jirásek - Skaláci
A. V. Šmilovský - Krupař Kleofáš
A. V. Šmilovský - Za ranních červánků
1876
A. Stašek - Švec Matouš
1877
E. Bozděch - Novelky
A. Jirásek - Na dvoře vévodském
A. V. Šmilovský - Starohorský filosof
1878
F. V. Jeřábek - Syn člověka
A. Jirásek - Filosofská historie
A. Jirásek - Povídky z hor
J. Neruda - Povídky malostranské
F. Schulz - Starý pán z Domašic
A. Stašek - Nedokončený román
K. Světlá - Přišla do rozumu
1879
A. Jirásek - Slavný den
A. Jirásek - Z bouřlivých dob (I. díl)
F. Schulz - Rodinná sláva
K. Světlá - Teta Vavřincová

1880
A. Jirásek - Ráj světa
F. Herites - Arabesky a kresby (I. díl)
J. Holeček - Junácké kresby černoohorské (tři svazky, 1880 - 1881)
K. Světlá - Kresby z Ještědí
A. V. Šmilovský - Nebesa
1881
F. Schulz - Dvorské panstvo
A.V. Šmilovský - Procul negotiis
1882
F. Adamec - Dvě babičky
A. Jirásek - Dvě povídky
A. Jirásek - Konec a počátek
A. Jirásek - Ze zlatého věku v Čechách
A. Jirásek - Z bouřlivých dob (II. díl)
F. Herites - Z mého herbáře
F. Strácenská - Z našeho lidu
K. Světlá - Divousové
A. V. Šmilovský - Na čerstvém vzduchu - Sladké nesmysly
A. V. Šmilovský - Na čerstvém vzduchu - Vážné pravdy
F. A. Šubert - Probuzenci
1883
F. Herites - Arabesky a kresby (II. díl)
F. Herites - Za dědictvím
F. Chalupa - Záviš
A. Jirásek - Obětovaný
K. Leger - Pohádka naší vesnice
K. Leger - Všední život
F. Schulz - Latinská babička
L. Stroupežnický - Zvíkovský rarášek
J. Večeřa - Povídky
1884
I. Herrmann - Pražské figurky (I. díl)
F. V. Jeřábek - Závist
A. Jirásek - Sousedi
V. Kosmák - Jak byl Rapouch jun. vyléčen
K. Leger - Přeludy
K. Malínský - Kronika
F. Roháček - Malé povídky
M. A. Šimáček - Z kroniky chudých

A. V Šmilovský - Bez lásky
1885
F. Herites - Maloměstské humorestky (I. díl)
A. Jirásek - Povídky (I. díl)
F. Herites - Tajemství strice Josefa
A. Jirásek - Poklad
A. Jirásek - Povídky a novely (I. díl)
V. Kosmák - Kytice z vonného i nevonného kvítí
F. Strácenská - některé črty
L. Stroupežnický - Paní mincminstrová
1886
F. Herites - Maloměstské humoresky (II. díl)
I. Herrmann - Pražské figurky (II. díl)
F. Chalupa - Naše ves jindy a dnes
A. Jirásek - Pandurek
A. Jirásek - Psohlavci
A. Jirásek - V cizích službách
K. Leger - Poslední rusalka
G. Preissová - Obrázky ze slovácka (I. díl, II. díl)
F. Strácenská - Z pohoří moravského
L. Stroupežnický - V panském čeledníku
M. A. Šimáček - Pomluva
J. Štolba - Vodní mužstvo
F. A. Šubert - Jan Vyrava
Z. Winter - Starobylé obrázky z Rakovnicka
1887
F. Herites - Dvě povídky
F. Herites - Jan Přibíl
J. Jakubec - Povídky z kraje (I. díl)
A. Jirásek - Maryla
A. Jirásek - Mezi proudy - Dvojí dvůr (I. díl)
A. Jirásek - Povídky a novely (II. díl)
A. Jirásek - Skály
A. Jirásek - Zemanka
K. Leger - Povídky veršem
K. Leger - Tři povídky
J. S. Machar - Confiteor
K. Malínský - Ze starých pamětí
F. Schulz - Majorátní pán
L. Stroupežnický - Naši furianti
L. Stroupežnický - Sirotčí peníze

K. Světlá - Josefů Josef
M. A. Šimáček - Bez boje
M. A. Šimáček - Z opuštěných míst
B. Viková-Kunětická - Povídky
1888
F. Herites - Ze starých časů
I. Herrmann - Drobní lidé
A. Jirásek - F. L. Věk (I. díl)
A. Jirásek - Hory Orlické
A. Jirásek - Mezi proudy - Syn ohnicův (II. díl)
A. Jirásek - Na ostrově
A. Jirásek - Nevolníci
A. Jirásek - Starosvětské obrázky
V. Kosmák - Staří a mladí
F. Schulz - Šlechtické novelly
L. Stroupežnický - Václav Hrobčický z Hrobčic
K. Světlá - Větrně
M. A. Šimáček - U řezaček
J. Štolba - All right
J. Štolba - Maloměstští diplomati
B. Viková-Kunětická - Drobné povídky
Z. Winter - Rakovnické obrázky
1889
P. Bezruč - Studie z Café Lustig
J. Herben - Moravské obrázky
I. Herrmann - Z pražských zákoutí
F. Chalupa - Zpěvy bohatýrské
A. Jirásek - Povídky (II. díl)
A. Jirásek - Povídky a novely (III. díl)
J. S. Machar - Bez názvu
G. Preissová -Gazdina roba
G. Preissová - Ideály
G. Preissová - Obrázky ze slovácka (III. díl)
F. Schulz - V pozdních létech
K. Světlá - Za starých časů
F. X. Svoboda - Mária Válková
M. A. Šimáček - Bratři
J. Štolba - Závěť
1890
V. Bystřina - Hanácké figurky
O. Březina - Protějšší okno

J. Herben - Slovácké děti
F. Herites - Povídky
I. Herrmann - U snědeného krámu
J. Jakubec - Povídky z kraje (II. díl)
A. Jirásek - Maloměstské historie
A. Jirásek - Mezi proudy - Do tří hlasů (III. díl)
A. Jirásek - Vojnarka
A. Jirásek - Z Čech až na konec světa
V. Kosmák - Bída je - proto juchu
V. Kosmák - Pošetilci
J. Laichter - Sychorova éra
K. Leger - V zátiší
K. Malínský - Slanské obrázky
K. Malínský - Zemani
G. Preissová - Črty ze slovenska
G. Preissová - Povídky
G. Preissová - Její pastorkyňa
G. Preissová - Z mého alba
A. Sova - Realistické sloky
B. Viková-Kunětická - Čtyři povídky
L. Stroupežnický - Vojtěch Žák, výtečník
F. X. Svoboda - Nálady z minulých let
F. X. Svoboda - V našem vzduchu
M. A. Šimáček - Svět malých lidí
1891
G. Jaroš - Publikáni a hříšníci
G. Jaroš - Sláva
V. K. Jeřábek - Obrazy ze života
A. Jirásek - Druhý květ
L. Lošťák - Básně
K. Malínský - Starý dluh
K. Malínský - Světlo a stín
K. V. Rais - Výminkáři
A. Sova - Květy intimních nálad
K. Světlá - Blázínek
M. A. Šimáček - Otcí
M. A. Šimáček - Štěstí
J. Štolba - Křivé cesty
F. Tomek - Doma
Z. Winter - Dva obrázky rakovnické

1892
J. Herben - Do třetího a čtvrtého pokolení (I. díl)
F. Herites - Bez chleba
F. Herites - Drobná próza
F. Herites - Tři cesty
A. Jirásek - F. L. Věk (II. díl)
A. Jirásek - Kolébka
J. Ladecký - V úzkalí
J. Ladecký - Dva světy
K. Malínský - Před pádem
K. V. Rais - Horské kořeny
K. V. Rais - Potměchuť
F. X. Svoboda - Směry života
F. Táborský - Stará komedie
B. Viková-Kunětická - Justyna Holdanová
B. Viková-Kunětická - Po svatbě
1893
J. Dolenský - Obrazové dějiny národa českého
J. Herben - Na dědině
I. Herrmann - Bodří Pražané
I. Herrmann - Domáci štěstí
A. Jirásek - Proti všem
J. S. Machar - Tristium Vidobona
A. Mrštík - Dobré duše
G. Preissová - Nové obrázky a črty
L. Stroupežnický - Na valdštejnské šachtě
K. V. Rais - Rodiče a děti
F. Roháček - První hřích
F. X. Svoboda - Probuzení
F. X. Svoboda - Rozklad
F. X. Svoboda - Útok zisku
F. A. Šubert - Drama čtyř chudých stěn
B. Viková-Kunětická - Nové povídky
B. Viková-Kunětická - Vdova po chirurgovi
Z. Winter - Pražské obrázky
1894
F. Herites - Dvě povídky z maloměstského života
F. Herites - Všední jevy
M. Jahn - Z temných i světlých cest
V. K. Jeřábek - Nové povídky a obrázky

V. K. Jeřábek - Z minulých dob
A. Jirásek - Staré pověsti české
L. Lošťák - Tři noci u mrtvoly
J. S. Machar - Magdalena
J. S. Machar - Zde by mělikvést růže...
A. a V. Mrštíkové - Maryša
A. E. Mužík - Trosky života
K. V. Rais - Zapadlí vlastenci
M. A. Šimáček - Duše továrny
M. A. Šimáček - Dvojí láska
M. A. Šimáček - Jiný vzduch
B. Viková-Kunětická - Idyllky
Z. Winter - Ze staré prahy
1895
B. Doubravský - Na postupu
B. Doubravský - O nás pro vás
A. Jirásek - Otec
K. Leger - Drobné povídky a kresby
L. Lošťák - Píseň nadšená
K. Malínský - Na vsi
K. V. Rais - Kalibův zločin
K. V. Rais - Lopota
F. Roháček - Několik povídek
F. Sláma - Z naší minulosti
A. Stašek - Blouznivci z našich hor
J. Sumín - Z doby našich dědů
J. Štolba - Peníze
F. Tomek - Povídky veršem (I. díl)
B. Viková-Kunětická - Minulost
1896
F. Herites - Měšťanská šlechta
I. Herrmann - Dvě pražské idyly
J. Hilbert - Vina
A. Jirásek - U nás - Úhoř
J. S. Machar - Boží bojovníci
J. S. Machar - Rozhledy
G. Preissová - Obrázky bez rámu
G. Preissová - Korutanské povídky
K. V. Rais - Za světem
Z. Winter - Staropražské novely ze XVI. A XVII. věku

1897
J. Holý - Padavky
J. Holý - Památník a Skokády
M. Jahn - Nevzešlo ráno
A. Jirásek - F. L. Věk (III. díl)
V. Kosmák - Otrávená růže
K. Leger - Chvilku zas doma
J. S. Machar - 1893 - 1896
J. S. Machar - Božími bojovníky
A. Popelková - Za jeden Hřích
A. a V. Mrštíkové - Bavlnkovy ženy a jiné povídky
K. V. Rais - Pantáta Bezoušek
1898
I. Herrmann - Otec Kondelík a ženich Vejvara
J. Holeček - Naši - Jak u nás lidé žijou a umírají (I. díl)
J. Hilbert - O Boha (přejmenováno na Pěst)
V. K. Jeřábek - Ze světa prostých lidí
A. Jirásek - Emigrant
A. Jirásek - U nás - Novina
J. Laichter - Za pravdou
K. Leger - Emancipovaná
A. E. Mužík - Skvrny a paprsky
G. Preissová - Když hvězdy padaly
K. Scheinplug - I. N. R. I.
J. Sumín - Zapadlý kraj
J. Sumín - Věště
F. X. Svoboda - Rozkvět
F. X. Svoboda - Rozpoutané zlo
K. V. Rais - Mezi lidmi
K. V. Rais - Půlpáni
1899
J. Š. Baar - Cestou křížovou
J. Holý - Vašíček Nejlů (I. díl)
V. K. Jeřábek - Doma
A. Jirásek - Bratrstvo - Bitva u Lučence
J. Ladecký - Bez lásky
G. Preissová - Mládí a jiné novely
G. Preissová - Povídky
K. V. Rais - Západ
J. Štolba - Na letním bytě
Z. Winter - Miniatury

1900
F. Herites - Vlny života
M. Jahn - Zapadlé úhory
A. Jirásek - F. L. Věk (IV. díl)
K. Klostermann - Hostinný dům
K. Leger - Fantastické povídky
K. V. Rais - Paničkou
A. Stašek - V temných vírech
J. Sumín - Úzkalím
F. X. Svoboda - Podvrácený dub
M. A. Šimáček - Světla minulosti
1901
F. Gellner - Po nás ať přijde potopa
F. Herites - Vlny života
J. Holeček - Naši - Léto (III. díl)
J. Holý - Vašíček Nejlů (II. díl)
V. K. Jeřábek - Bodří maloměstřáci
A. Jirásek - M. D. Rettigová
K. Leger - Petr a Pavel
L. Lošťák - Požáry krve
J. S. Machar - Golgatha
G. Preissová - Jerla
G. Preissová - Talmové zlato
K. V. Rais - Na lepším
M. A. Šimáček - Ztraceni
J. Štolba - Mořská panna
B. Viková-Kunětická - Staří mládenci a jiné povídky
1902
J. Holeček - Naši - Bartoň (II. díl)
M. Jahn - Údolím života
A. Jirásek - U nás - Osetek
A. Jirásek - Ze zašlých dob
T. Nováková - Úlomky žuly
Č. Ostravický - Píseň o Ondrášovi
G. Preissová - Porosené pavučiny
G. Preissová - Máky v žitě
F. X. Svoboda - Olga Rubešova
B. Viková-Kunětická - Macecha a jiné črty
Z. Winter - Staré listy
Z. Winter - Z české minulosti
1903

J. Dolenský - Praha ve své slávě a utrpení
F. Gellner - Radosti života
J. Holý - Elegie
K. H. Borovský - Obrazy z Rus
M. Jahn - Kruhy na vodách
A. Jirásek - Jan Žižka
A. Jirásek - U nás - Zeměžluč
A. Mrštík - Rok na vsi (1903 - 1904)
G. Preissová - Zmítané haluze
K. V. Rais - Sirotek
K. Scheinpflug - Opuštěný dům
J. Sumín - Potomstvo
1904
Otakar Bystřina - Hanácká legenda
K. Havlíček Borovský - Obrazy z Rus
J. Holeček - Naši - Výprava (III. díl)
A. Jirásek - Bratrstvo - Mária
A. Jirásek - Gero
J. Karník - Chudobná žeň
K. Leger - Balada o mrtvém ševci a mladé tanečnici
K. Leger - Český román
T. Nováková - Jan Jílek
E. Sokol - Děti
J. Sumín - V samotách duší
J. Sumín - Zrádné proudy
M. A. Šimáček - Lačná srdce
Z. Winter - Povídky a obrázky historické
1905
J. Š. Baar - Pro kravičku
M. Jahn - Tiché světy
Č. Kramoliš - Strážcové hor
L. Lošťák - Nápěvy v mol
J. S. Machar - Vteřiny
G. Preissová - Setmělé cíle
K. V. Rais - Stehle
J. Štolba - Její systém
Z. Winter - Rozina sebranec
1906
J. Š. Baar - Farská panička
I. Herrmann - Tchán Kondelík a zeť Vejvara
J. Holeček - Naši - Boubín (IV. díl)

A. Jirásek - F. L. Věk (V. díl)
K. Leger - Hořký román
J. S. Machar - Svědomí věků - Jed z Judey
J. S. Machar - Svědomí věků - V záři hellenského slunce
T. Nováková - Jiří Šmatlár
K. V. Rais - Káča a jiné obrázky
J. Rokyta - Hradby padají
E. Sokol - Kresby
J. Sumín - Dvě novely
F. X. Svoboda - Démon
1907
V. Freyn - Za soumraku i za noci
J. Herben - Hostišov
J. Holeček - Naši - Adamova svatba (V. díl)
M. Jahn - Duhová vidma
T. Nováková - Na Librově gruntě
Z. Winter - Mistr Kampanus
1908
J. Š. Baar - Farské historky
J. Š. Baar - Jan Cimbura
J. Š. Baar - Poslední z rodu Sedmerova
J. Herben - Do třetího a čtvrtého pokolení (II. díl)
I. Herrmann - Staří mládenci
J. Holeček - Naši - Rok smrti (VI. díl)
J. Holý - Mračna
M. Jahn - Stopy v rosách
M. Jahn - Večerní stíny
A. Jirásek - Bratrstvo - Žebráci
A. Jirásek - Samota
J. Laichter - Na přechodu
T. Nováková - Děti čistého živého
E. Sokol - Slunce
A. Stašek - Na rozhraní
J. Sumín - Spása
F. X. Svoboda - Řeka
F. X. Svoboda - Válečné sny Fr. Poláka
M. A. Šimáček - Chci žít!
M. A. Šimáček - Poslední scéna
1909
P. Bezruč - Slezské písně
F. Herites - Křemen a hlína

I. Herrmann - Rodiny a rodinky
J. Holeček - Naši - Vojna (VII. díl)
M. Jahn - Kosatce
K. Klostermann - Mlhy na Blatech
A. Macek - Mému dítěti
V. Martínek - Cesty
T. Nováková - Dvě stařenky
J. Sumín - Podle cest
J. Štolba - Za šlechtickým erbem
Z. Winter - Brouře a přeháňka
1910
B. Benešová - Nedobytná vítězství
J. Jakubec - Básně
S. Kovanda - Stranou hlučných cest
V. Martínek - Sešit sonetů
K. Rožek - Ze vsí a samoty
J. Sumín - Když vlny opadly
1911
V. Freyn - Pozůstalé spisy
I. Herrmann - Ženitba páně Karafiátova
V. K. Jeřábek - Štěstí domova
A. Jirásek - Jan Hus
S. Kovanda - Na skřipci
L. Lošťák - Ranní soumrak
A. Macek - Dvě povídky
J. S. Machar - Svědomí věků - Apoštolové
J. S. Machar - Svědomí věků - Barbaři
J. S. Machar - Svědomí věků - Pohanské plameny
V. Martínek - Pluh života
G. Preissová - Miniaturky
G. Preissová - Podvečerní selanky
K. Rožek - Rozsévači
E. Sokol - Májová bouře
J. Sumín - Poupata
J. Štolba - Ach, ta láska!
1912
J. Š. Baar - Kohouti
I. Herrmann - Foxl Voříšek
I. Herrmann - Kancelářský prach
J. Holý - Černé moře
K. Leger - Dvě povídky

L. Lošťák - Gustav Jor
A. Macek - Povídky z východu
V. Martínek - Jsme synové země
G. Preissová - Jarní vody
G. Preissová - Opuštěná hnízda
J. Sumín - Kroky osudu
F. X. Svoboda - Z brdských lesů
F. X. Svoboda - Přes tři vrchy
1913
J. Š. Baar - Poslední soud
J. Š. Baar - Skřivánek
I. Herrmann - Tři povídky kratochvilné
M. Jahn - Selský práh
A. Jirásek - Z dávna i nedávna
K. Klostermann - Supplent
S. Kovanda - Trny
K. Leger - Loupežníci na Chlumu
K. Leger - Tři švadlenky aj. pov.
A. Macek - Kniha o ráji
G. Preissová - Dědicové
J. Rokyta - Balkánské zpěvy
J. Sumín - Příčina rozvodu a jiné povídky
J. Sumín - Trosečníci
F. X. Svoboda - Bitevní vichřice
J. Štolba - Staré hřích
F. Tábořský - Poutník
1914
J. Š. Baar - K Bohu
M. Jahn - Rozmarné chvíle
A. Jirásek - Jan Roháč
S. Kovanda - Minutkové povídky
K. Leger - Augustýn Fojtík
K. Leger - Podivná příhoda inžen. Vlad. Vejvody
T. Nováková - Drašar
K. Rožek - Smích osudu
K. Rožek - Květy krve
K. Rožek - Zrada prstenu
F. Tomek - Povídky veršem (II. díl)
A. E. Mužik - Tichá dramata
G. Preissová - Z mé aleje
J. V. Sládek - Americké obrázky a jiné prózy

1915
A. Jirásek - Temno
J. F. Karas - Do čtyř artikulů
G. Preissová - Vřes
K. Klostermann - Ecce homo
J. S. Machar - Krůpěje
1916
B. Benešová - Myšky
F. Bojko - Zbytečný
I. Herrmann - Příběh dušičkový
M. Jahn - Ráj a jiné povídky
A. Jirásek - Hustitský král (I. díl)
S. Kovanda - Masopustní noci
1917
J. Š. Baar - Hanče
B. Benešová - Kruté mládí
I. Herrmann - Z notýsků Pavla Čamrdy
J. F. Karas - Valašská vojna
K. Leger - Suchý čert
V. Martínek - Zahrada
E. Sokol - Přival
J. Sumín - Zákaz s andělem a jiné prósy
1918
I. Herrmann - Příběh jednoho dne
I. Herrmann - Vdavky Nanyinky Kulichovy
J. Imlauf - Churavec
J. Imlauf - Samojed
M. Jahn - Horské prameny
J. Jahoda - Duše a dušičky
K. Leger - O umění umělcích a hladové Pavlíně
L. Lošťák - Demokracie vítězná
A. Macek - Mé Čechy a jiné básně
A. Macek - Velký mír
K. Scheinpflug - Pouta soužití
J. Sumín - Děti soumraku, povídky skoro neuvěřitelné
F. X. Svoboda - Lípy u našich cest
J. Štolba - Zlatá rybka
1919
J. Š. Baar - Na děkanství
R. Bojko - O Boha, život a můj klid

F. Gellner - Nové verše
J. Holý - Skalné pláne
J. F. Karas - Oheň Hospodinův
K. Leger - O starém lakomci
J. Mahen - Píseň života
A. E. Mužík - Zlomené okovy
I. Olbracht - Podivuhodné přátelství herce Jesenia
J. Pelíšek - Těsnou branou
J. Pelíšek - V třišti chvil
K. V. Rais - Trochu vřesu
J. Rokyta - Písně osvobozeného otroka
E. Sokol - Drobečci a drobečky
E. Sokol - Námluvy
E. Sokol - Tulákovy lásky
F. Táborský - Alleluja
1920
J. Š. Baar - Holoubek
J. Š. Baar - Kanovník
F. Hamza - Šimon kouzelník
F. Herites - Pozlátko
I. Herrmann - Evička a jiné výjevy rodinné
I. Herrmann - Artur a Leontýna
J. Jahoda - Střepinky
V. Martínek - Tichá píseň
K. V. Rais - O ztraceném ševci
K. Rožek - Hory
E. Sokol - Zlaté rouno
F. Sláma - Zbojníci
J. Štolba - Zločin v horské boudě
1921
J. Š. Baar - Hu nás
J. Herben - Do třetího a čtvrtého pokolení (III. díl)
J. Holeček - Naši - Emisaři (VIII. díl)
J. F. Hruška - Naši pod Čerchovem (I. díl)
J. Karník - Soumrak rodu Jamborova
J. S. Machar - Svědomí věků - Oni
J. S. Machar - Svědomí věků - On
A. E. Mužík - Oni a ony
1922
B. Benešová - Tiché dívky
S. Cyliak - Hubená sklizeň

F. J. Čečetka - Petr Brandl
J. F. Karas - Archa proti arše
J. F. Karas - Ke staroměstskému lešení
J. Karník - Večery u krbu
K. Leger - Poustevník u sv. Anny
A. E. Mužik - Pod ledem
K. Rožek - Petr Suk
E. Sokol - Moloch
J. Sumín - Bílý ďábel
1923
J. Š. Baar - Paní komisarka
B. Benešová - Oblouzení
J. Holeček - Naši - Máje (IX. díl)
A. Macek - Tři hodiny
M. Majerová - Nejkrásnější svět
V. Martínek - Než se kořeny uchyť
E. Sokol - Akkord života
E. Sokol - Milostné povídky
F. X. Svoboda - Příliš na člověka
F. X. Svoboda - Srdcová dáma
1924
J. Š. Baar - Osmačtyřicátníci
J. Cípr - Jsemť já z kraje muzikantů
S. Cyliak - Dva svatí mezi hřištníky
F. J. Čečetka - Valdštejn
I. Herrmann - Feličkův román (I. díl)
J. Jahoda - Chodřáci
J. Jahoda - Město 4000 obyvatelů
J. Kopta - Třetí rota
J. Kratochvíl - Vesnice
M. Nováková - Bez kotvy
O. Pospíšil - Vojtík
E. Sokol - Zázrak lásky
1925
J. Š. Baar - Lůsy
H. Dvořáková - Golemova milá
I. Herrmann - Feličkův román (II. díl)
J. F. Hruška - Naši pod Čerchovem (II. díl)
J. Jahoda - Náš dědeček
K. Leger - V plamenech
V. Martínek - Ráj srdce

O. Pospíšil - Tulák
K. Scheinpflug - Šlápěje
E. Sokol - Červený a bílý
E. Sokol - Veselí silk
1926
Otakar Bystřina - Súchovská republika
H. Dvořáková - Barvy bez úsvitu
H. Dvořáková - Dětství
J. Jahoda - Pod bičem osudu
V. K. Jeřábek - Magnáti růžové ulice
V. K. Jeřábek - Ostrov trosečníků
B. Klička - Brody
Č. Kramoliš - Moravská babička
J. S. Machar - Kam to spěje?
J. S. Machar - Svědomí věků - Krůčky dějin
J. S. Machar - Tristium Praga
V. Martínek - Černá země - Jakub Oberva
M. Nováková - Tělem i duší
J. Pelíšek - K životu
O. Pospíšil - Baruška
1927
J. Kopta - Třetí rota na magistrále
K. Leger - Hospoda za městem
K. Leger - Zběh
J. S. Machar - Na křižovatkách
K. Nový - Městečko Raňkov
1928
F. J. Čečetka - Orlové velké armády
H. Dvořáková - Mámení
F. Hamza - Želivské romance
B. Horst - Jizba Hardenů
J. Jahoda - Vůně domova
J. Karník - Závětrí
B. Klička - Jaro generace
K. Nový - Tuláci a jiní
Z. Rón - Průvan v podhoří (1928/1929)
1929
J. Cipr - Venkovská pošta
K. Čapek - Povídky z jedné kapsy
K. Čapek - Povídky z druhé kapsy
H. Dvořáková - Mary z jednačtyřicítky

B. Horst - Zlo
J. F. Hruška - Naši pod Čerchovem (III. díl)
Č. Kramoliš - Valašská vojna
K. Leger - Konec války
K. Leger - Pomsta
K. Leger - Vinohrady
V. Martínek - Básně
V. Martínek - Ostravská píseň
V. Martínek - Černá země - Plameny
F. X. Svoboda - Skok do tmy
1930
I. Herrmann - Pan Koriandl a spol.
I. Herrmann - Ženitba bratří Adamů
J. Holeček - Naši - Šlechtic a sedlák (X. díl)
B. Horst - Hučící země
Č. Jeřábek - Pekelný ráj
K. Leger - Planá růže pětilistá
M. Majerová - Bruno
K. V. Rais - Svatba
K. Scheinpflug - Motýl na svítilně
F. Tomek - Menší básně
1931 F. J. Čečetka - Selská vojna
B. Horst - Výheň
J. Jahoda - Páter Kvirin
J. F. Hruška - Naši pod Čerchovem (IV. díl)
S. Kovanda - Pianista z baru
Č. Kramoliš - Za bouře a blesků
K. Leger - Sokolské básně a písně
J. Morávek - Plavci na Sázavě
J. Sumín - Martin Gaca
1932
H. Dvořáková - Velký proud
I. Herrmann - Příběh jednoho dne a jiné
A. Jirásek - Hustitský král (II. díl - nedokončen)
Č. Kramoliš - Vězením a vyhnanstvím
B. Klička - Jedovatý růst
M. Nováková - Muž a boj
V. Martínek - Černá země - Země duní
K. Scheinpflug - Babylonská věž
A. Stašek - O Ševci Matoušovi a jeho přátelích
1933

B. Benešová - Rouhači a oblouzení
H. Dvořáková - Pepan Jehně
Č. Jeřábek - Světlo na přídi
J. Jahoda - Slunce
J. Morávek - Divočina
K. Nový - Chceme žít
Z. Róna - Něco vydržíme
F. Tábořský - Z baladických
1934
I. Herrmann - Historie Jaromíra Tykvy
J. Jahoda - Vagabundi
B. Klička - Ejhle, občan!
J. Kopta - Třetí rota doma
J. Kratochvíl - Prameny
Č. Kramoliš - Soumrak
K. Leger - Co na poli vykvetlo
F. Langer - Bratrstvo bílého klíče
J. Morávek - Skalní plemeno
K. Scheinpflug - Nevolnictví těla
1935
Č. Jeřábek - Cesta pozemská
B. Klička - Útěk ze století
K. Leger - Na nešťastné planetě
M. Majerová - Siréna
J. Morávek - Byl na Sázavě přívoz
1936
B. Horst - Smršť
B. Klička - Do posledního dechu
V. Martínek - Tři větévky jalovcové
M. Nováková - Teď nebo nikdy
Z. Róna - Jaro a plameny
1937
M. Pujmanová - Lidé na křižovatce
V. Martínek - Píseň o domovině
1938
B. Klička - Nůž na srdci
M. Majerová - Havířská balada
Z. Rón - Radost na světě

DĚJINY ČESKÉ LITERATURY II, III, IV	
rok	Autor - dílo/Autor - cyklus - dílo
1845	J. K. Tyl - Ze života chudých
1846	J. K. Tyl - Od Nového roku do postu
1847	J. K. Tyl - Chudé děvče a bohatý synek J. K. Tyl - Strakonický dudák aneb Hody divých žen
1848	
1849	J. K. Tyl - Chudí lidé J. K. Tyl - Zloděj
1850	
1851	K. Havlíček Borovský - Tyrolské elegie F. Pravda - Povídky z kraje (I, II) J. K. Tyl - Karbaník jeho milé
1852	F. Pravda - Povídky z kraje (III)
1853	F. Pravda - Povídky z kraje (IV, V)
1854	K. Havlíček Borovský - Král Lávra
1855	K. Havlíček Borovský - Křest svatého Vladimíra
1856	
1857	
1858	G. Pflieger Moravský - Pan Vyšínský (1858 - 1859) B. Němcová - Dobrý člověk B. Němcová - Chyže pod horami
1859	B. Němcová - Pan učitel
1860	L. Hansmann - Jak jsem dostal půllán K. Světlá - O krečíkově Anežce

1861
V. Hálek - Muzikanská Liduška
L. Hansmann - Franta na vojně
J. K. Tyl - Starý flašinetlář
1862
L. Hansmann - Na pazderně
K. Světlá - Skalák
1863
V. Hálek - Náš dědeček
1864
J. Neruda - Arabesky
G. Pflieger Moravský- Z malého města
K. Světlá - Lamač a jeho dcera
1865
1866
A. Stašek - Z krčmy horské
1867
V. Hálek - Zapomenutý
J. Neruda - Týden v tichém domě
K. Světlá - Vesnický román
1868
K. Světlá - Kříž u potoka
1869
K. Světlá - Kantůrčice
1870
F. V. Jeřábek - Služebník svého pána
K. Světlá - Frantina
K. Světlá - Večer u koryta
J. Štolba - Krejčí a švec
1871
V. Hálek - Na statku a v chaloupce
J. Neruda - Různí lidé
K. Světlá - Černý Petříček
K. Světlá - Hubička
A. V. Šmilovský - Starý varhaník
1872
V. Hálek - Pod dutým stromem
K. Světlá - Námluvy
A. Stašek - Václav
A. V. Šmilovský - Kmotr Rozumec

A. V. Šmilovský - Setník Dřevnický
J. Štolba - Zapovězené ovoce
1873
V. Hálek - Na vejminku
V. Hálek - Poldík rumař
G. Pfleger Moravský - Paní fabrikantová
K. Světlá - Nebožka Barbora
K. Světlá - Nemodlenec
1874
V. Hálek - Husar
V. Hálek - Pod hustým kompcem
V. Hálek - Študent Kvoch
A. V. Šmilovský - Martin Oliva
1875
A. Jirásek - Skaláci
A. V. Šmilovský - Krupař Kleofáš
1876
A. Stašek - Švec Matouš
1877
A. Jirásek - Na dvoře vévodském
1878
F. V. Jeřábek - Syn člověka čili Prusové v Čechách roku 1757
A. Jirásek - Filosofská historie
A. Jirásek - Povídky z hor
J. Neruda - Povídky malostranské
A. Stašek - Nedokončený obraz
K. Světlá - Přišla k rozumu
1879
S. Čech - Ve stínu lípy
A. Jirásek - Konec a počátek
A. Jirásek - Slavný den
V. Beneš Třebízský - Bludné duše
1880
F. Herites - Arabesky a kresby
A. Jirásek - Ráj světa
A. Jirásek - U rytířů
K. Světlá - Kresby z Ještědí
1881
A. Jirásek - Na staré poště
A. Jirásek - Poklad

1882
F. Herites - Z mého herbáře
A. Jirásek - Sousedi
K. Světlá - Divousové
V. Beneš Třebízský - Levohradecká povídka
1883
S. Čech - Lešetínský kovář
K. Leger - Všední život
J. Lier - Novely (I. díl)
A. Jirásek - Hejtmanská sláva
A. Jirásek - Pandurek
A. Jirásek - V cizích službách
K. V. Rais - Z hor
L. Stroupežnický - Zvíkovský rarášek
V. Beneš Třebízský - Královna Dagmar
1884
I. Herrmann - Pražské figurky
A. Jirásek - Psohlavci
K. V. Rais - Z města
A. Stašek - Z doby táborů
K. Světlá - Z vypravování staré žebračky
M. A. Šimáček - Z kroniky chudých
1885
F. Herites - Maloměstské humoresky
A. Jirásek - Maryla
A. Jirásek - Zemanka
L. Stroupežnický - Paní mincminstrová
1886
A. Jirásek - Skály
J. Lier - Arabesky a novely
J. Lier - Novely (II. díl)
G. Preissová - Obrázky ze Slovácka (I., II. díl)
L. Stroupežnický - V panském čeledníku
F. A. Šubert - Jan Výtava
1887
J. Jakubec - Povídky z kraje ve verších
A. Jirásek - Blažej Chotěřinský
A. Jirásek - Mezi proudy - Dvojí dvůr (I. díl)
J. S. Machar - Confíteor
J. V. Sládek - Zlatý máj
L. Stroupežnický - Naši furianti

K. Světlá - Josefů Josef
M. A. Šimáček - Z opuštěných míst
J. Štolba - Vodní družstvo
1888
I. Herrmann - Drobní lidé
A. Jirásek - F. L. Věk (I. díl)
A. Jirásek - Na ostrově
A. Jirásek - Mezi proudy - Syn ohnicův (II. díl)
A. Jirásek - Z Čech až na konec světa
J. V. Sládek - Skřivánčí písně
L. Stroupežnický - Václav Hrobčický z Hrobčic
K. Světlá - Větrně
M. A. Šimáček - U řezaček
J. Štolba - All right
J. Štolba - Maloměstští diplomati
Z. Winter - Rakovnické obrázky
1889
P. Bezruč - Studie z Café Lustig
J. Herben - Moravské obrázky
I. Herrmann - Z pražských zákoutí
J. S. Machar - Bez názvu
V. Mrštík - Paní Urbanová
G. Preissová - Gazdina roba
G. Preissová - Obrázky ze slovácka (III. díl)
F. X. Svoboda - Mária Válková
1890
J. Herben - Slovácké děti
A. Jirásek - Maloměstské historie
A. Jirásek - Mezi proudy - Do tří hlasů (III. díl)
A. Jirásek - Vojnarka
G. Preissová - Črty ze Slovácka
G. Preissová - Její pastorkyňa
A. Sova - Realistické sloky
1891
A. Jirásek - Druhý květ
A. Jirásek - Kolébka
A. Jirásek - Tčevská hranice
J. S. Machar - Čtyři knihy sonetů - Letní sonety
K. V. Rais - Výminkáři
A. Sova - Květy intimních nálad

1892
J. Herben - Do třetího a čtvrtého pokolení
A. Jirásek - F. L. Věk (II. díl)
K. Klostermann - V ráji šumavském
J. S. Machar - Čtyři knihy sonetů - Zimní sonety
J. S. Machar - Třetí kniha lyriky
K. V. Rais - Horské kořeny
K. V. Rais - Potměchuť
L. Stroupežnický - Na valdštejské šachtě
F. X. Svoboda - Směry života
F. A. Šubert - Drama čtyř holých stěn
1893
J. Herben - Na dědině
A. Jirásek - Proti všem
A. Jirásek - V cizích službách
J. S. Machar - Čtyři knihy sonetů - Jarní sonety
J. S. Machar - Čtyři knihy sonetů - Podzimní sonety
J. S. Machar - Tristium Vindobona I - XXX
G. Preissová - Nové obrázky a črty
K. V. Rais - Rodiče a děti
F. X. Svoboda - Rozklad
Z. Winter - Pražské obrázky
1894
A. Jirásek - Otec
A. Jirásek - Staré pověsti české
J. S. Machar - Magdalena
J. S. Machar - Zde by měly kvést růže...
A. a V. Mrštíkové - Maryša
K. V. Rais - Pantáta Bezoušek
K. V. Rais - Zapadlí vlastenci
J. V. Sládek - Zvony a zvonky
M. A. Šimáček - Duše továrny
M. A. Šimáček - Jiný vzduch
Z. Winter - Ze staré Prahy
1895
A. Jirásek - Zemanka
K. V. Rais - Kalibův zločin
K. V. Rais - Lopota
A. Stašek - Blouznivci z našich hor
1896
A. Jirásek - Skály

A. Jirásek - U nás - Úhoř
K. Klostermann - Skláři
K. Klostermann - V srdci šumavských hvozdů
K. V. Rais - Za světem
K. V. Rais - Západ
B. Viková - Kunětická - V jařmu
Z. Winter - Staropražské novely
1897
A. Jirásek - F. L. Věk (III. díl)
J. S. Machar - 1893 - 1896
J. S. Machar - Boží bojovníci
K. V. Rais - Paničkou
F. X. Svoboda - Dědečku, dědečku
1898
J. Holeček - Naši - Jak u nás lidé žijou a umírají (I. díl)
A. Jirásek - Emigrant
A. Jirásek - U nás - Novina
K. V. Rais - Mezi lidmi
F. X. Svoboda - Rozkvět
1899
A. Jirásek - Bratrstvo - Bitva u Lučence
K. V. Rais - Na lepším
K. V. Rais - Západ
1900
J. Š. Baar - Cestou křížovou
M. Jahn - Zapadlé úhory
A. Jirásek - F. L. Věk (IV. díl)
J. S. Machar - Výlet na Krym
J. Merhaut - Andělská sonáta
A. Stašek - V temných vírech
1901
J. Š. Baar - Nalezeno na cestě všedního života
F. Gellner - Po nás ať přijde potopa
A. Jirásek - M. D. Rettigová
K. Klostermann - Kam spějí děti
J. S. Machar - Golgota
K. V. Rais - Sirotek
M. A. Šimáček - Světla minulosti
1902
J. Holeček - Naši - Bartoň (II. díl)
M. Jahn - Údolím života

A. Jirásek - U nás - Osetek
J. Lier - Pokuta
T. Nováková - Úlomky žuly
1903
F. Gellner - Radosti života
M. Jahn - Kruhy na vodách
A. Jirásek - Jan Žižka
A. Jirásek - U nás - Zeměžluč
K. V. Rais - Stehle
1904
F. Holeček - Naši - Výprava (III. díl)
A. Jirásek - Bratrstvo - Mária
T. Nováková - Jan Jílek
F. Sokol Tůma - Na šachtě
M. A. Šimáček - Lačná srdce
1905
J. Š. Baar - Pro kravičku
M. Jahn - Tiché světy
K. Klostermann - Světák z Podlesí
Č. Kramoliš - Strážcové hor
J. Lier - V područí litery
J. Uhr - Kapitoly o lidech kočovných a jiné prózy
Z. Winter - Rozina Sebranec
1906
J. Š. Baar - Farská panička
J. Holeček - Naši - Boubín (IV. díl)
A. Jirásek - F. L. Věk (V. díl)
J. S. Machar - Svědomí věků - Jed a Judey
J. S. Machar - Svědomí věků - V záři helénského slunce
J. Merhaut - Vranov
T. Nováková - Jiří Šmatlár
1907
J. Herben - Hostišov (I. díl)
J. Holeček - Naši - Adamova svatba (V. díl)
T. Nováková - Na Liborově gruntě
Z. Winter - Brouře a přehánka
1908
J. Š. Baar - Farské historky
J. Š. Baar - Jan Cimbura
J. Š. Baar - Poslední rodu Sedmerova
J. Holeček - Naši - Rok smrti (VI. díl)

M. Jahn - Večerní stíny
A. Jirásek - Samota
A. Jirásek - Bratrstvo - Žebráci
F. Herben - Hostišov (I. díl)
K. Klostermann - Urvané listy
K. Klostermann - Ze Šumavského Podlesí
A. Stašek - Na rozhraní
J. Sumín - Spása
F. X. Svoboda - Řeka
M. A. Šimáček - Chci žít!
1909
P. Bezruč - Slezské písně
J. Holeček - Naši - Vojna (VII. díl)
K. Kolstermann - Mlhy na Blatech
T. Nováková - Děti čistého živého
F. Sokol Tůma - Pan závodní
Z. Winter - Mistr Kampanus
1910
V. Rakous - Vojkoviční a přespólní
M. A. Šimáček - Maxínekův strýc herec
1911
A. Jirásek - Jan Hus
J. S. Machar - Svědomí věků - Apoštolové
J. S. Machar - Svědomí věků - Barbaři
J. S. Machar - Svědomí věků - Pohanské plameny
M. Majerová - Plané milování
Z. Winter - Krátký jeho svět
1912
A. Stašek - Otřelá kolečka
1913
M. Jahn - Selský práh
A. Jirásek - Temno
K. Klostermann - Suplent
K. Toman - Sluneční hodiny
1914
F. Gellner - Cesta z hor a jiné povídky
A. Jirásek - Jan Roháč
M. Majerová - Náměstí republiky
T. Nováková - Drašar
1915
J. S. Machar - Krůpěje

J. S. Machar - Životem zrazení
1916
A. Jirásek - Hustiský král (I. díl)
1917
J. Š. Baar - Hanče
K. E. Sokol - Přival
J. Vrba - Dolina
1918
I. Herrmann - Vdavky Nanyinky Kulichovy
M. Majerová - Dcery země
K. V. Rais - O ztraceném ševci
A. Sova - Zpěvy domova
A. Stašek - Bohatství
A. Stašek - Přelud
A. M. Tilschová - Hříšnice a jiná próza
1919
F. Gellner - Nové verše
A. Jirásek - Husitský král (I. díl)
I. Olbracht - Podivuhodné přátelství herce Jesenia
A. M. Tilschová - Město
J. Vrba - Boží mlýny
J. Vrba - Martin Šanda
1920
B. Benešová - Člověk
1921
J. Š. Baar - Holoubek
I. Herrmann - Artur a Leontýna
J. Holeček - Naši - Emisaři (VIII. díl)
J. S. Machar - Svědomí věků - Oni
J. S. Machar - Svědomí věků - On
M. Majerová - Mučenky
A. M. Tilschová - Hoře z lásky
1922
B. Benešová - Tiché dívky
J. John - Tabatěrka
A. Stašek - Stíny minulosti
1923
J. Š. Baar - Paní komisarka
B. Benešová - Oblouzení
J. Holeček - Naši - Máje (IX. díl)
M. Majerová - Nejkrásnější svět

V. Martínek - Než se kořeny uchyťí
A. M. Tilschová - Vykoupení
K. Toman - Hlas ticha
1924
J. Š. Baar - Osmatřicátníci
J. Kratochvíl - Vesnice
A. Stašek - Když hlad a válka zuřily
A. Stašek - Stíny minulosti
A. M. Tilschová - Černá dáma a tři povídky
A. M. Tilschová - Dědicové
J. Vrba - Beranuc dvůr
1925
J. Š. Baar - Lúsy
I. Herrmann - Felíčkův román
A. C. Nor - Bürkental
K. E. Sokol - Černý a bílý
K. E. Sokol - Zlaté rouno
1926
B. Benešová - Úder
B. Klička - Brody
J. S. Machar - Svědomí věků - Kam to spěje?
J. S. Machar - Svědomí věků - Krůčky dějin
A. C. Nor - Rozvrat rodiny Kýrů
1927
V. Martínek - Černá země - Jakub Oberva
A. C. Nor - Rajmund Chalupník
A. M. Tilschová - Haldy
J. Vrba - Nejsilnější vášeň
1928
1929
B. Benešová - Podzemní plameny
K. E. Sokol - Sahara
V. Martínek - Černá země - Plameny
F. X. Svoboda - Skok do tmy
1930
J. Holeček - Naši - Šlechtic a sedlák (X. díl)
A. Jirásek - Hustitský král (II. díl)
M. Majerová - Bruno čili dobrodružství německého hochy v české vesnici
K. Nový - Železný kruh - Srdce ve vichru
K. Scheinpflug - Motýl na stínidle

1931
B. Benešová - Není člověku dovoleno
J. V. Pleva - Malý Bobeš (I. díl)
K. Scheinpflug - Mluvící stěna
1932
A. Jirásek - Husitský král (II. díl - nedokončen)
J. Koudelák - Na dřevěné kříže
J. Koudelák - Vrata do tmy
V. Martínek - Černá země - Země duní
K. Nový - Železný kruh - Tváří v tvář
J. Sekera - Kruh osudu
K. Scheinpflug - Babylónská věž
A. Stašek - O ševci Matoušovi a jeho přátelích
V. Vančura - Útěk z Budína
1933
B. Benešová - Rouhači a oblouznění
B. Benešová - Tragická duha
J. Herben - Hostišov (II. díl)
K. Nový - Chceme žít
J. V. Pleva - Malý Bobeš (II., III. díl)
1934
B. Klička - Ejhle občan!
J. Koudelák - Hraničáři
J. Kratochvíl - Plameny
K. Nový - Na rozcestí
K. Scheinpflug - Nevolnictví těla
1935
M. Majerová - Siréna
1936
1937
M. Pujmanová - Lidé na křižovatce
1938
M. Majerová - Havířská balada
V. Vančura - Rodina Horváthova